

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA**

Ingrida DOMARKIENĖ

**ES PARAMOS POVEIKIO LIETUVOS EKONOMIKAI ANALIZĖ
IR ĮVERTINIMAS**

Magistro darbas

Šiauliai, 2010

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA**

Ingrida DOMARKIENĖ

**ES PARAMOS POVEIKIO LIETUVOS EKONOMIKAI ANALIZĖ
IR ĮVERTINIMAS**

**Magistro darbas
Socialiniai mokslai, ekonomika (04 S)**

Aš, ... teigiu, kad magistro
studijų baigiamasis darbas, kurį teikiu Ekonomikos studijų programos magistro
kvalifikaciniam laipsniui įgyti, yra originalus autorinis darbas
.....
(parašas)

Magistro darbo autorius _____
(vardas, pavardė, parašas)

Vadovas _____
(pareigos, vardas, pavardė, parašas)

Recenzentas _____
(pareigos, vardas, pavardė, parašas)

SANTRAUKA

Ingrida Domarkienė

ES paramos poveikio Lietuvos ekonomikai analizė ir įvertinimas. Magistro darbas.

Magistro darbe vertintas ES finansinės paramos poveikis Lietuvos ekonominei raidai 2004-2009 m. Siekiant tikslo darbe apibrėžti ES finansinės paramos tikslai ir uždaviniai, programos, sritys bei finansinės perspektyvos; apžvelgti jau atlikti ES finansinės paramos poveikio Lietuvai tyrimai, suformuluotos socialinių-ekonominių pokyčių, ekonomikos nuosmukio kontekste, problemos ES paramos įsisavinimo procesuose

Išsamiai analizuota 2004-2009 m. ES biudžeto skiriamų Lietuvai lėšų įsisavinimo apimtis ir struktūra. ES finansinės paramos poveikis Lietuvos ekonomikai vertinamas taikant struktūrinį makroekonometrinių modelių. Tyrimo rezultatai rodo, kad vidutinio laikotarpio Lietuvos ekonominės raidos tendencijos nemažai priklauso nuo ES skiriamų lėšų įsisavinimo, o ypatingai pastaraisiais 2009 m., kai šalies ūkį sukrėtė recesija.

SUMMARY

Ingrida Domarkiene

The Analysis and Evaluation of the impact of European Union Support to Lithuania's economy. Master's work.

In Master's Thesis the influence of the EU's financial support on Lithuanian economic development in 2004-2009 was evaluated. In order to define the objective of the work the aims and the goals, the programme and sphere, and financial perspectives of the financial support have been defined; the previous studies of the impact of the support to Lithuania have been reviewed; socio-economic changes in the context of the economical recession and the problems assimilating the EU support have been stated.

The amount and structure of the EU financial support to Lithuania. in 2004-2009 was thoroughly analysed. EU financial support impact on the economic of Lithuania and its essential characteristics was valued by a structural macronometric model..

Research results show that the medium-term economic trends in Lithuania partly depend on the absorption of EU funding, particularly the late 2009 when the national economy was hit by a recession.

TURINYS

ĮVADAS.....	10
1. ES FINANSINĖS PARAMOS IR JOS POVEIKIO LIETUVOS EKONOMIKAI VERTINIMO TEORINIAI ASPEKTAI.....	14
1.1. ES paramos tikslai ir uždaviniai ES ir Lietuvos strateginių dokumentų kontekste.....	14
1.2. ES finansinės paramos Lietuvai programos, sritys bei finansinės perspektyvos.....	18
1.3. ES paramos poveikio Lietuvos ekonomikai vertinimo metodologija ir metodika.....	21
2. ES FINANSINĖS PARAMOS PANAUDOJIMO LIETUVOJE 2004-2009 M. ANALIZĖ.....	27
2.1. Lietuvos socialiniai-ekonominiai pokyčiai ir jų reikšmė ES paramos panaudojimo strategijai 2004-2009 m.	27
2.2. Lėšų srutai tarp ES ir Lietuvos biudžetų: grynoji pozicija.....	34
2.2.1. ES biudžeto pajamų ir išlaidų struktūros analizė.....	35
2.2.2. Lietuvos grynosios pozicijos raida 2004-2009 m.....	41
2.3. ES finansinės paramos Lietuvai 2004-2009 m. apimties ir struktūros analizė.....	44
3. ES FINANSINĖS PARAMOS 2004-2009 M. POVEIKIO LIETUVOS EKONOMIKAI VERTINIMAS.....	51
3.1. ES finansinės paramos apskaita.....	51
3.2. ES paramos poveikio Lietuvos ekonomikai tyrimo rezultatai.....	53
IŠVADOS	63
LITERATŪRA.....	65
PAGRINDINIŲ SAŲVOKŲ ANALIZĖ.....	70
PRIEDAI.....	74
1 priedas. BPD finansavimo strategijos (prioritetai) ir jų priemonės.....	75
2 priedas. Lietuvos 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos veiksmų programos.....	77
3 priedas. Sanglaudos fondo 2000-2006 m. finansinė perspektyva.....	79
4 priedas. Statistiniai socialinių-ekonominių reiškinių tyrimo metodai.....	80
5 priedas. Regresinių lygčių diagnostiniai rodikliai.....	82
6 priedas. Pagrindinių makroekonominių rodiklių Lietuvoje dinamika 2004-2009 m.....	84
7 priedas. ES biudžeto pajamų šaltiniai.....	85
8 priedas. ES biudžeto rodiklių dinamikos lentelės.....	86
9 priedas. 2004-2006 m. ES biudžeto išlaidų sritys.....	87
10 priedas. Išmokos iš ES biudžeto valstybėms narėms pagal išlaidų sritis 2004-2009 m.....	88
11 priedas. 2007-2013 m. ES biudžeto lėšų paskirstymo sritys.....	89

12 priedas. Pagrindiniai ES biudžeto valdymo būdai.....	90
13 priedas. Įsisavintų ES lėšų apimtys padėties ir sklaidos charakteristikos 2004-2009 m.....	91
14 priedas. ES finansinės paramos Lietuvai apimtys dinamikos rodikliai 2004-2009 m.....	92
15 priedas. Struktūrinio makroekonometrinio modeliavimo duomenys.....	93
16 priedas. Modeliavimo lygčių reikšmės.....	94

LENTELIŲ SĄRAŠAS

2.1 lentelė. Lietuvos ūkio raidos etapai 2004-2009 m.....	28
2.2 lentelė. ES paramos dalis Lietuvos nacionaliniame biudžete.....	44
2.3 lentelė. ES finansinės paramos lėšos skiriamos Lietuvai 2004-2009 m. pagal finansines perspektyvas.....	48
3.1 lentelė. ES finansinės paramos pasiskirstymas tarp einamųjų ir kapitalo pervedimų pagal mokėjimo balansą, proc.....	52
3.2 lentelė. ES finansinės paramos apimtis ir jos poveikis (palyginti su BVP), proc.....	54

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1.1 pav. ES paramos pagrindiniai vertinimo kriterijai.....	21
2.1. pav. Realus BVP pokytis (palyginus su ankstesniais metais, %).....	28
2.2. pav. Darbo jėga, užimtumas ir nedarbas 2004-2009 m.....	29
2.3. pav. ES biudžeto struktūra pagal pajamų rūšis 2004-2009 m., proc.....	35
2.4. pav. ES biudžeto pajamos 2004-2009 m., mlrd. Lt.....	36
2.5. pav. Naujųjų ES valstybių įmokų dalis 2004-2009 m., proc.....	36
2.6. pav. ES biudžeto lėšų paskirstymo sritys 2004-2013 m.....	38
2.7. pav. ES biudžeto išlaidų struktūra 1988-2013 m.....	39
2.8. pav. 2008 m. ES biudžeto išmokų Lietuvai paskirstymas pagal sritis, proc.....	39
2.9 pav. 2008 m. ES biudžeto išmokų Lietuvai paskirstymas pagal sritis, proc.....	40
2.10 pav. ES paramos Lietuvai bei jos įmokų į ES biudžetą dalis nuo BVP, proc.....	41
2.11 pav. ES valstybių narių grynoji pozicija 2004-2009 m.....	42
2.12 pav. ES-12 valstybių narių grynoji pozicija 2008 m.....	42
2.13 pav. ES biudžeto išmokos Lietuvai ir Lietuvos įmokos į ES biudžetą 2004-2010 m.....	43
2.14 pav. ES finansinės paramos* įsisavinimo dinamika 2004-2009 m., mln. Lt.....	45
2.15 pav. ES finansinės paramos struktūra 2004-2009 m., mln. Lt.....	47
2.16 pav. ES Struktūrinių ir Sanglaudos fondų įsisavinimo eiga, proc.....	48
2.17 pav. ES paramos įsisavinimo struktūra pagal finansinius laikotarpius.....	49
3.1 pav. ES finansinės paramos 2004-2009 m. poveikis BVP, proc.....	56
3.2 pav. ES finansinės paramos 2004-2009 m. poveikis privačiojo sektoriaus vartojimui, proc.....	57
3.3 pav. ES finansinės paramos 2004-2009 m. poveikis bendrosioms investicijoms, proc.....	58
3.4 pav. ES finansinės paramos 2004-2009 m. poveikis BVP ir užimtumo lygiui, proc.....	59
3.5 pav. ES finansinės paramos 2004-2009 m. poveikis nedarbo lygiui, proc.....	59
3.6 pav. ES finansinės paramos 2004-2009 m. poveikis einamosios sąskaitos balansui bei biudžeto deficitui, proc. nuo BVP.....	61

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

BPD	Lietuvos 2004-2006 m. bendrojo programavimo dokumentas, patvirtintas Europos Komisijos 2004 m. birželio 18 d. sprendimu Nr. C(2004)2120
BVP	Bendrasis vidaus produktas
BŽŪP	Bendroji žemės ūkio politika
CPVA	Viešoji įstaiga Centrinė projektų valdymo agentūra
EK	Europos Komisija
EKT	Europos Komisijos tyrimai
ERPF	Europos regioninės plėtros fondas
ES	Europos Sąjunga
ES-27	Europos Sąjungos 27 šalys, sudarančios ES nuo 2007 m. sausio 1 d.
ES-25	Europos Sąjungos 25 šalys, sudariusios ES iki 2007 m. sausio 1 d.
ES-15	Europos Sąjungos 15 šalių, sudariusių ES iki 2004 m. gegužės 1 d.
ES-10/12	Europos Sąjungos šalys, įstojusios į ES 2004 m. gegužės 1 d. (10 šalių) ir 2007 m. sausio 1 d. (2 šalys)
ES-10	Europos Sąjungos 10 šalių, įstojusių į ES 2004 m. gegužės 1 d.
ESF	Europos socialinis fondas
EŽŪGOF	Europos žemės ūkio garantijų ir orientavimo fondas
EX-ANTE	Išankstinis vertinimas
EX-POST	Faktinis vertinimas
FM	Finansų ministerija
HERLIT	Makroekonominis modelis, adaptuotas Lietuvai
HERMIN	Makroekonominis modelis
IAE	Ignalinos atominė elektrinė
KPP	Kaimo plėtros programa
LLRI	Lietuvos laisvosios rinkos institutas
LR	Lietuvos Respublika
LRV	Lietuvos Respublikos Vyriausybė
NLS	Nacionalinė Lisabonos strategija
NMA	Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos
PGS	Perkamosios galios standartas
PVI	Pilietinės visuomenės institutas
SAPARD	Specialioji žemės ūkio ir kaimo plėtros programa

SF	Struktūriniai fondai
SFMIS	Europos Sąjungos struktūrinės paramos kompiuterinė informacinė valdymo priežiūros sistema
SD	Statistikos departamentas prie LRV
SVKI	Suderintas vartotojų kainų indeksas
ŽOFI	Žuvininkystės orientavimo finansinis instrumentas
ŽOFP	Žuvininkystės orientavimo finansinės priemonės

IVADAS

Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo antrojo dešimtmečio aktualiausi ekonominiai ir politiniai aspektai siejami su šalies integravimusi į Europos Sąjungą (ES). Pagrįsta tiesa, kad Lietuvos integracija į ES šalies ekonomikai sukūrė spartesnės ūkio plėtros galimybes, tačiau įstojimas į ES Lietuvai anaipol nereiškę pastangų ir reformų pabaigą. Europos Sąjungos socialinis ekonominis modelis – tai gerovės valstybė, kurioje žemas nedarbo lygis, didelė darbo kaina, stiprios socialinės garantijos, minimalus skurstančiųjų skaičius ir aukštas socialinės sanglaudos lygis. (Lietuvos ilgalaikės raidos strategija). Integuodamasi į ES Lietuva priėmė didžiulius iššūkius ir pradėjo nelengvą kelią gerovės valstybės link. Dar prieš įstojimą į ES buvo parengta Lietuvos ilgalaikės raidos strategija, kurios pagrindinis tikslas – „sukurti aplinką plėtoti šalies materialinei ir dvasinei gerovei, kurią apibendrintai nusako žinių visuomenė, saugi visuomenė ir konkurencinga ekonomika.“

Lietuva priėmė ir patvirtino svarbiausius strateginius ES dokumentus iki 2020 metų, kuriuose numatomos strateginės kryptys sutampa su Lietuvos ekonominės raidos programomis ir prognozėmis: siekti įgyvendinti priemones piliečių gerovei kurti, modernaus verslo plėtrai, verslo aplinkai gerinti, aplinkosaugos problemoms spręsti ir kitoms svarbioms šalies ūkio sritims tobulinti.

Strateginių plėtros dokumentų pagrindu formuojamos daugiašalės ekonominės, socialinės ir politinės Europos Sąjungos kryptys, kurių įgyvendinimui rengiama daugybė paramos programų. Lietuvai, kaip visateisei ES narei, svarbu reaguoti ir laiku įgyvendinti visas ES iniciatyvas, užtikrinančias maksimalų ES paramos teikiamų privalumų panaudojimą. Šiuo metu Lietuvai teikiama struktūrinė parama iš struktūrinių bei sanglaudos fondų, parengtos kaimo plėtros programos, gaunamos lėšos ŽŪ rinkos reguliavimui, ŽŪ tiesioginėms išmokoms, kitoms vidaus politikos kryptims, kompensacijoms, administravimui, taip pat Ignalinos atominės elektrinės uždarymui ir kt.

Po Lietuvos integracijos į Europos Sąjungą 2004 m. jau praėjo beveik šešeri metai, tad turimi duomenys leidžia bent preliminariai įvertinti galimą integracijos faktinį poveikį. Vienas iš svarbiausių Lietuvos integracijos į ES komponentų bei strateginių kryptų priemonių yra ES finansinės lėšos ir jų teikiama nauda.

Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, valstybei teko svarbus vaidmuo administruojant ES paramą. ES struktūrinių fondų administravimo sistema Lietuvoje turėtų evoliucionuoti, remiantis nuodugniu ir kritišku dabartinės situacijos ir naujų reikalavimų vertinimu. Būtina suderinti paramos naudojimą ir su nacionaline ekonominės plėtros politika, ir su ES strategijomis. Tačiau vyrauja nuomonė, kad šalyje stokojama aiškios pozicijos dėl Europos Sąjungos paramos lėšų panaudojimo. Šiame procese dalyvauja labai daug grandžių, valstybinių institucijų, todėl problemiška sukurti

tokią sistemą, kuri būtų patvari, bet sunaudojanti kuo mažiau žmogiškųjų ir finansinių išteklių, o taip pat atitinkanti savalaikiškumo principą.

Nuo to, kaip sėkmingai įsisavinama Lietuvai skirta Europos Sąjungos finansinė parama, priklauso jos poveikis šalies ūkio ekonomikai. Atliktas nemažas kiekis narystės Europos Sąjungoje vertinimo studijų: Europos Komisijos 2001 m., 2006 m., 2009 m. studijos, keleto autorių tyrimai prognozavo konkretų narystės ES poveikį Lietuvai (Lejour (2006), Bradley (2007)). Lietuvoje makroekonominio integracijos į ES poveikio šalies ūkiui tyrimai dažnai atliekami Europos komiteto prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės bei Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos užsakymu (naujausias atliktas 2009 m.) bei žymiai rečiau pavienių mokslininkų, ekonomistų, tyrėjų studijose (Šidlauskas (2007), Jakaitienė ir Klyvienė (2007)).

Šio **tyrimo aktualumas** sąlygotas ES finansinės paramos įtakos mūsų šalies ūkio ekonomikai. Tokia parama pradėta teikti jau beveik prieš du dešimtmečius. Nuo to laiko iki šių dienų tiek valstybės vadovų, tiek ekonomikos analitikų, tiek mokslininkų vienas iš pagrindinių rūpesčių yra sureguliuoti administracinius procesus taip, kad ES finansinė parama būtų kuo greičiau ir efektyviau įsisavinama Lietuvos ūkio mechanizme, kad paramos poveikis būtų optimalus. Tolimesnės finansinės paramos poveikio ekonomikai rodiklių tyrimas šiandien išlieka aktualus kaip ir praėjusį dešimtmetį, ar praėjusiais metais, nes šiuo metu vyksta ES struktūrinių fondų pagal 2007-2013 m. veiksmų programas paramos įsisavinimas. ES finansinės paramos poveikio vertinimo aktualumas ypač sustiprėjo pastaraisiais metais, kai ji tapo krizės nualintos ekonomikos vienu iš pagrindinių stimulų.

Mokslinė problema ES finansinės paramos poveikio analizėje kyla dėl to, kad paramos įsisavinimas bei programų įgyvendinimas bei jų poveikis ekonomikai vyksta ne vienu metu. Kyla klausimas, kokie tikėtini ES inicijuotų investicijų ilgalaikiai socialiniai ir ekonominiai padariniai? Prognozuotojų darbuose aptariama ne tik teigiama ES lėšų įtaka, bet ir neigiami padariniai šalies ūkio ekonomikai. Svarbu įvertinti ne tik teigiamas ES programų įgyvendinimo pasekmes, bet ir surasti, kuriose vietose susidaro neigiami tokių investicijų intervencijos veiksniai.

Tyrimo objektas – Europos Sąjungos paramos poveikis Lietuvos ekonomikai.

Tyrimo dalykas – ES finansinės paramos įsisavinimo apimtys.

Tyrimo tikslas – įvertinti ES finansinės paramos poveikį Lietuvos ekonomikai 2004-2009 m., numatyti probleminius aspektus bei pasiūlyti sprendimo būdus.

Tyrimo uždaviniai:

1. Apibrėžti ES finansinės paramos ir jos poveikio ekonomikai vertinimo teorinius aspektus.
2. Išanalizuoti ES finansinės paramos panaudojimo 2004-2009 m. apimtį ir struktūros dinamiką.

3. Ištirti ES finansinės paramos poveikį Lietuvos ekonomikai 2004-2009 m. atskleidžiant tą poveikį lėmusius veiksnius.

Atliekant šio magistro darbo tyrimą vadovautasi ir siekta patvirtinti **mokslinę hipotezę**.

Europos Sąjungos finansinės paramos teigiamas poveikis Lietuvos ekonomikai yra neginčytinas, tačiau 2004-2009 m. laikotarpiu milžiniško Lietuvos ekonomikos augimo bei prasidėjusios recesijos kontekste išryškėja ir negausūs neigiami ES finansinių lėšų naudojimo padariniai. Kita vertus, 2008 m. prasidėjus ekonomikos nuosmukiui, o 2009 m. šalies ūkiui pasinėrus į recesiją, ES finansinė parama turėtų būti viena iš svarbiausių ekonomikos atkūrimo priemonių.

Naudoti tyrimo metodai: analizė ir sintezė, lyginimas, grupavimas, detalizavimas ir apibendrinimas, dinamikos eilučių, duomenų padėties ir sklaidos charakteristikų skaičiavimas bei grafinis vaizdavimas, struktūrinis makroekonometrinis modeliavimas.

Tyrimo rezultatai. Konceptualiojoje dalyje apibrėžti ES finansinės paramos vertinimo teoriniai aspektai: ES finansinės paramos tikslai ir uždaviniai, programos, sritys bei finansinės perspektyvos; apžvelgti jau atlikti ES finansinės paramos poveikio Lietuvai tyrimai bei nusakyti tyrimo metodai, taikytini tiriant ES finansinės paramos poveikį analitinėje dalyje. Tyrimo metu atlikta šalies socialinės-ekonominės situacijos pokyčių 2004-2009 m. analizė, apibūdintos lėšų srautų tarp ES ir Lietuvos biudžetų tendencijos, suformuotos šalyje įsisavintos ES finansinės paramos apimties ir struktūros charakteristikos, kas įgalina tikslingiau interpretuoti ES paramos poveikio Lietuvos ekonomikai vertinimo, atlikto taikant struktūrinį makroekonometrinį modelį, rezultatus, atskleidžiant juos lėmusius esminius veiksnius bei probleminių aspektų sprendimo būdus, patvirtinta suformuluotos mokslinio tyrimo hipotezė.

Atlikus ES finansinės paramos Lietuvai apimties ir struktūros analizę, nustatyta, kad Lietuva pagal gaunamų lėšų iš ES biudžeto apimtį yra šalis gavėja, t.y. skirtumas tarp iš ES gaunamų lėšų ir Lietuvos įmokamų į ES biudžetą lėšų yra teigiamas. Be to, Lietuva pagal šį rodiklį yra pirmaujanti šalis tarp naujųjų ES valstybių narių (2008 m. išmokos Lietuvai buvo 4 kartus didesnės nei jos įmokos į ES biudžetą).

ES finansinės paramos poveikio Lietuvos ekonomikos raidai įvertinti taikyto modeliavimo būdu gauti rezultatai rodo, kad labiausiai ES lėšos veikė šalies ūkį per didėjančias investicijas. Kita vertus, didėjant investicijoms stiprėja vidaus paklausa, auga našumas, kyla darbo užmokestis, kas sukelia ne tik atskirų prekių kainų kilimą bet ir infliacijos tempų augimą. Dažniausiai projektai įgyvendinami ne vienerius metus, kainų šuoliai nuvertina gautas lėšas ir jų įsisavinimui reikalinga daugiau bendrojo finansavimo lėšų, o tai neigiamai veikia šalies biudžeto deficitą. Nežiūrint to, ES finansinė parama recesijos metais yra vienas iš svarbių ekonomikos atkūrimo stimulų.

Tyrimo metu gauti rezultatai ir pateikti pasiūlymai gali būti naudingi LR Vyriausybei planuojant naujo laikotarpio ES paramos panaudojimo strategijas.

1. ES FINANSINĖ PARAMA IR JOS POVEIKIO EKONOMIKAI VERTINIMO TEORINIAI ASPEKTAI

Lietuva, tapusi Europos Sąjungos (ES) nare 2004 metais, ieško būdų, kaip mažinti skirtumus tarp regionų, efektyviai spręsti jų problemas ir kelti gyvenimo lygį visoje šalyje. Be to, integracija į ES suteikė naujų galimybių, kuriomis Lietuva turi gebėti pasinaudoti.

Europos Sąjunga savo politiką įgyvendina per įvairias programas. Glaudžiai bendradarbiaujant su visų lygmenų nacionalinėmis savivaldos struktūromis, analizuojama ir įvertinama situacija bei rengiami strateginiai plėtros dokumentai. Jų pagrindu formuojamos daugiašalės ekonominės, socialinės ir politinės Europos Sąjungos plėtros kryptys, kurių įgyvendinimui rengiama daugybė programų.¹ Pačios svarbiausios ES paramos Lietuvai programos chronologinėje eilėje yra šios: PHARE programa, ISPA, SAPARD programos, Sanglaudos fondas, ES struktūriniai fondai. Šiame skyriuje aptariamos ES finansinės paramos Lietuvoje galimybės, šios paramos panaudojimo tikslai ir uždaviniai bei formos.

1.1. ES paramos tikslai ir uždaviniai ES ir Lietuvos strateginių dokumentų kontekste

2000 m. Europos Tarybos priimta Lisabonos strategija yra skirta paversti ES dinamiškiausia ir konkurencingiausia žiniomis paremta ekonomika pasaulyje, pajėgia tvariai augti, kuriančia daugiau ir geresnių darbo vietų ir tausojančia aplinką iki 2010 m. Tai yra pagrindinis šios strategijos tikslas, kurio viena iš įgyvendinimo priemonių yra skiriamos ES finansinės paramos lėšos. Ekspertų nuomone, per 5 metus buvo nuveikta labai nedaug, todėl 2005 m. kovo mėn. ES lyderiai atnaujino Lisabonos strategiją, labiau orientuodami ją į prioritetą kurti daugiau ir geresnių darbo vietų.

ES sutartyje numatyta, kad Europos Bendrija turi siekti mažinti skirtumus tarp įvairių regionų išsivystymo lygio ir menčiau išsivysčiusių regionų atsilikimą.² Šiems atotrūkiams mažinti buvo suformuota regioninė ES politika, kurios tikslas yra socialinė ir ekonominė pažanga. Šios politikos realizavimo priemonės finansuojamos iš struktūrinių fondų, kurie remiasi programavimo, koncentravimo, partnerystės ir papildymo principais. Lietuva 2004-2006 m. struktūrinę paramą naudojo pagal Lietuvos 2004-2006 m. Bendrąjį programavimo dokumentą (toliau - BPD) ir jo priedą. Ši ir esamojo (2007-2013 m.) programavimo laikotarpio finansinė parama turi prisidėti prie Lisabonos strategijos pagrindinių tikslų spartesnio įgyvendinimo.

---

¹ Neverauskas B., Stankevičius V., Viliūnas V., Černiūtė I. 2003. Projektų valdymas. Kaunas: Technologija.

² Europos Sąjungos sutartis. [Žiūrėta 2009-11-26]. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/dat/11992M/word/11992M.doc>

1999 m. Europos Tarybos reglamentu Nr. 1260/1999³ siekiant išvengti veiklų dubliavimo ir efektyvesnio koordinavimo buvo nustatytos bendrosios nuostatos dėl ES struktūrinių fondų valdymo. Šiame reglamente yra išdėstyti šie ES struktūrinės paramos prioritetai: mažinti regionų išsivystymo lygio skirtumus ir nepalankiausias sąlygas turinčių regionų arba salų, taip pat kaimo vietovių atsilikimą; stiprinti ekonominę ir socialinę sanglaudą; skatinti darnią, subalansuotą ir tolydžią ekonominę veiklą; siekti moterų ir vyrų lygybės; mažinti regionų skirtumus skatinant žemės ūkio ir miškininkystės produktų perdirbimą ir pardavimą bei plėtojant vietos pajėgumus kaimo vietovėse.

Europos bei Lietuvos rengiamuose ES paramos finansinių perspektyvų strateginiuose dokumentuose formuluojami panašūs tikslai. Juose nurodoma, kad **ES finansinės paramos pagrindinis tikslas** - remti atsiliekančių regionų plėtrą, didžiausią dėmesį skiriant investicijoms į gamybos sektorių ir tolygų vystimąsi, remti ekonominę ir socialinę restruktūrizaciją probleminėse srityse bei remti mokymą, kvalifikacijos kėlimą ir perkvalifikavimą.

Tiek 2004-2006 m., tiek 2007-2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo laikotarpiais turi būti atsižvelgta į Lietuvos Respublikos valstybinius ir bendruosius Europos Komisijos interesus. Abiejų pusių interesai derinami trimis aspektais:

1. Planavimo ir įgyvendinimo metu turi būti užtikrintas *suderinamumas* tarp ES strateginių dokumentų, nacionalinių strateginių dokumentų, visų ES struktūrinių fondų intervencijos sričių ir visų ūkio sektorių plėtros tikslų – tai garantuotų didesnę struktūrinės paramos poveikį ir valstybei nares, ir Europos Sąjungai.
2. Parama turi būti maksimaliai *įsisavinta*, paramos sritys ir programos turi būti suplanuotos taip, kad galima būtų išvengti lėšų praradimo.
3. Paramos administravimui turi būti nustatytos *griežtos ir abiemis pusėms aiškios taisyklės*, už kurių laikymąsi bus atsakinga šalis narė, o atitiktį joms kontroliuos Europos Komisija.⁴

ES paramą Lietuvoje labai svarbu panaudoti pagal paskirtį: ji turėtų sustiprinti šalies piliečių pasitikėjimą demokratine Lietuvos valstybe, demokratinę Europos valstybių sąjungą bei padėti sumažinti raidos atotrūkį tarp atskirų šalies regionų ir socialinių sluoksnių, tarp Lietuvos ir tarp ES senbuvų. Kartu ES parama suteikia Lietuvai istorinę galimybę pasiekti spartesnę socialinės ir ekonominės pažangos. Kad ši galimybė nebūtų prarasta, reikia pasirinkti tinkamus paramos skyrimo prioritetus, užtikrinti skaidrų ir efektyvų jos panaudojimą.

Kokie ES paramos panaudojimo tikslai Lietuvoje? 2004-2006 m. ES struktūrinė parama buvo naudojama pagal Bendrąjį Programavimo Dokumentą (BPD). Bendrasis programavimo dokumentas

---

³ Tarybos reglamentas (EB) nustatantis bendrąsias nuostatas dėl struktūrinių fondų, 1999 m. birželio 21 d., Nr. 1260/1999// Oficialusis leidinys L 161, 26/06/1999 p. 0001 - 0042

⁴ Nacionalinė bendroji strategija. Lietuvos 2007-2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategija konvergencijos tikslui įgyvendinti. 2007.

– tai bendras šaliai skiriamų ES investicijų planavimo dokumentas, nustatantis atitinkamą plėtros strategiją, pateikiantis prioritetų ir uždavinių aprašą, preliminarų finansinį planą. Planuota, kad, remiantis šiuo programavimo dokumentu, struktūrinių fondų investicijos padės pagerinti ekonominę ir socialinę šalies būklę.

Lietuvos 2004-2006 m. bendrojo programavimo dokumentas parengtas atsižvelgiant į pagrindinius Lietuvos strateginio planavimo dokumentus: Valstybės ilgalaikės raidos strategiją iki 2015 m.; Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 m. ilgalaikę strategiją; Nacionalinio susitarimo, siekiant ekonominės socialinės pažangos, nuostatas.

Pagrindinis Lietuvos 2004-2006 m. BPD tikslas – *sustiprinti nacionalinio ūkio ilgalaikio konkurencingumo plėtotės prielaidas, paspartinti perėjimą prie žinių ekonomikos, kuriai būdingas didėjantis BVP ir aukštas užimtumo rodiklis, stiprinti žinių ekonomikos plėtrą, kuri lemia aukštesnį gyvenimo lygį ir visų Lietuvos gyventojų gerovę*⁵. Detaliau BPD finansavimo strategijos (prioritetai), jų priemonės bei investavimo sričių pagal BPD proporcijos aprašomos 1 priede.

Šiuo metu Lietuva yra 2007-2013 metų ES paramos įgyvendinimo etape ir įpusėja šį procesą. Remiantis Bendrijos sanglaudos politikos strateginėmis gairėmis, Lietuva, kaip ir kitos ES valstybės narės, yra parengusi Nacionalinę bendrąją strategiją – Lietuvos 2007–2013 metų ES struktūrinės paramos panaudojimo strategiją ir keturias veiksmų programas (Žmogiškųjų išteklių plėtros, Ekonomikos augimo, Sanglaudos skatinimo ir Techninės paramos), skirtas strategijai įgyvendinti. 2007-2013 m. finansinės perspektyvos skiriamų lėšų proporcijos procentais pagal veiksmų programas bei veiksmų programos prioritetai detaliau aprašomi 2 priede.

Nacionalinėje Lisabonos strategijos įgyvendinimo programoje⁶ numatytas bendrasis ekonominės strategijos tikslas – „mažinti šalies ekonominio išsivystymo lygio atsilikimą nuo ES šalių vidurkio“ – atitinka šios vizijos esmę. Visi Lietuvos žmonės turi pajusti apčiuopiamai geresnę gyvenimo kokybę, kuri visų pirma išryškės per augančias pajamas bei visuotinį užimtumą. Atsižvelgiant į šiuos teiginius, Lietuvos 2007-2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategijos tikslas skamba taip: *sparčiai gerinti sąlygas investuoti, dirbti ir gyventi Lietuvoje, kad ūkio augimo teikiama nauda pasiektų visus Lietuvos gyventojus*.⁷ Šiam tikslui įgyvendinti siekiama investuoti į tris prioritetines kryptis: 1) produktyvūs žmogiškieji išteklių žinių visuomenei; 2) konkurencinga ekonomika; 3) gyvenimo kokybė ir sanglauda.

Lietuvos 2004-2006 m. bendrajame programavimo dokumente bei Lietuvos 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategijoje ir veiksmų programose apibrėžiami horizontalieji

⁵ Lietuvos 2004-2005 metų bendrasis programavimo dokumentas. 2004. [Žiūrėta 2009-10-16]. Prieiga per internetą: http://www.esparama.lt/ES_Paramas/bpd_2004_2006m._medis/apie_bpd/files/BPD_2009-04-15.doc

⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Nacionalinė Lisabonos strategijos įgyvendinimo programa. 2005. [Žiūrėta 2009-10-17]. Prieiga per internetą: <http://www.ukmin.lt/lt/strategija/doc/n.lis.pr.-2005-11-22.nr.1270.doc>

⁷ Nacionalinė bendroji strategija. Lietuvos 2007-2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategija konvergencijos tikslui įgyvendinti. 2007.

prioritetai: *darnusis vystymasis* – ekonomikos, socialinės plėtros ir aplinkos apsaugos tikslų derinimas atkreipiant dėmesį į daugialypę jų tarpusavio priklausomybę bei numatomus įgyvendinimo padarinius; *lyčių lygybė ir nediskriminavimas* – moterų ir vyrų lygių galimybių užtikrinimas bei bet kokios diskriminacijos etninės ar rasinės priklausomybės, amžiaus, negalios, seksualinės orientacijos, tikėjimo ar įsitikinimo pagrindu panaikinimas; *informacinė visuomenė* – ekonomikos augimo ir darbo vietų atsiradimo veiksnys, kuris apima naujų informacinių technologijų paslaugų ir funkcijų kūrimą bei jų naudotojų aprūpinimą ir kompetencijos didinimą bei *regioninę plėtra* – socialinių ir ekonominių skirtumų tarp atskirų šalies regionų ir regionų viduje mažinimas.⁸ Pastarasis horizontalusis prioritetas (regioninė plėtra) išskirtas Lietuvos 2007-2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategijoje.

2000-2006 m. ES finansinė parama Lietuvai teikiama ir per Sanglaudos fondą. Pirmosios prielaidos sukurti Sanglaudos fondą sudarytos 1993 m. lapkričio 1 d., įsigaliojus Europos Sąjungos (Mastrichto) sutarčiai. Kaip numatyta Europos Sąjungos sutartyje ir pagrindiniame Sanglaudos fondo administravimą reglamentuojančiame Europos Tarybos Reglamente Nr.1164/94, Sanglaudos fondo tikslas – teikti finansinę paramą Bendrijos ekonominei ir socialinei sanglaudai stiprinti.⁹ Fondo lėšomis finansuojami transporto ir aplinkosaugos infrastruktūros plėtros projektai. Parama skiriama iš anksto su Europos Komisija suderintiems atskiriems projektams, atitinkantiems ilgalaikius Lietuvos tikslus bei ES politikos gaires transporto plėtros ir aplinkos apsaugos srityse. Sanglaudos fondo 2000-2006 m. finansinės paramos ir prioritetai detaliau aprašomi 3 priede.

Narystė Europos Sąjungoje bei jos teikiama finansinė parama sudaro Lietuvai sąlygas įgyvendinti socialinės rinkos modelį, kelti ekonominės gerovės rodiklius, taip pat skatinti gyvenimo kokybės lygio augimą bei suteikia saugumo garantijas. ES paramos fondai suteikia Lietuvai galimybę modernizuoti šalies infrastruktūrą. Tobulėjant administraciniam aparatui, atsiranda galimybių užtikrinti stabilią socialinę, kultūrinę, ekonominę plėtrą.¹⁰ Tokios ES finansinės paramos sudarytos galimybės Lietuvai atitinka bendrus tikslus, kurie turi būti įgyvendinti, nepaisant šalį užklupusio gilaus ekonomikos nuosmukio kontekste.

Jau beveik 20 metų gaunamos ES finansinės paramos pagrindinės programos, sritys bei finansinės perspektyvos apibendrinamos kitame poskyryje.

---

⁸ Horizontaliųjų prioritetų įgyvendinimo gairės. [žiūrėta: 2010-06-30]. Prieiga per internetą: <http://www.esparama.lt/2007-2013/lt/horizontalusprioritetai>.

⁹ Apie Sanglaudos fondą. [žiūrėta: 2010-06-30]. Prieiga per internetą: http://www.esparama.lt/lt/sanglaudos_fondas/apie_sanglaudos_fonda.

¹⁰ Navickas, V. (2009). Europos Sąjungos rinkų ypatumai. Kaunas: Technologija. P. 49.

1.2. ES finansinės paramos Lietuvai programos, sritys bei finansinės perspektyvos

ES finansinė parama Lietuvai pradėta teikti nuo 1991 metų. Iki įstojimo į ES parama teikiama pagal pereinamojo laikotarpio **programas**: PHARE (angl. *Poland and Hungary Aid for restructurization of Economy*) programą, kurioje daugiausia dėmesio buvo skiriama projektams, susijusiems su valstybės įmonių, taip pat ir žemės ūkio, pertvarkymu, privataus sektoriaus plėtra, institucijų, teisės ir valstybės administracijos reforma, socialinio aprūpinimo sistemos reforma, užimtumo didinimu, švietimu ir sveikatos apsauga, energetikos, transporto ir telekomunikacijų infrastruktūros plėtra, aplinkosauga ir branduoline sauga.¹¹ Pasirengimo narystei parama transporto ir aplinkos infrastruktūrai plėtoti, 2000-2004 m. skirstyta pagal Pasirengimo narystei struktūrinės politikos priemonės (Instrument for Structural Policies for Prie-Accession – ISPA) programą, paramą žemės ūkiui, 2000-2006 m. skirstyta pagal Specialiąją žemės ūkio ir kaimo plėtros programą (Soecial Prie-Accession Programme for Agriculture and Rural Development – SAPARD), ir parama pasiruošimui narystei ES, 1999-2009 m. skirstyta pagal PHARE programą. 2004 m. gegužės 1 d. ISPA programa nustojo veikti, o pagal ją vykdyti projektai bus baigti įgyvendinti pagal Sanglaudos fondo programą. SAPARD pakeitė ES struktūriniai fondai – EŽŪOGF ir ŽOFI.

Pagal **intervencijos sritis** ES finansinė parama yra trejopa:

- parama žemės ūkiui;
- struktūrinė parama – ekonominei ir socialinei sanglaudai įgyvendinti;
- vidaus politikos tikslų finansavimas (Šengeno priemonės programa, branduolinio saugumo programa ir kt.)¹²

Pirma, *paramos žemės ūkiui* šaltiniai yra du: Bendroji žemės ūkio politika (BŽŪP) ir kaimo plėtros programos. BŽŪP parama skirstoma į subsidijas bei tiesiogines išmokas, garantuojančias mažiausias gamintojų kainas ir valstiečių ūkių stabilumą, ir rinkos priemones (intervenciniai pirkimai, eksporto subsidijos, jaunųjų ūkininkų įmonių konkurencingumo ir tvarumo palaikymas, draudimo nuo stichinių nelaimių kompensavimas ir pan.). Pagal kaimo plėtros programas finansuojamas ūkininkų ankstesnis išėjimas į pensiją, apželdinimo miškais ir kiti projektai.

BŽŪP ir kaimo plėtros programos finansuojamos iš Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo (EŽŪOGF) Garantijų skyriaus. Dalis kaimo plėtros programų finansuojamos iš EŽŪOGF Orientavimo skyriaus. Beje, 2007-2013 m. įkurtas bendras Europos žemės ūkio kaimo plėtros fondas (Kaimo plėtros fondas), apimantis tiek tiesioginę, tiek struktūrinių fondų teikiamą paramą žemės ūkiui.

¹¹ Vitkus, G. (2008). Europos Sąjungos enciklopedinis žinynas. Vilnius: Eugrimas. P. 147.

¹² Jakaitienė A., Klyvienė V. (2007). Europos Sąjungos finansinės paramos poveikis Lietuvos ekonominei raidai. Pinigų studijos 2007/2. Ekonomikos teorija ir praktika. P. 24-45.

ES finansinė parama žemės ūkiui sudaro ¼ visų jo pajamų, o tai užtikrina jo finansinį gyvybingumą, ypatingai šalį sukrėtus ekonominiams pokyčiams.¹³ ES parama teikiama tiesioginių išmokų pavidalu 1 ha žemės ūkio paskirties žemės, o taip pat papildoma nacionalinė dalis – pasėlių ir gyvulininkystės produkcijos vienetai. Kaimo plėtros fondas skiriamas investicinei paramai bei įvairioms kompensacinėms išmokoms. Žemės ūkio strategija formuojama kaip Bendroji Europos žemės ūkio politika, kuri nacionaliniu lygiu adaptuojama atsižvelgiant į nacionalinius interesus. Derybose su Europos Komisija Lietuvai pavyksta pasiekti nemažai pokyčių, kurie padidina skiriamos paramos panaudojimo efektyvumą ir kartu – socialinį jautrumą.

2004–2008 metų laikotarpiu įgyvendinama pasirengimo narystei SAPARD programa (2000–2006 m.), parengti, su socialiniais partneriais ir Europos Komisija suderinti, trys svarbūs kaimo plėtrai dokumentai: Lietuvos kaimo plėtros 2004–2006 metų planas (KPP), Lietuvos 2004–2006 metų bendrojo programavimo dokumento IV prioritetas „Kaimo plėtra ir žuvininkystė“ (BPD) ir Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programa (KPP).

Antra ES finansinės paramos grupė – *struktūrinės paramos lėšos*, skiriamos iš struktūrinių ir sanglaudos fondų. Struktūriniai fondai yra ES taikoma finansinė priemonė, skirta regionų plėtros skirtumams mažinti ir menkiau išsivysčiusių regionų plėtrai skatinti. Šiuo tikslu įsteigti keturi struktūriniai fondai (pagal BPD)¹⁴:

1. Europos regioninis plėtros fondas (ERPF), teikiantis įvairią finansinę paramą regionų technologinei plėtrai, vietos infrastruktūrai gerinti ir pan. Fondas numato investicijas į gamybą, siekiant sukurti ir išsaugoti ilgalaikes darbo vietas, investicijas į infrastruktūrą (kelius, telekomunikacijas, energetiką) siekiant sujungti centrinius ES regionus su periferiniais, darbo vietų kūrimą bei paramą smulkiam ir vidutiniam verslui (įmonių konsultavimas, rinkos tyrimai, mokslo tyrimai), technologijų plėtrą.
2. Europos socialinis fondas (ESF) remia projektus, sprendžiančius socialines (pirmiausia užimtumo) problemas ir finansuoja švietimą ir profesinį mokymą, įsidarbinimo galimybių plėtrą, mokslinius tyrimus ir technologijų plėtrą, švietimo ir profesinio mokymo sistemų tobulinimą.
3. Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondas (EŽŪOGF), teikiantis paramą diegiant naujus ūkininkavimo metodus, plėtojant alternatyvią ekonominę veiklą kaime.
4. Žuvininkystės orientavimo finansinė priemonė (ŽOFI), remianti investicijas ir ekonominės veiklos perorientavimą žuvininkystės sektoriuje.¹⁵

¹³ Žemės ūkio ministerija. 2008. Žemės ūkio ministerijos veikla. 2004-2008 metai. Vilnius. P. 54. [žiūrėta: 2010-06-30]. Prieiga per internetą: http://www.zum.lt/documents/ZUM_veikla_2004-2008%20.pdf

¹⁴ Kas yra ES struktūrinė parama? 2008. [žiūrėta: 2010-06-30]. Prieiga per internetą: <http://www.esparama.lt/2007-2013/lt/parama>

¹⁵ Nakrošis, V. 2003. Europos Sąjungos regioninė politika ir struktūrinių fondų valdymas. Vilnius: Eugrimas.

Neoficialiai penktuoju struktūriniu fondu laikomas Sanglaudos fondas, įsteigtas pagal Maastrichto sutartį. Skirtingai nei struktūrinių fondų, Sanglaudos fondo lėšos skiriamos didelės apimties transporto ir aplinkos apsaugos projektams įgyvendinti, t.y. projekto minimali vertė turi būti ne mažesnė kaip 10 mln. eurų. Metinė šalies parama iš Sanglaudos fondo kartu su parama iš ES struktūrinių fondų negali būti didesnė nei 4 procentai šalies BNP – tai svarbi sąlyga, apribojanti ES finansinės paramos dydį.

Pagal 2007-2013 m. ES finansinės paramos panaudojimo strategiją lieka 2 fondai (ERPF ir ESF), trečiuoju struktūriniu fondu tampa SF fondas. EŽŪGOF ir ŽOFI parama tęsiama per 2007-2013 m. Kaimo plėtros fondą.

Trečioji ES finansinės paramos grupė – parama vidaus politikos tikslams įgyvendinti. Ją sudaro Šengeno priemonės programa, Ignalinos programa ir Specialioji Kaliningrado tranzito programa.

Pagal **finansines perspektyvas** 2004-2009 m. laikotarpis apima 2004-2006 m. ES paramą pagal bendrąjį programavimo dokumentą (BPD), prie šios finansinės perspektyvos priskiriamas 2004-2006 m. kaimo plėtros planas. 2000-2006 m. Sanglaudos fondo lėšas bei 2007-2013 m. veiksmų programas kartu su 2007-2013 m. Kaimo plėtros programa. Pagal BPD lėšos yra skirtos 2004-2006 m. periodui, tačiau lėšos išmokėtos per 2004-2008 m. (terminą pratešus iki 2009 birželio 30 d.). Sanglaudos fondo lėšas Lietuva turi įsisavinti iki 2010 m. pabaigos. 2007-2013 m. laikotarpiui yra numatoma skirti daugiau kasmetinių lėšų iš ES struktūrinių fondų nei buvo 2004-2006 m. periodui. Preliminari ES paramos kasmetinė suma Lietuvai 2007-2013 m. yra beveik du kartus didesnė nei 2004-2006 m. laikotarpiu. 2007–2013 m. laikotarpiu praktiškai liko 2 struktūriniai fondai: ESF ir ERPF (kartu su Sanglaudos fondu). Planuojant naujos (2007-2013 m.) metų finansinės perspektyvos lėšų paskirstymą 2007-2008 metams buvo numatytos žymiai mažesnės ES lėšų dalys nei tolimesniais metais, kadangi buvo prognozuojamas gan didelis neišsisavintų lėšų likutis nuo 2004-2006 metams skirtų ES struktūrinių fondų lėšų.

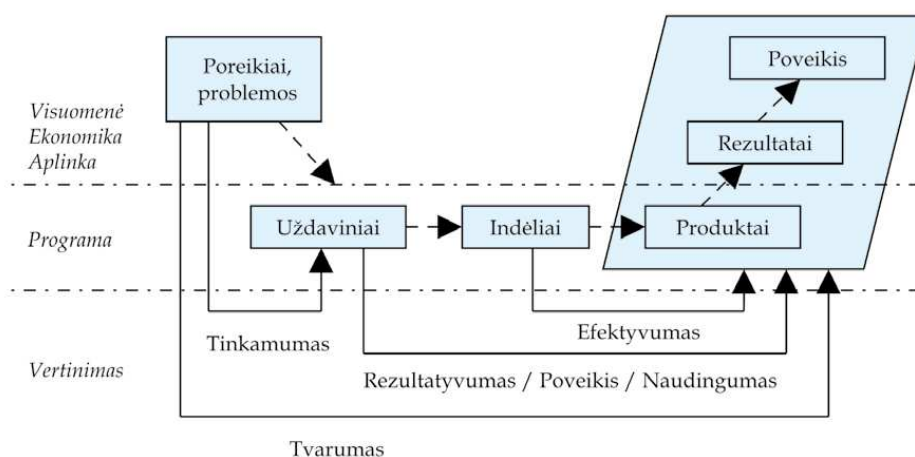
Šiuo metu perspektyvoje jau matomas tolimesnis ES paramos panaudojimo laikotarpis – 2014-2020 m. Atliekami išankstiniai šio etapo Lietuvos plėtros prioritetų pasirinkimo vertinimai. Kiekviena programa ar projektas turi grįžtamąjį ryšį. Anksčiau aptartos ES finansinės paramos programos bei finansinės perspektyvos taip pat turi nustatytus joms tikslus bei siekius, pagal kuriuos atliekami ex-ante (t.y. išankstiniai vertinimai), o programai ar įgyvendinimo laikotarpiui pasibaigus atliekami ex-post (galutiniai vertinimai). Kitame poskyryje tikslinga apžvelgti jau atliktas studijas ES finansinės paramos poveikio vertinimo klausimu.

1.3. ES paramos poveikio vertinimo Lietuvos ekonomikai metodologija ir metodika

Šio darbo pagrindinis tikslas – ES finansinės paramos poveikio Lietuvos ekonomikai vertinimas. ES paramos poveikis Lietuvos ekonomikai yra vienas iš pagrindinių ES finansinės paramos vertinimo kriterijų (žr. 1.1 pav.). Poveikio kriterijus (angl. - *impact criterion*) – programos vertinimo kriterijus, pagal kurį nustatomi tiesioginiai ir netiesioginiai programos padariniai (nauda arba žala). Programos poveikis pasireiškia po tam tikro laiko užbaigus programą.¹⁶

Darbe analizuojamas bendrasis panaudojimo strategijų, programų bei priemonių poveikis, kuris yra ilgalaikio pobūdžio, jis pasireiškia vėliau platesniu makroekonominio lygmeniu ir didesnei gyventojų daliai. Poveikis gali būti teigiamas ir neigiamas, planuotas ir neplanuotas. Bendrasis poveikis gali būti matomas remiantis išoriniais informacijos šaltiniais (dažniausiai statistikos duomenimis).

Šiame magistro darbe siekiama įvertinti ES finansinės paramos įtaką Lietuvos ekonominei raidai 2004-2009 metais. Praktinėje darbo dalyje sisteminama informacija apie lėšų srautus tarp ES ir Lietuvos biudžetų, kokie išipareigojimai ES tenka Lietuvos biudžetui bei kokia yra grynoji Lietuvos pozicija, kokia yra ES finansinės paramos apimtis ir struktūra nagrinėjamu 2004-2009 m. laikotarpiu.

1.1. pav. ES paramos pagrindiniai vertinimo kriterijai

Šaltinis: LR Finansų ministerija

Norint įvertinti aptartųjų parametų ryšius, dinamiką, sklaidos charakteristikas ir pan. reikia taikyti tam skirtus socialinės-ekonominės statistikos metodus: grafinį duomenų vaizdavimą, dinamikos eilutes, duomenų padėties ir sklaidos charakteristikas, hipotezių tikrinimą, regresinę analizę ir kt. (Rudzkienė (2005), Stankus (2005), Bartosevičienė, Stukaitė (2006)). (4 priedas).

¹⁶ Ka, kaip ir kodėl vertiname? 2007. LR Finansų ministerija. [žiūrėta: 2010-05-12]. Prieiga per internetą: http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Leidinys_KA_KAIP_IR_KODE_L_VERTINAME.pdf

Statistinėje literatūroje dinaminės eilutės apibūdinamos kaip metodas, tiriantis reiškinio kitimą laike.¹⁷ Prieš atliekant ES finansinės paramos apimtį ir struktūros rodiklių dinamikos analizę atskleidžiama Lietuvoje vykstančių socialinių-ekonominių pokyčių reikšmė ES finansinės paramos panaudojimo strategijai 2004-2009 m. Šio uždavinio įgyvendinimui taikoma antrinių literatūros šaltinių analizė bei informacijos sisteminimas.

ES finansinės paramos poveikio analizei gali būti taikomi įvairūs modeliai. Jorgen Mortensen ir Sandor Richter (2000), cituojami A.Jakaitienės ir V.Klyvienės (2007)¹⁸, skyrė bendrosios pusiausvyros, makroekonometrinius, sektorinius ir užsienio prekybos modelius ir nurodė jų privalumus bei trūkumus. Pasak šių autorių, bendrosios pusiausvyros modeliai leidžia modeliuoti įvairius struktūrinius ir ekonominius pokyčius, susijusius su šalies naryste ES, tačiau šie modeliai yra palyginti pastovios struktūros, todėl juos taikant šiems parametrams tirti gaunami ne visiškai patikimi rezultatai. Makroekonometriniai modeliai gali būti sėkmingai taikomi trumpo ir vidutinio laikotarpio struktūrinių ir ekonominių pokyčių analizei, nes ilgo laikotarpio rezultatai nėra patikimi. Taikant sektorinius modelius, galima išsamiai modeliuoti įvairios ekonominės veiklos pokyčius, tačiau sektoriai modeliai neapima visuminių efektų. Užsienio prekybos modeliai taikomi labai siaurai sričiai – iš esmės tik užsienio prekybos pokyčiams tirti.

Prieš aptariant šio darbo pagrindinio tikslo siekimui naudojamus metodus apžvelgiami ES ir Lietuvos mastu atlikti tyrimai. Pagrindinis dėmesys sutelktas į aiškiausius ir pagrįstas prognozes atskleidusius tyrimus, kuriuose nagrinėjama ES biudžeto lėšų, skiriamų Lietuvai, poveikis.

Regioniniai, plataus masto tyrimai, įvertinantys stojimo į ES pasekmes, į kuriuos Lietuva pateko kaip tam tikras regionas yra Europos Komisijos 2001 m.¹⁹, 2006 m.²⁰, 2009 m.²¹ studijos. Tyrimai, vertinantys stojimo į ES pasekmes Lietuvai: Bradley ir kt. 2007 m. studija²², Lejour ir kt. 2006 m. tyrimas²³, EKT 2002 m. studija²⁴, LLRI 2005 m. analizė²⁵, EKT 2007 m. paskelbtas ex-

---

¹⁷ Martišius, S.A., Vaičiūnas G.P. (2001). Taikomoji statistika ekonomistams ir vadybininkams. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.

¹⁸ Jakaitienė, A., Klyvienė, V. (2007). Europos Sąjungos finansinės paramos poveikis Lietuvos ekonominei raidai. Pinigų studijos 2007/2. Ekonomikos teorija ir praktika. P. 24-45.

¹⁹ Directorate-General for Economic and Financial Affairs (2001). The Economic Impact of Enlargement. [Žiūrėta 2010-04-16]. Prieiga per internetą:

<http://www.unece.org/trade/workshop/april2003/5%20Economic%20Impact%20of%20Enlargement.pdf>

²⁰ Directorate-General for Economic and Financial Affairs (2006). Enlargement, two years after: an economic evaluation. [Žiūrėta 2010-04-16]. Prieiga per internetą:

http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication_summary7550_en.htm

²¹ Directorate-General for Economic and Financial Affairs (2009). Five years of an enlarged Eu. Economic achievements and challenges. [Žiūrėta 2010-04-16]. Prieiga per internetą:

http://ec.europa.eu/enlargement/5years/media_library/communication_en.htm

²² Bradley J., Untiedt G., Mitze T. (2007). Analysis of the Impact of Cohesion Policy: A Note Explaining the HERMIN-based Simulations. [Žiūrėta 2010-05-12]. Prieiga per internetą:

http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/evaluation/pdf/hermin07.pdf

²³ Lejour Arjan M., Solanic V., Paul J. G. Tang (2006). EU Accession and Income Growth: An Empirical Approach. [Žiūrėta 2010-05-02]. Prieiga per internetą:

<http://www.cepii.fr/anglaisgraph/communications/pdf/2005/16170305/Tang.pdf>

post vertinimas²⁶, Lietuvos Respublikos finansų ministerijos užsakymu 2009 m. atliktas bendradarbiaujant su J.Bradley ES struktūrinių fondų poveikio bendram vidaus produktui vertinimas, taikant Herlit modelį ir kt. reikšmingos studijos.

Vieną labiausiai vertinamų *ex-ante* makroekonominio ES plėtros į Rytus poveikio studijų 2001 m. atliko Europos komisijos institucijos. Ši studija apskaičiavo ne tik statines²⁷, bet ir dinamines integracijos pasekmes, tokias kaip TUI pokytis, migracija, bendrojo gamybos produktyvumo veiksnių (angl. *total factor productivity*) augimas, integruota kapitalo ir prekių rinka, struktūriniai šalies pokyčiai, netiesioginis ES paramos poveikis ir t. t. Kaip ir daugelis kitų studijų, ši rėmėsi *modeliu, lyginančiu prognozes su baziniu nesiintegravimo scenarijumi*.

Europos Komisijos 2006 m. studijoje teigiama, kad prieš dvejus metus įvykęs penktasis Europos Sąjungos papildymas naujomis narėmis turėjo teigiamą įtaką tiek senoms valstybėms narėms, tiek ir naujai įstojusioms, vertinant ekonomikos augimo aspektu. 2009 m. Europos komisijos tyrime vertinami Europos ekonomikos pasiekimai ir iššūkiai, su kuriais teko susidurti per paskutinius penkerius metus. Šioje studijoje gana išsamiai vertinama ES lėšų įtaka šalių augimui, nusakomi 2008 metais prasidėjusios pasaulinės krizės pirminiai padariniai.

Nedaugelis Vakarų šalyse atliktų tyrimų apskaičiavo ES narystės poveikį visoms ES-15 ir kandidatėms atskirai (tarp jų ir Lietuvai). Ši situacija parodo, kad norint gerai įvertinti Lietuvos integracijos poveikį yra būtinas Lietuvos tyrėjų indėlis nagrinėjant ES poveikį šalies ūkiui.

Tik keli nagrinėti užsienio tyrimai prognozavo konkretų narystės ES poveikį Lietuvai. Tai Lejour (2006) ir Bradley (2007) tyrimai. Šie tyrimai nuspėjo teigiamą ilgalaikį narystės poveikį. Šiam darbui svarbesnis yra Bradley (2007) metų tyrimas, nes daugiausia prognozavo ES finansinės paramos poveikį, o Lejour (2006) tyrimas orientavosi į bendrosios rinkos pokyčius ir produktyvumo padidėjimą.

Vienas geriausiai Europoje žinomų *makroekonometrinių modelių*, prognozuojančių ES paramos poveikį šalies ūkiui, yra *HERMIN* modelis. Remiantis šio modelio tyrimo rezultatais Bradley ir kt. 2007 m. studijoje vertina struktūrinių fondų įtaką šalies biudžetui ir darbo rinkai.

Kalbant apie Lietuvoje atliktas *ex-ante* makroekonominio integracijos į ES poveikio studijas vienas iš pirmųjų ir žinomiausių šios srities tyrimų yra „Lietuvos integracijos į ES finansinio, ekonominio ir socialinio poveikio susistemimas ir analizė“, kuris buvo atliktas Europos komiteto prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės užsakymu. Tyrimą atliko UAB „Ekonominės konsultacijos

---

²⁴ EKT (2002). Lietuvos integracijos į ES finansinių, ekonominių ir socialinių pasekmių susistemimas ir analizė. Galutinė ataskaita. [Žiūrėta 2009-10-18]. Prieiga per internetą:

http://www.euro.lt/documents/poveikio_tyrimai/2003/Finansines_ekonomines_ir_socialines_pasekmes_ataskaita_lt.pdf

²⁵ Europos Sąjungos struktūrinių fondų įtaka Lietuvos ekonomikai. LLRI, 2005. [Žiūrėta 2010-02-10]. Prieiga per internetą: www.lrinka.lt/uploads/files/dir15/12_0.php.

²⁶ Lietuvos integracijos į ES poveikio Lietuvos ekonomikai 2002-2006 m. (ex-post) vertinimas. 2007. [Žiūrėta 2009-11-09]. Prieiga per internetą: ec.europa.eu/.../pdf/.../galutine_ataskaita_ex_post_tyrimas_lt.pdf

²⁷ Statinės ES pasekmės – prekybos barjerų pašalinimas tarp ES šalių.

ir tyrimai“ 2002 metais. Jame pateikiami pirminių integracijos į ES impulsų, iš kurių vienas yra biudžetinių ES fondų įtaka, kiekybiniai vertinimai bei *makroekonometriniu modeliu nustatyti pirminių impulsų poveikio Lietuvos ūkiui modeliavimo rezultatai*.

2005 m. Lietuvos laisvosios rinkos instituto (LLRI) ekspertai atliko analizę „Europos Sąjungos struktūrinių fondų įtaka Lietuvos ekonomikai“. Šioje analizėje pagrindinis dėmesys skiriamas *kokybinio ES lėšų poveikio aptarimui*, taip pat įvertinami ir svarbiausi susiję procedūriniai lėšų įsisavinimo klausimai.

Naudojant *makroekonometrinių modeliavimą* taip pat buvo atlikti ES paramos finansinio poveikio Lietuvai tyrimai 2006 m. Pilietinės Visuomenės instituto užsakymu²⁸, 2007 m. LR Vyriausybės kanceliarijos užsakymu Lietuvos integracijos į ES poveikio Lietuvos ekonomikai 2002-2006 metais (ex-post) vertinimas.

2009 m. ES struktūrinių fondų poveikio bendrajam vidaus produktui vertinimo studija buvo skirta nustatyti ES struktūrinių fondų poveikį BVP įsisavinant ES struktūrinę paramą Lietuvoje 2004–2006 m. programavimo laikotarpiu ir parengti rekomendacijas dėl ES struktūrinių fondų poveikio BVP didinimo 2007–2013 m. programavimo laikotarpiu. Vertinimo tikslams ir uždaviniams pasiekti buvo parengtas Lietuvos ekonomikos *makromodelis HERLIT*, kurio pagrindas - pripažintas ir plačiai naudojamas (taip pat ir Europos Komisijos) *HERMIN* modelis.

Pastebėtina, kad aptarti tyrimai daugiausia buvo atliekami pačios Europos Komisijos, arba aukščiausių Lietuvos institucijų užsakymu, įgyvendinant tam tikrus įsipareigojimus ES. Pavienių ekonomistų, mokslininkų straipsnių ar publikacijų, vertinančių ES finansinės paramos poveikį Lietuvos ekonomikai nėra daug.

Vienas iš paminėtų, A.Jakaitienės²⁹ bei V.Klyvienės³⁰ 2007 m. atliktas tyrimas „Europos Sąjungos finansinės paramos poveikis Lietuvos ekonominei raidai“.³¹ Šiame straipsnyje nagrinėjama Europos Sąjungos finansinė parama Lietuvai, jos panaudojimo galimybės. Europos Sąjungos finansinės paramos poveikis šalies ekonominei raidai 2004–2008 m. tiriamas taikant struktūrinį makroekonometrinių modelių. Tyrimas buvo atliktas 2007 m., esant spartiems ekonomikos augimo tempams, todėl ekonomines krizės kontekstas jame liko neaptartas.

Šiame magistro darbe ES finansinės paramos poveikio Lietuvos ekonomikai vertinimas atliekamas pagal minėtą A.Jakaitienės bei V.Klyvienės (2007) tyrimą. Bendra modelio struktūra

---

²⁸ Tyrimas nespausdintas, jo rezultatai paskelbti straipsnyje: Vilkas, E. 2007. Matematiškai apskaičiuotas poveikis. Veidas, 2007. Nr.9.

²⁹ Audronė Jakaitienė – fizinių mokslų daktarė, Vilniaus Gedimino technikos universiteto Fundamentinių mokslų fakulteto Matematinės statistikos katedra; Lietuvos banko Ekonomikos departamento Makroekonomikos ir prognozavimo skyriaus vyresnioji ekonomistė. Veiklos sritys: ekonometriniai tyrimai, prognozavimas, matematikos ir statistikos metodų taikymas

³⁰ Violeta Klyvienė – Danske Bank vyresnioji analitikė Baltijos šalims. Veiklos sritys: makroekonominė ir fiskalinė politika, finansų rinkos.

³¹ Jakaitienė A., Klyvienė V. (2007). Europos Sąjungos finansinės paramos poveikis Lietuvos ekonominei raidai. Pinigų studijos 2007/2. Ekonomikos teorija ir praktika. P. 24-45.

nekeičiama, bet, atsižvelgiant į tai, kad šiame magistro darbe atliekamas ex-post vertinimas, pagrindiniu scenarijumi pasirenkamas scenarijus su ES parama. Jis lyginamas su Lietuvos banko skelbtomis vidutinio laikotarpio (2006, 2007, 2008) prognozėmis. Apibendrinant tyrimo rezultatus, pastarieji lyginami su EKT (2002) tyrimu bei su kitų, anksčiau šiame poskyryje aptartų, studijų rezultatais.

Toliau aprašomos šiame darbe taikomo struktūrinio makroekonometrinio modelio lygtys.

Modeliuojama visuminė pasiūla (realusis BVP):

$$YER_t = KSR_t^\beta LNN_t^{(1-\beta)} A_0 e^{(1-\beta)\gamma T},$$

kur: YER – realusis BVP; KSR – realusis kapitalas; LNN – užimtųjų skaičius; β – visuminės gamybos elastingumo kapitalo atžvilgiu koeficientas; γ – technologinės pažangos lygis; T – trendas; t – laiko indeksas, $\beta = 0,55$, A_0 įvertis lygus 18,99, o $\gamma = 0,016$.

Lygčių parametrų įverčių reikšmingumui nusakyti po lygtimis skliaustuose pateikiamos jų t-kriterijai³², o lygčių adekvatumui – suderintasis apibrėžtumo koeficientas ($\overline{R^2}$), Durbin-Watson statistika ir regresijos lygties standartinė paklaida (1–6 lygčių adekvatumo aprašymas pateiktas 5 priedo 1 lentelėje). 5 priedo 2 lentelėje pateikiami duomenys, reikalingi skaičiavimams.

Modeliuojamos privačiojo sektoriaus vartojimo išlaidos:

$$(1) \quad \log(CSTAR)_t = -0,43 + 0,18 \log(FWN / PCD) + (1 - 0,18) \log(PYN / PCD)_t + \\ + 0,03 \cdot D03Q1_t + 0,05 \cdot D99Q2_t$$

(-3,97)
(3,50)
(2,87)
(2,24)

$$(2) \quad \Delta \log(PCR)_t = -0,53 \cdot \log(PCR_{t-1} / CSTAR_{t-1}) + 0,40 \cdot \Delta \log(PYR)_t + 0,01 \cdot \Delta(T) + \varepsilon_t^{PCR},$$

(-5,03)
(6,33)
(4,03)

kur: CSTAR – ilgo laikotarpio privačiojo sektoriaus realiojo vartojimo išlaidos; PCR – privačiojo sektoriaus realiojo vartojimo išlaidos; PCD – privačiojo sektoriaus vartojimo išlaidų defliatorius; PYN – namų ūkių nominaliosios disponuojamosios pajamos; PYR – namų ūkių realiosios disponuojamosios pajamos; FWN – namų ūkių finansinis turtas. Kintamieji, kurių pavadinimas prasideda D, yra fiktyvūs: D03Q1 – 0; D99Q2 – 1.

Kainas mažinantis poveikis (BVP defliatorius):

$$YFD = YED \cdot (1 - TIX),$$

kur: YFD – BVP defliatorius; YED – BVP defliatorius; TIX – efektyvioji netiesioginių mokesčių be subsidijų norma.

Ilgo laikotarpio BVP defliatorius:

$$(3) \quad \log(YEDSTAR)_t = 0,2 \cdot (\log(ETA)_t - \log(1 - 0,55) - \log(YER / LNN)_t) + \\ + \log(WUN) + 0,8 \cdot \log(YFDSTAR)_{t-1};$$

³² Lygčių parametrų įverčių reikšmingumui nusakyti t-kriterijai apskaičiuoti Jakaitienės A. ir Klyvienės V. (2007).

$$\log(ETA)_t = -0,17 - (0,49 / (1 - 0,49)) \cdot \log(YFD / MTD)_t + 0,14 \cdot D01Q1_t$$

(-3,51)
(10,81)
(2,76)

$$\Delta \log(YFD)_t = -0,91 \cdot (\log(YFD_{t-1} / YFDSTAR_{t-1})) + 0,65 \cdot \Delta \log(WUN)_t -$$

(4)

$$- 0,46 \cdot \Delta \log(YER / LNN)_t + 0,27 \cdot \Delta \log(YFD_{t-1}) + \varepsilon_t^{YFD},$$

(-4,63)
(2,22)

kur: YFDSTAR – ilgo laikotarpio BVP defliatorius; WUN – darbo užmokestis; MTD – importo defliatorius.

Investicijų kitimas:

$$\Delta \log(ITR)_t = -0,46 \cdot \log(ITR_{t-1} / (KSTAR_{t-1} \cdot (0,02 + 0,016))) + 0,88 \cdot \Delta \log(YER)_t +$$

(5)

$$+ 0,08 \cdot D98Q202_t + 0,19 \cdot D99Q201_t + 0,08 \cdot D01Q402_t + \varepsilon_t^{ITR},$$

(-4,93)
(4,00)
(2,24)
(2,63)

$$\log(KSTAR)_t = \log(YER)_t - \log(18,99) + (1 - 0,55)_t \cdot (\log(0,55 / (1 - 0,55))) +$$

(6)

$$+ \log(WUN)_t - \log(CC1)_t - 0,016 \cdot T_t - 0,33,$$

(-14,41)

čia ITR yra investicijos 2000 m. palyginamosiomis kainomis ir KSTAR – ilgo laikotarpio realusis kapitalas, CC1 – palūkanų norma. Ilgo laikotarpio realusis kapitalas nustatomas taikant nuolat apskaitomų atsargų metodą (perpetual inventory method), t.y. prilyginamas praeities grynujų investicijų (atėmus pagrindinio kapitalo nuvertėjimo sumą) ir pradinio kapitalo sumai (Vetlov, 2003)³³.

Modeliavimo metu atsiribojama nuo bendrojo finansavimo lėšų apimties, vertinama tik finansinės paramos ES lėšų dalis.

Modeliavimo būdu vertinant ES paramos poveikį susiduriama su gautų rezultatų tikslumo problema. Dabartinis vertinimas atliktas remiantis statistiniais duomenimis iki 2009 m. pabaigos, tačiau lėšų įsisavinimas dar tęsiasi ir 2010 metais. Be to, paramos poveikis gali turėti ir tam tikrą vėluojantį poveikį, kurio apčiuopti turint dabartinius duomenis praktiškai negalima, nes didžioji 2004-2009 m. laikotarpio lėšų dalis įsisavinta tik 2009 m. Be to, lėšų įsisavinimo tempai pagal priemones yra labai nevienodi, poveikis labai priklauso nuo konkretaus atvejo. Todėl pateiktas vertinimas yra preliminarus ir gauti rezultatai turėtų būti interpretuojami suprantant šią riziką. Pažymėtina, kad 2004-2006 m. laikotarpio ES finansinės paramos poveikio vertinimo patikimų rezultatų sėkmė tikėtina jį atliekant 2013 m. rudenį, kai jau bus paskelbti 2009-2010 m. statistiniai duomenys ir nuo paskutinio paramos įsisavinimo bus praėję bent pora metų. Atitinkamai 2007-2013 m. ES paramos įsisavinimo pagal šios finansinės perspektyvos veiksmų programas vertinimą reikalinga atlikti apie 2016 metus, atsižvelgiant į paramos įsisavinimo n+2 taisyklę.

³³ Vetlov, I. 2003. Baltijos šalių ekonomikos augimo apskaita. Pinigų studijos 2003. Ekonomikos teorija ir praktika. P. 15-16

2. ES PARAMOS PANAUDOJIMO LIETUVOJE 2004-2009 M. ANALIZĖ

Lietuvos ūkio plėtros perspektyvos priklauso nuo ekonominių ir socialinių pokyčių, įvairių išorinių ir vidinių veiksnių, kurių tik dalį Lietuvos valstybė turi galimybę įtakoti. Valstybė, kreipdama Lietuvos raidą konkrečia kryptimi, savo arsenale turi įvairius įtakos įrankius, tarp jų svarbią vietą užima ES struktūrinė parama, kurios investicijų sritys priklauso nuo ES lygmenyje nustatytų strateginių gairių bei nacionalinės politikos prioritetų.

ES finansinės paramos kryptys turi atitikti šalies socialinio-ekonominio vystymosi poreikius ir padėti siekti šalies konvergencijos su ES vidurkiu įvairiais socialinės-ekonominės situacijos aspektais. Vertinant ES finansinių lėšų poveikį Lietuvos ekonomikai pirmame šios temos poskyryje išskiriami ir apibūdinami pagrindiniai makroekonominiai parametrai 2004-2009 m.: BVP augimas; infliacija; darbo rinka ir gyventojų pajamos ir kt.. Taip pat aptariama Lietuvos socialinės-ekonominės situacijos 2004-2009 m. įtaka suplanuotai šio laikotarpio ES finansinės paramos panaudojimo strategijai. Ieškoma atsakymo į klausimą ar besikeičiant socialinėms-ekonominėms sąlygoms nustatyti ES finansinės paramos prioritetai nepraranda aktualumo? Antrasis poskyris skirtas apibūdinti finansinės paramos lėšų srautų tarp ES ir Lietuvos biudžetų vyksmui, nustatyti Lietuvos pozicijai. Trečiajame poskyryje analizuojama ES finansinės paramos Lietuvai įsisavinimo apimtys ir struktūros dinamika.

2.1. Lietuvos socialiniai-ekonominiai pokyčiai ir jų reikšmė ES paramos panaudojimo strategijai 2004-2009 m.

Jau pirmaisiais 2004-2006 m. finansinės perspektyvos pagal BPD įgyvendinimo metais (2005–2007 m.) lyginant su BPD rengimo situacija įvyko tam tikrų makroekonominių pokyčių: ėmė didėti emigracijos srautai ir žymiai mažėti nedarbas, sparčiai augo BVP, dėl integracijos į ES padidėjo eksporto apimtys, augo materialinės investicijos ir pan. Kita vertus, dėl kai kurių gerėjančių makroekonominių tendencijų kitos sritys prastėjo: didėjantis užimtumas ir kylantis darbo užmokestis skatino kainų kilimą, didino infliaciją.

Lietuvos ekonomikos lėtėjimas sutapo su ES finansinės paramos pagal BPD įsisavinimo paskutiniaisiais metais bei 2007-2013 m. finansinės perspektyvos pradžia, tačiau faktiškai šių laikotarpių finansinės paramos panaudojimo strategijos buvo parengtos gerokai anksčiau, vyraujant augančio Lietuvos ūkio tendencijoms. Šiame darbo poskyryje apžvelgiama socialinių-ekonominių pokyčių 2004-2009 m. bei jų įtakos ES lėšų panaudojimui bei prioritetų aktualumui pagrindiniai momentai.

Lietuvos socialinė-ekonominė situacija 2004-2009 m. Apžvelgiant Lietuvos socialinę-ekonominę situaciją nagrinėjamu 2004-2009 metų laikotarpiu, remiantis kai kuriais moksliniais straipsniais (Montvilaitė, 2009)³⁴, būtų tikslinga suskirstyti į du laikotarpius (žr. 2.1 lentelę).

2.1. lentelė

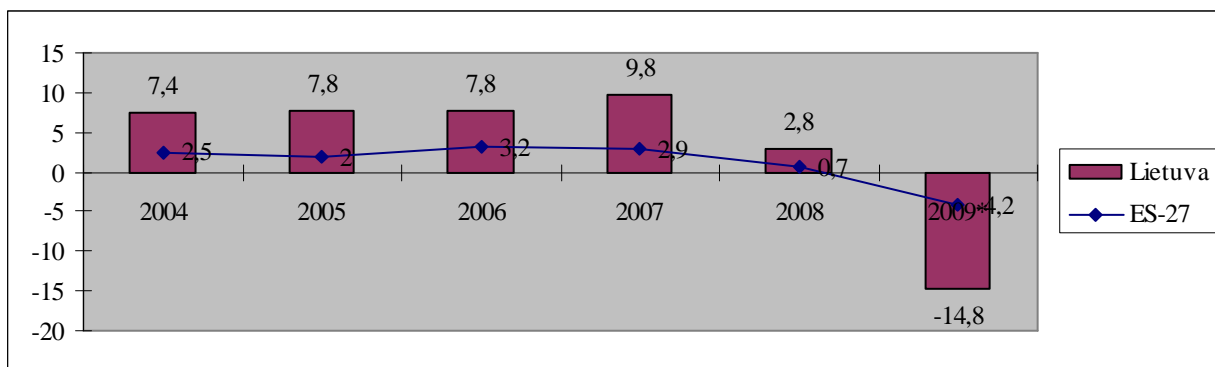
Lietuvos ūkio raidos etapai 2004-2009 m.

Metai	Lietuvos ūkio raidos etapas
2004-2007	Narystės ES laikotarpis, susijęs su ES finansinės paramos įsisavinimu ir jo problemomis
2008-2010	Pasaulinės ekonominės krizės inspiruotas žymus ekonomikos augimo sulėtėjimas

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Montvilaite (2009), Rakauskienė (2006)³⁵

Šalies ūkį 2004–2007 m. galima apibūdinti sparčia plėtra, augančiu darbo užmokesčiu, mažėjančiu nedarbo lygiu, augančiomis investicijomis, tačiau kartu didėjančia infliacija, intensyvia išorine ir vidine migracija, didėjančiu mokėjimų balanso einamosios sąskaitos ir valdžios sektoriaus deficitu, kitų susijusių rodiklių pokyčiais (žr. 6 priedo lentelę). 2008 m. iš inercijos dar pasižymi nemažais rodikliais, tačiau jeigu vertintume paskutinįjį 2008 m. ketvirtį, rodikliai būtų kur kas menkesni.

Pastebėtina, kad Lietuvos ūkio plėtra 2004–2007 m. buvo viena iš sparčiausių tarp Europos Sąjungos valstybių. Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau – Statistikos departamentas) duomenimis, metiniai ekonomikos kilimo tempai minėtu laikotarpiu buvo pastovūs ir svyravo nuo 7 iki 10 procentų. (2.1 pav.).

2.1. pav. Realus BVP pokytis (palyginus su ankstesniais metais, %),

*pirminis įvertis

Šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės³⁶ ir Eurostat³⁷

³⁴ Montvilaitė, K. (2009). Lietuvos bendras vidaus produktas ekonominės konvergencijos su visateisėmis ekonominės ir valiutinės sąjungos šalimis narėmis kontekste//Ekonomika ir vadyba:aktualijos ir perspektyvos. 2009. 1(14). P. 170.

³⁵ Rakauskienė, O.G. 2006. Valstybės ekonominė politika. Monografija. Vilnius:Mykolo Romerio universitetas.

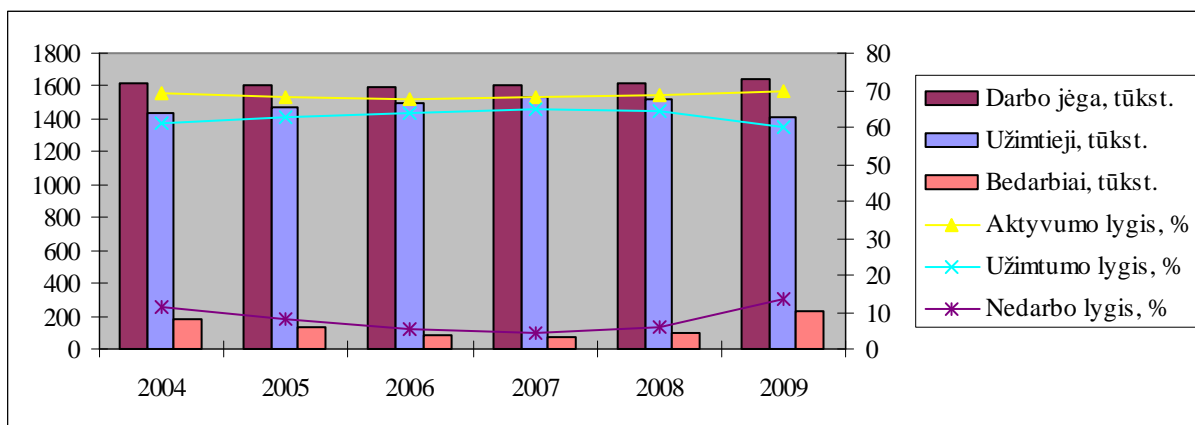
³⁶ Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Pagrindiniai ekonominės ir socialinės raidos rodikliai 2005-2010 m. [Žiūrėta 2010-04-18]. Prieiga per internetą:

http://www.stat.gov.lt/uploads/docs/Pagrindiniai_rodikliai_1003_Lt.xls

³⁷ Eurostat. Real GDP growth rate. 2010. [Žiūrėta 2010-04-19]. Prieiga per internetą: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/>.

Minėtu laikotarpiu buvo juntamas Lietuvos integracijos į ES teigiamas efektas dėl dalies muitų panaikinimo, žymaus eksporto sąlygų pagerėjimo, išaugusios struktūrinių fondų paramos. Šalies ekonomikos kilimo spartą taip pat stimuliuavo tvirta vidaus rinka. Augančiai vidaus paklausai įtakos turėjo ne tik objektyvūs veiksniai (namų ūkių pajamų augimas, nedarbo lygio mažėjimas, itin palankios skolinimo sąlygos, finansinių paslaugų plėtra, ES struktūrinės lėšos ir kt.), bet ir optimistiniai įmonių bei gyventojų ateities lūkesčiai, skatinantys daugiau vartoti. Tačiau ekonomikai išsibėgėjant ėmė reikštis ekonominio perkaitimo požymiai – augo einamosios sąskaitos deficitas, infliacijos tempai. Sparti plėtra ir dideli emigracijos srautai nulėmė darbo jėgos trūkumo problemą, kuri paskatino darbo našumo augimui neadekvatų darbo kainos didėjimą. Augančios gyventojų pajamos, ypač palankios kreditavimo sąlygos ir optimistiniai lūkesčiai skatino vidaus paklausos (ir tuo pačiu importo) augimą, infliacijos procesus.

Įspūdinga visų pagrindinių Lietuvos ūkio sektorių plėtra, ekonomikos augimo skverbimasis į periferiją bei narystės ES efektas 2004–2007 m. sudarė palankias sąlygas gyventojų užimtumui didėti ir nedarbui mažėti. Statistikos departamento atlikto gyventojų užimtumo tyrimo duomenimis, 2007 m. užimtųjų skaičius Lietuvoje buvo 97,9 tūkst. didesnis nei 2004 m., o bedarbių skaičius smuko net 115,4 tūkst. Kita vertus, neigiamos demografinės Lietuvos visuomenės tendencijos – gyventojų skaičius mažėjo tiek dėl neigiamos natūralios gyventojų kaitos, tiek ir dėl intensyvios emigracijos – nulėmė visų užimtų gyventojų ir bedarbių sumas, tai yra šalies darbo jėgos rodiklio smukimą nuo 1620,6 tūkst. 2004 m. iki 1603,1 tūkst. 2007 m. (žr. 2.2. pav.).

2.2. pav. Darbo jėga, užimtumas ir nedarbas 2004-2009 m.

Šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės³⁸

Blėstant aukšto bendrojo nedarbo lygio problemai, vis aktualesniu tapo kokybinis darbo rinkos aspektas – darbo paklausos ir pasiūlos struktūros neatitikimas profesiniu, kvalifikaciniu ir teritoriniu požiūriu, kitaip tariant, verslo poreikius tenkinančios darbo jėgos stygiaus problema.

³⁸ Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. M3030901: Darbo jėga, užimtumas ir nedarbas. Požymiai: amžius, gyvenamoji vieta, lytis, metai (1998 – 2009).[Žiūrėta 2010-04-19]. Prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>

Atsirado ir kitų neigiamų ekonomikos plėtros veiksnių. Lietuvoje ryškėjo gamintojų ir vartotojų kainų infliacijos tendencija, sužlugdžiusi planus įsivesti eurą 2007 m. pradžioje. Pagrindiniai infliacijos augimo veiksniai – užsienio prekybos sąlygų pokyčiai įstojus į ES, aukštos pasaulinės naftos ir degalų kainos, brangstančios kitos energetinės žaliavos (gamtinės dujos, elektros energija), akcizų tam tikroms prekėms (pvz., tabako gaminiams) didinimas ir pan. Be to, BPD įgyvendinimo pradžioje dėl darbo jėgos stygiaus daugelyje rinkos segmentų, sparčiai kilo jos kaina ir tai taip pat didino infliaciją. Esminės darbo užmokesčio augimo priežastys buvo ne tiek ciklinio, kiek struktūrinio pobūdžio. Nors spartus visos ekonomikos augimas, be abejo, didino darbo jėgos paklausą ir turėjo įtakos aštrėjančiai kvalifikuotų darbuotojų trūkumo problemai, pastarąją iš esmės lėmė nuo narystės ES paspartėję emigracijos srautai. Be to, darbuotojams reikalaujant darbdavių kompensuoti pinigų perkamosios galios mažėjimą, nominalusis atlyginimas ėmė augti sparčiau nei vidutinis darbo našumas, todėl įsisuko vadinamoji darbo užmokesčio-kainų „spirale“.

Gamybos sąnaudų ir ypač darbo užmokesčio didėjimas menkino Lietuvos prekių eksporto konkurencingumą bei įmonių gebėjimą plėsti veiklą. Taip pat neigiamą poveikį darė svarbiausios šalies eksporto rinkos imlumą lietuviškoms prekėms ir paslaugoms ribojantis euro zonos ūkio sąstingis bei Azijos šalių eksporto ekspansija. Todėl tarptautinėje rinkoje tiesiogiai dalyvaujančios įmonės jautė stiprų spaudimą kelti gamybos efektyvumą ir darbo našumą.

Pagal DnB Nord Banko Lietuvos ekonomikos apžvalgą (2006)³⁹, Lietuvos ūkio plėtros pagrindiniu potencialiu šaltiniu tapo produktyvumo didinimas, kurio tempas labai priklauso nuo materialinių investicijų lygio. Minėtu laikotarpiu investavimo į ilgalaikį materialųjį turtą procesas stiprėjo: investicijų augimą skatino ES fondų lėšos, jam prielaidas sudarė ir žymiai pagerėjęs vidutinis šalies bendrovių pelningumas. Vis dėlto nors darbo našumo augimą labiausiai skatina gamybos priemonių modernizavimas ir gausinimas, įrenginiams skirtos lėšos didėjo mažiau nei statybai ir remontui. Augančios nekilnojamojo turto kainos ir palankios investicijų finansavimo sąlygos skatino investicijas į nekilnojamąjį turtą (žemę ir pastatus).

Apibendrinant Lietuvos socialinę-ekonominę situaciją 2004-2007 m. galima remtis prof. habil. dr. O.G.Rakauskienės⁴⁰ išvadomis, kad Lietuva iki 2007 metų pasiekė neblogų makroekonomikos rezultatų, tačiau Lietuvos ekonomika buvo išbalansuota struktūriniu lygiu – išpūdingai augant BVP, esant stipriam litui, mažai infliacijai, priimtinam valdžios biudžeto deficitui ir mažėjančiai valstybės skolai, buvo palyginti didelis nedarbas, menkai didėjo darbo užmokestis, gyventojų pajamos ir vartojimas, regionų plėtra buvo netolygi, ekstensyviai vystėsi smulkus ir vidutinis verslas. Būtent tokia politika neužtikrino ekonomikos procesų tvarumo ir tai neigiamai paveikė 2004-2007 m. makroekonomikos plėtros rodiklius (padidėjusi infliacija).

³⁹ DnB Nord Bankas. Lietuvos ekonomikos apžvalga. 2006 m. lapkričio mėn. [Žiūrėta 2010-06-03]. Prieiga per internetą: <http://www.dnbord.lt/lt/apzvalgos/lietuvos-ekonomikos-perspektyvos/?archive=192>

⁴⁰ Lietuvos ekonomika Europoje ir globalioje erdvėje. 2007. Vilnius. P. 103,

Tvirta šalies vidaus rinka 2004–2007 m. padėjo sušvelninti neigiamą makroekonominių tendencijų įtaką Lietuvos ūkio plėtrai, kita vertus, priklausomybė nuo vidaus rinkos buvo pavojingas ženklas, rodantis blėstantį šalies ekonomikos potencialą.⁴¹ 2007 m. vidaus vartojimas dar dengė užsienio prekybos balanso blogėjimą, tačiau tolesnis ūkio plėtros lėtėjimas tapo neišvengiamu. Ėmė ryškėti ekonomikos perspektyvų blogėjimo požymiai (pagal LR Statistikos departamento duomenis): sparčiai augo šalies bendroji skola (2007 m. pabaigoje sudarė per 17,3 proc. BVP); darbo našumas didėjo lėčiau nei darbo kaštai; aukštos nekilnojamojo turto kainos ir kvalifikuotos darbo jėgos stygius stabdė tiesiogines užsienio investicijas; eksportas pagal plėtros tempą atsiliko nuo importo, o einamosios sąskaitos deficitas grėsmingai padidėjo, 2007 m. pirmąjį pusmetį jis pakilo iki beveik 18 proc. BVP. Todėl, nepaisant ES struktūrinės paramos didėjimo, 2008 m. Lietuvos ūkio augimas kiekvieną ketvirtį buvo vis lėtesnis. Statistikos departamento duomenimis, paskutinį 2008 metų ketvirtį, palyginti su tuo pačiu 2007 m. ketvirčiu, šalies BVP sumažėjo 2,0 proc. Tiesa, metinis BVP ūgtelėjo patenkinamu dydžiu – 2,8 proc. O 2009 m. ekonomiką sukrėtė recesija – pirminiais duomenimis šalies BVP susitraukė 14,8 proc. (Eurostat duomenimis, didesnis nuosmukis 2009 m. buvo tik Latvijoje – (-18) proc., o ES vidurkis – (-4,2) proc.) (žr. 2.1. pav.). Sumažėjusiam BVP turėjo įtakos ir 2008 m. susidariusi pertrauka panaudojant struktūrinių fondų paramą, kai buvo baigta teikti SF parama pagal BPD, o 2007-2013 m. SF paramos lėšų panaudojimas dar nebuvo išibėgėjęs. Tendencijų lūžį lėmė eksportuotojų sunkumai, staigiai smukę lūkesčiai ir sparčiai mažėjantis bankinio kreditavimo lygis. Šalies verslas susidūrė su naujais iššūkiais ne tik dėl vidinių priežasčių, bet ir dėl pasaulyje įsisiūbavusios finansų krizės, kuri apsunkino banko paskolų gavimą bei ėmė neigiamai veikti prekių ir paslaugų paklausą aplinkinėse rinkose.

Lėtėjant ekonomikai, šalies darbo rinkoje sumažėjo laisvų darbo vietų. Pradėjo formuotis vadinamoji nedarbo-vidaus paklausos „spirale“, t. y. mažėjant realiam darbo užmokesčiui ir žmonių perkamajai galiai, smuko lietuviškų prekių ir jų pardavimo vietos rinkoje galimybės. Dėl vidaus vartojimo pokyčių žymiai sulėtėjo BVP augimas. Be to, sumažėjo užsienio paklausa lietuviškoms prekėms ir paslaugoms dėl pagrindinių užsienio prekybos rinkų smukimo. Paklausos pokytis ypač paveikė pramonės ir prekybos plėtrą. Sulėtėjo investicinis procesas.⁴² Minėti makroekonominiai procesai, vykstantys šalyje nagrinėjamu 2004-2009 m. laikotarpiu įtakėjo ES finansinės paramos įgyvendinimo vyksmą bei tempus.

Lietuvos ekonominių ir socialinių pokyčių reikšmė ES paramos panaudojimo strategijai. Europos Komisijos Regioninės politikos direktorato teigimu, sėkmingas ES struktūrinės paramos

⁴¹ AB SEB Vilniaus bankas. Lietuvos makroekonomikos apžvalga. Nr. 21. 2005. [Žiūrėta 2010-06-03]. Prieiga per internetą: http://www.seb.lt/pow/content/seb_lt/pdf/lt/lma21.pdf

⁴² ES struktūrinių fondų paramos pagal BPD įgyvendinimo suderinamumo vertinimas. 2009. [Žiūrėta 2008-09-11-30]. Prieiga per internetą: <http://www.esparama.lt/2007-2013/lt/administravimas/ataskaitos/vertinimas>

įsisavinimas yra susijęs su makroekonominėmis šalies galimybėmis.⁴³ Pasak D.Žeruolio (2004)⁴⁴, remiantis šia prielaida, dar 1999 m. Berlyno Vadovų Tarybos susitikime buvo nustatyta, kad ES struktūrinė parama šaliai negali viršyti 4 proc. jos metinio BVP.⁴⁵ Europos Komisija šį ribojimą grindžia trimis argumentais. Pirma, paramą reikia riboti, nes daugiau kaip 4 proc. nuo BVP neįmanoma efektyviai panaudoti, didesnė parama dėl ES paramos bendro finansavimo būtų per didelė našta valstybės narės biudžetui. Didesnė parama taip pat gali sukelti ekonomikos „perkaitimą“ ir galiausiai ilgainiui atsiranda priklausomybė nuo vienintelio finansavimo šaltinio (iškreipiamos paskatos ir išstumiamos privačios lėšos).

Kita vertus, šie du kintamieji (makroekonominė aplinka ir didelio masto kelerių metų trukmės investicinė programa) veikia vienas kitą: (a) sėkmingas paramos programos įgyvendinimas yra priklausomas nuo makroekonominių įsisavinimo galimybių, (b) tačiau papildomos investicijos sąlygoja pajamų šoką ir turi įtakos pagrindinių makroekonominių rodiklių pokyčiams, (c) galiausiai kintanti makroekonominė aplinka grįžtamuoju ryšiu teigiamai / neigiamai veikia tolesnį programos įgyvendinimą⁴⁶. Pavyzdžiui, dėl ES finansinės paramos skatinamas nedarbo mažėjimas per kylantį darbo užmokestį daro poveikį kainoms, o didėjanti infliacija „augina“ ES struktūrinių fondų lėšomis finansuojamų projektų (ypač infrastruktūrinių) biudžetus ir reikalauja ieškoti papildomų finansinių išteklių daugiamečių projektų užbaigimui.

Nors sunku numatyti makroekonominių sąlygų pokyčius globalioje ekonomikoje, tačiau įgyvendinant didelio masto investicinę programą svarbu įvertinti potencialias rizikas, susijusias su makroekonominė aplinka. Pavyzdžiui, tokios grėsmės kaip ekonominės-finansinės krizės verčia mažinti valstybės išlaidas, kapitalo investicijas, o tai gerokai apriboja ar sustabdo naujų investicinių projektų ar net programų įgyvendinimą. Lietuvoje tokie pavyzdžiai stebimi, kai valstybės kapitalo investicijos buvo sumažintos dėl Rusijos krizės, o 2009-2010 metais stabdomi investiciniai projektai dėl globalios ekonominės-finansinės krizės. Analizuojant makroekonominių sąlygų poveikį ES finansinės paramos Lietuvai programoms aiškiai matyti šių išorinių veiksnių įtaka programos įgyvendinimo sklandumui ir nuoseklumui. ES struktūrinių fondų paramos pagal BPD

---

⁴³ ES struktūrinės paramos programos sėkmingas įgyvendinimas priklauso nuo kelių pagrindinių veiksnių: pakankamos *paklausos* paramai (investicijų poreikio ir makroekonominių įsisavinimo galimybių) bei pakankamos lėšų *pasiūlos* (finansinių įsisavinimo galimybių ir administracinio patrauklumo). Europos Komisijos Regioninės politikos direktorato užsakymu NEI atlikta studija „Key indicators for Candidate Countries to Effectively Manage the Structural Funds“ (2002). [Žiūrėta 2009-12-10]. Prieiga per internetą: http://www.evaluaace.cz/dokumenty/hodnot_zpr_eu/souhrnna_studie.pdf

⁴⁴ D. Žeruolis. Derybos dėl persikirstymo: finansinės ir biudžeto nuostatos // K. Maniokas, R. Vilpišauskas ir D. Žeruolis (red). Lietuvos kelias į Europos Sąjungą: Europos susivienijimas ir Lietuvos derybos dėl narystės Europos Sąjungoje. Vilnius: Eugrimas, 2004. P. 189–219.

⁴⁵ 4 proc. BVP ribojimo taisyklė Lietuvai 2004–2006 m. buvo taikoma ES paramai, gaunamai iš struktūrinių fondų (tame tarpe, skirtų žemės ūkiui, žuvininkystei ir kaimo plėtrai per 2004–2006 m. Kaimo plėtros programą) ir Sanglaudos fondo. Derybų dėl narystės metu buvo išsiderėta, kad šiuo laikotarpiu į 4 proc. BVP ribojimą nebus įtraukta parama pagal Bendrijos programas „Interreg“ ir „Equal“, taip pat neišskaičiuojama ES parama Ignalinos AE uždarymui.

⁴⁶ ES struktūrinių fondų paramos pagal BPD įgyvendinimo suderinamumo vertinimas. 2009. [Žiūrėta 2008-09-11-30]. Prieiga per internetą: <http://www.esparama.lt/2007-2013/lt/administravimas/ataskaitos/vertinimas>

įgyvendinimo suderinamumo vertinimo ataskaitoje (2009) išskirti keli svarbiausi makroekonominiai veiksniai, turintys įtakos BPD įgyvendinimui:

- *Aukšti infliacijos tempai ir spartus darbo užmokesčio augimas, ypač 2007–2008 m.* Šie veiksniai ypatingos įtakos turėjo BPD lėšomis finansuojamų infrastruktūrinių projektų įgyvendinimui, nes nuo 2005 m. statybos paslaugų kainos vidutiniškai augo po 10 proc. kasmet. Tai sąlygojo BPD finansuojamų projektų įgyvendinimo veiklų pabrangimą, todėl projekto vykdytojams dėl lėšų trūkumo iškilo sunkumų per paramos sutartyse numatytą įgyvendinimo laikotarpį pasiekti visus planuojamus rodiklius. Norėdami pasiekti projektų tikslus, galutiniai paramos gavėjai turėjo ieškoti papildomų nuosavų išteklių bendrajam finansavimui, o viešieji subjektai prašė papildomo finansavimo iš valstybės biudžeto.

- *Investicijų dinamika, ypač susijusi su bankų kreditavimo politika.* Nuo BPD įgyvendinimo pradžios iki 2008 m. vidurio vidaus paklausos spartus augimas skatino investicijų didėjimą. Tam reikšmingos įtakos turėjo aktyvi bankų kreditavimo politika, mažos palūkanų normos, perteklinis likvidumas (didėjo žemės, būsto ir kito nekilnojamojo turto kainos, vyko stebinantį investuotojų optimizmą rodantys akcijų kainų pokyčiai vertybinių popierių rinkoje, didėjo einamosios sąskaitos deficitas). Palanki skolinimosi aplinka turėjo teigiamos įtakos BPD programos įgyvendinimui: potencialūs paramos gavėjai buvo suinteresuoti įgyvendinti investicinius projektus, bendrojo finansavimo poreikis buvo lengvai sprendžiamas arba nuosavomis lėšomis (dėl padidėjusio įmonių pelno, pagerėjusių pinigų srautų ir balanso rodiklių), arba dėl itin palankių skolinimosi rinkoje sąlygų, todėl įgyvendinančioms institucijoms pateikiamų projektų srautas kelis kartus viršijo finansavimo pagal BPD galimybes. Tačiau nuo 2008 m. vidurio, ekonomikos ciklui pereinant į lėtėjimo fazę, prasidėjo kredito politikos suvaržymas, projektų vykdytojams ėmė kilti mokumo problemų, taip pat tai turėjo neigiamos įtakos BPD programos užbaigimui ir sėkmingam paskirstytų BPD lėšų įsisavinimui⁴⁷. Tai buvo viena iš priežasčių, kodėl išlaidų tinkamumo finansuoti galutinis terminas buvo pratęstas nuo 2008 m. gruodžio 31 d. iki 2009 m. birželio 30 d.

- *Pokyčiai darbo rinkoje.* Statistikos departamento prie LRV duomenimis, aukštas nedarbo lygis (13,5 proc.) ir mažas užimtumas (59,9 proc.) Lietuvoje BPD rengimo metu (2002 m.) turėjo įtakos tam, kad vienas iš pagrindinių BPD tikslų buvo susietas su užimtumo didinimu, o daugumai BPD priemonių buvo priskirti užimtumo didinimo rodikliai. Tačiau anksčiau aptarti darbo rinkos pokyčiai, vykę 2004–2007 m. finansinės paramos įgyvendinimo metu, rodo, kad užimtumo didinimo tikslo aktualumas sumažėjo, lyginant su BPD rengimo laikotarpiu. Atitinkamai reaguojant į šiuos pokyčius BPD įgyvendinimo metu buvo atliekami lėšų perskirstymai. Pavyzdžiui,

---

⁴⁷ 2008 m. gruodžio 23 d. Priežiūros komiteto Lietuvos 2004–2006 m. BPD įgyvendinimo priežiūrai atlikti prašymas Europos Komisijai pratęsti išlaidų tinkamumo finansuoti galutinį terminą dėl pasikeitusių ekonominių-socialinių sąlygų Lietuvoje

sumažėjus nedarbiui ir išaugus darbuotojų mokymo poreikiui, BPD įgyvendinimo pradžioje (2005 m.) dalis BPD 2.1 priemonės „Įsidarbinimo gebėjimų ugdymas“ lėšų (per 2 kartus 90 mln. Lt) buvo perkelta⁴⁸ 2.2 priemonei „Darbo jėgos kompetencijos ir gebėjimų prisitaikyti prie pokyčių ugdymas“, kur buvo žymiai didesnė paklausa. Kita vertus, 2008 m. II pusmetyje vėl pradėjus augti nedarbiui, dalis BPD 2.2 priemonės lėšų (7,77 mln. Lt) buvo gražinta į BPD 2.1 priemonę.

Įvertinant 2004-2009 m. ES lėšų įsisavinimo metu vykusius Lietuvos socialinės-ekonominės situacijos pokyčius, galima konstatuoti, kad programų įgyvendinimo laikotarpio pradžioje gana stabili makroekonominė situacija sudarė prielaidas sėkmingam ES struktūrinės paramos lėšų įsisavinimui, tačiau įgyvendinimo eigoje sparčiai auganti infliacija kėlė tam tikrų sunkumų, o vykstantys struktūriniai pokyčiai (ypač darbo rinkoje) mažino kai kurių paramos programų intervencijų tikslingumą, galiausiai 2008 m. prastėjanti makroekonominė situacija tapo viena iš priežasčių, nulėmusių finansinės perspektyvos pagal BPD įgyvendinimo laikotarpio pratęsimą. Kita vertus, svarbu pastebėti, kad dėl makroekonominių pokyčių programos dizainas (intervencijos sritys, prioritetai) nebuvo keičiamas. Pagrindinė priemonė, reaguojant į besikeičiančias socialines-ekonominės tendencijas, buvo lėšų perskirstymai tarp paramos priemonių arba priemonių viduje tarp atskirų investicinių sričių. Kita priemonė – papildomo nacionalinio finansavimo skyrimas infrastruktūriniais projektams, kuriems dėl staigios infliacijos (ypač statybų kainų augimo) kilo sunkumų dėl suplanuotų veiklų įgyvendinimo, o tai kaip žinia, prisideda prie biudžeto deficito didinimo.

Kitais tariant, sėkmingam ES struktūrinės paramos įsisavinimui reikalinga stabili makroekonominė situacija, priimtinas valstybės biudžeto deficitas bei mažėjanti valstybės skola, nes integracija į ES ir jos gaunama parama Lietuvai suteikia ne tik galimybes, bet ir išpareigojimus. Kitame poskyryje įvertinami ES finansinės paramos srautai tarp ES ir Lietuvos biudžetų, Lietuvos išpareigojimai ES bei grynoji šalies pozicija.

2.2. Lėšų srautai tarp ES ir Lietuvos biudžetų: grynoji Lietuvos pozicija

Finansinių srautų, susijusių su Europos Sąjungos biudžetu, svarba Lietuvai yra plačiai pripažįstama, nes įmokos ir išmokos iš ES biudžeto ne tik turi poveikį nacionalinio biudžeto išlaidoms ir pajamoms, bet ir nacionaliniams politikos prioritetams, kartu visai šalies ekonomikai.

ES biudžetas yra sudaromas remiantis dviem pagrindiniais pajamų šaltiniais: nuosavais ištekliais (tradiciniai, pridėtinės vertės mokesčio (toliau – PVM) ir bendrosios nacionalinės pajamos (toliau NP) ir kitomis pajamomis. Plačiau ES biudžeto pajamų šaltiniai aprašomi 7 priede. Toliau

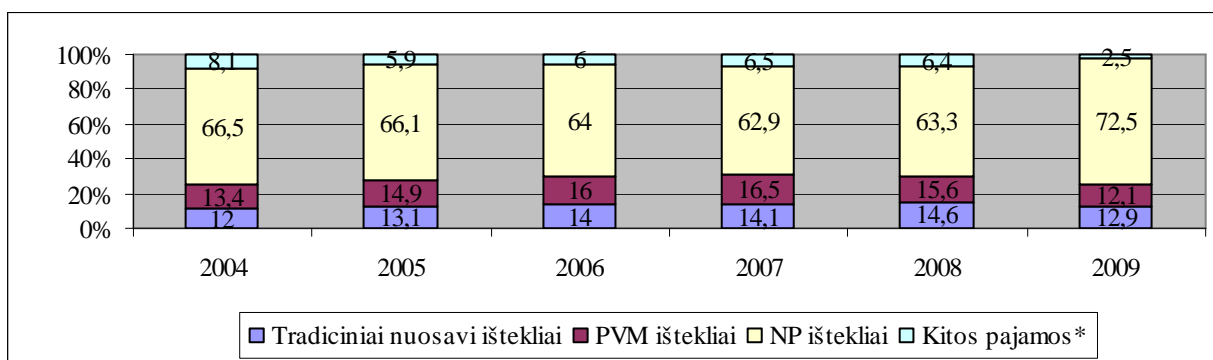
---

⁴⁸ Lėšų perskirstymai patvirtinti priežiūros komiteto, Lietuvos 2004-2006 metų bendrojo programavimo dokumento priežiūrai atlikti.

darbe yra svarbu apibrėžti ES biudžeto pajamas, Lietuvos įmokų dalį ES biudžete, kokios apimties yra gaunamos lėšos ir ar Lietuva šiuo požiūriu yra šalis gavėja.

2.2.1. ES biudžeto pajamų ir išlaidų struktūros analizė

Šiuo metu pagrindinis ES biudžeto finansavimo šaltinis yra valstybių narių bendrosiomis nacionalinėmis pajamomis pagrįsti ištekliai. Tai rodo ir nagrinėjamo laikotarpio duomenys: 2004-2009 m. didžiausią ES biudžeto pajamų dalį sudarė nuosavi ištekliai. 2.3. pav. parodoma ES biudžeto struktūra pagal pajamų rūšis 2004-2009 metais.

2.3. pav. ES biudžeto struktūra pagal pajamų rūšis 2004-2009 m., proc.

* žr. 6 priede

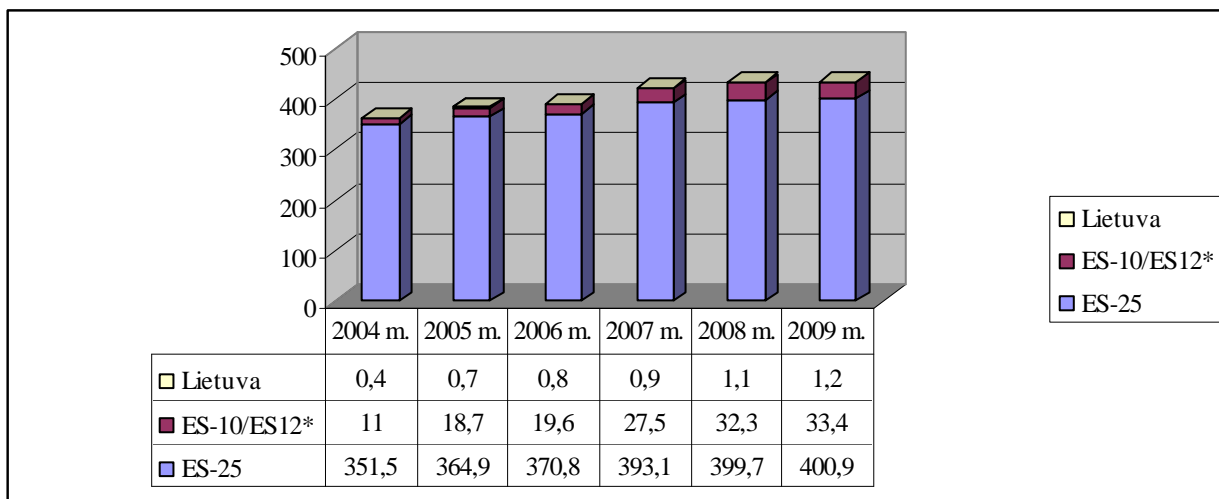
Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Eur-Lex. Budget on-line. <http://eur-lex.europa.eu/budget/www/index-en.htm>

Visu šiuo laikotarpiu vyravo bendrosiomis nacionalinėmis pajamomis pagrįsti ištekliai ir vidutiniškai sudarė 65,9 proc. viso ES metinio biudžeto. Europos Komisijos prognozėmis⁴⁹ ši išteklių dalis turi tendenciją didėti ir 2013 m. pasieks 74 proc. Atitinkamai, ES biudžeto struktūros diagrama (2.3 pav.) rodo, kad 2004-2009 m. laikotarpiu NP ištekliai išaugo: 2009 m. palyginus su 2004 m. duomenimis padidėjo 6 procentais. Lietuvos įmokų pasiskirstymas pagal ES biudžeto pajamų rūšis atitinka bendrą ES valstybių narių įmokų pasiskirstymą: 2009 m. visų Lietuvos įmokų didžiausią dalį - 61,4 proc. (0,69 mlrd. Lt) - sudarė NP pagrįsti nuosavi ištekliai.

Maždaug 1 proc. visų ES valstybių narių bendrųjų nacionalinių pajamų kasmet patenka į ES biudžetą (2006 m. duomenimis – apie 811 Lt vienam ES gyventojui).⁵⁰ Visos ES įplaukos turi būti lygios visoms išlaidoms; turi būti laikomasi sutartų teisinių ribų.

⁴⁹ Europos bendrijų komisija 2007: Pertvarkykime biudžetą ir pakeiskime Europą. Viešoms konsultacijoms dėl 2008-2009 m. biudžeto peržiūros skirtas dokumentas. SEC (2007) 1188, Briuselis. [Žiūrėta 2009-10-01-12]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/budget/reform/library/issue_paper/consultation_paper_lt.pdf

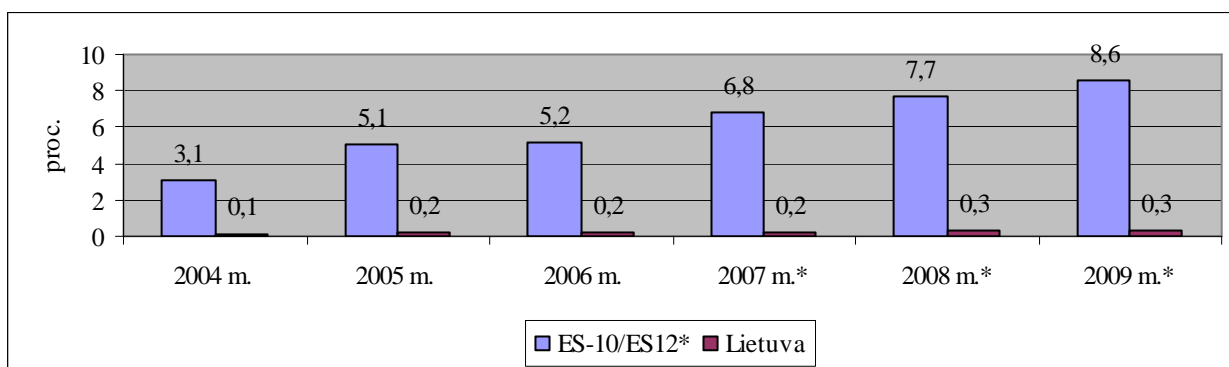
⁵⁰ The European Union Budget at a glance. European Commission, 2007. [žiūrėta 2010-02-15]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/budget/budget_glance/index_en.htm

2.4. pav. ES biudžeto pajamos 2004-2009 m., mlrd. Lt

*2007 m. sausio 1 d. ES valstybėmis narėmis tapo Bulgarija ir Rumunija.

Bendros ES biudžeto pajamos 2004-2009 m. kasmet didėjo (tai matyti ir 2.4 pav.). 2008 m. jos sudarė 399,7 mlrd. Lt ir buvo beveik 6,6 mlrd. Lt, arba 1,7 proc., didesnės negu 2007 m., o 2009 m. stebimas ES biudžeto mažesnis augimas – 1,1 mlrd. Lt arba 0,3 proc. – palyginti su 2008 m. (skaičiavimų rezultatus žr. 8 priedo 1 lentelę). 2004-2009 m. laikotarpiu pajamos kasmet vidutiniškai padidėdavo per 9,8 mlrd. Lt, arba 2,6 proc. ES biudžeto pajamų šaltinis yra pagrįstas šalių narių bendrosiomis nacionalinėmis pajamomis, kurios iki 2008 metų gana sparčiai augo, tuo galima paaiškinti ir ES biudžeto pajamų spartesnę augimą.

2.5. pav. Naujųjų ES valstybių įmokų dalis 2004-2009 m., proc.

*2007 m. sausio 1 d. ES valstybėmis narėmis tapo Bulgarija ir Rumunija.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Europos Audito Rūmų, LR Finansų ministerijos duomenimis

Analizuojant įmokas į ES biudžetą pagal ES valstybes nares, matyti, kad 2004-2009 metais didžiąją jų dalį įmokėjo senosios ES valstybės narės (ES-15). Naujųjų ES valstybių narių (ES-10/ES-12) įmokos į ES biudžetą 2009 m. sudarė 8,6 proc. (33,4 mlrd.Lt), o Lietuvos 0,3 proc. (apie 1,2 mlrd.Lt) visų ES biudžeto pajamų (2.5. pav.).

Nagrinėjama laikotarpiu tiek visų naujų valstybių narių, tiek Lietuvos įnašo į ES biudžetą santykinis dydis kiekvienais metais augo (žr. 8 priedo 2 ir 3 lenteles). 2009 m. palyginus su 2004 m. per šį laikotarpį įstojusiu į ES šalių (nuo 2004 m.) įmokų apimtis išaugo 2 kartus (22,5 mlrd.Lt), o Lietuvos 1,8 karto (apie 750 mln.Lt). Lietuvos įmokos 2009 m. palyginus su 2008 m. buvo nežymiai (12,2 mln. Lt) didesnės. Nuo 2004 m. iki 2009 m. Lietuvos įmokos į ES biudžetą kasmet vidutiniškai padidėdavo 23,1 proc. (apie 0,15 mlrd.Lt), vidutinis šio laikotarpio įmokų kitimo tempas – 1,23 karto.

Valstybių narių gaunama finansinė parama yra ES biudžeto išlaidos. Iš ES biudžeto finansuojama įvairių sričių politika ir programos visoje Europos Sąjungoje. Remdamasi valstybių narių nustatytais prioritetais, Komisija vykdo specialias konkrečios srities programas, veiklą ir projektus. Galima parama įvairiausiems projektams: tiek švietimo projektams, susijusiems su studentų ir mokytojų švietimu, tiek projektams, kurių tikslas – skatinti geresnę ES darbuotojų darbo aplinką, stiprinti išorės sienų kontrolę.⁵¹

Nagrinėjamo laikotarpio (2004-2009 m.) ES biudžetas patenka į dvi finansines perspektyvas: 2004-2006 m. finansinę perspektyvą ir 2007-2013 m. finansinę perspektyvą. Lyginant šių dviejų laikotarpių ES biudžetus paminėtinas išlaidų struktūros skirtumas. ES biudžeto išlaidas 2004-2006 m. laikotarpiu sudarė išlaidos bendrajai žemės ūkio, sanglaudos, vidaus politikai ir kitoms sritims bei priemonėms. Detaliau apie šias išlaidų sritis rašoma 9 priede.

ES biudžeto faktinės išlaidos 2006 m. sudarė 367,9 mlrd. Lt. (planuotos – 370,8 mlrd. Lt). Mokėjimai naujosioms ES valstybėms narėms 2006 m. sudarė 10,7 proc. (39 mlrd. Lt), o Lietuvai – 0,74 proc. (apie 2,7 mlrd. Lt) visų mokėjimų ES valstybėms narėms. Lietuvai 2006 m. daugiausia (per 2 mlrd. Lt, arba 78 proc. visų mokėjimų Lietuvai) buvo išmokėta BŽŪP priemonėms finansuoti bei Sanglaudos politikai. (Žr. 10 priedo 1 lentelę).

2004-2006 m. laikotarpiu padidėjo ES biudžeto faktinės išlaidos BŽŪP, vidaus politikai, išorės veiksmams bei administracinės išlaidos, o išlaidos sanglaudos politikai, pasirengimo stojimui strategijai, kompensavimui ir rezervams sumažėjo. Skirtingai nuo bendrųjų tendencijų, mokėjimai naujosioms ES valstybėms narėms (tarp jų ir Lietuvai) sanglaudos politikai įgyvendinti kasmet didėjo.

2007-2008 m. ES biudžetai buvo parengti pagal naują daugiametę finansinę programą, kuri apėmė laikotarpį iki 2013 m. Šioje programoje buvo perorientuotos paramos paskirstymo sritys, kaip parodyta 2.6 pav.:

---

⁵¹ Europos bendrijų metinės ataskaitos. 2008 finansiniai metai. [žiūrėta 2010-06-15]. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:273:0001:0121:LT:PDF>

2004-2006 m.		2007-2013 m.*
Sanglaudos politika	→	Tvarusis augimas
Bendroji žemės ūkio politika	→	Gamtos išteklių išsaugojimas ir valdymas
Vidaus politika	→	Pilietiškumas, laisvė, saugumas ir teisingumas
Išorės veiksmai	→	ES – pasaulio partnerė
Pasirengimo stojimui strategija	→	Administravimas
Administravimas	→	Kompensavimas
Kompensavimas	→	
Rezervai	→	

2.6. pav. ES biudžeto lėšų paskirstymo sritys 2004-2013 m.

* Išsamesnė informacija apie 2007-2013 m. ES biudžeto lėšų paskirstymo sritis pateikiama 11 priede

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Europos Audito Rūmų 2007 finansinių metų metinės ataskaitos duomenimis.

2007 m. plačiai pradėta diskutuoti apie reikalingas ES biudžeto reformas, nes, iš viena vertus, ES biudžeto išlaidų struktūra mažai pakito nuo pirmosios, 1988–1992 metų, finansinės perspektyvos, kita vertus, atsiduriama aklavietėje priimant sprendimus dėl ES finansinių perspektyvų, kai šalys narės (kurios turi lemiamą įtaką priimant sprendimus dėl finansinių perspektyvų) siekia savanaudiškų tikslų, dažnai išreiškiamų grynojo balanso – išmokų ir įmokų į ES biudžetą skirtumo – dydžiu.⁵² 2008 m. ES biudžete keičiamas išlaidų modelis - pirmą kartą didžiausia ES biudžeto dalis teko politikai, specialiai skirtai ekonomikos augimui ir darbo vietų kūrimui skatinti. Pasak D.Grybauskaitės (2007), tuo metu Europos Komisijos narės, atsakingos už ES finansinį programavimą ir biudžetą, biudžeto svorio centras akivaizdžiai pasislinko, ir tai reiškia daug daugiau, negu kiekybinį pokytį. Rekordinės investicijos į ekonomikos konkurencingumą ir augimo skatinimą - tai kokybinis lūžis ES biudžeto struktūroje, ir dar svarbiau - esminė požiūrio permaina. Nuo šiol politiniai prioritetai – tyrimai, inovacijos, konkurencingumas, sparti ir tvari ekonomikos plėtra – tampa konkrečiais biudžetiniais prioritetais.⁵³

Pirmaisiais 1988–1992 m. ES finansinės programos metais, BŽŪP išlaidos vis dar sudarė 60,7 % biudžeto. Pagal Europos Komisijos prognozes, iki 2013 m. tradicinių BŽŪP išlaidų dalis (išskyrus kaimo plėtrą) sumažės beveik per pusę (32 %), realiaja verte sumažėdama jau dabartiniu finansavimo laikotarpiu (kaip pavaizduota 2.7 pav.).⁵⁴

Struktūriniais sanglaudos politikos veiksams numatytos sumos 1988 m. siekė iki 17,2 %, o 2013 m. planuojama 35,7 % ES biudžeto, mažiausiai du trečdalius numatant konkurencingumui,

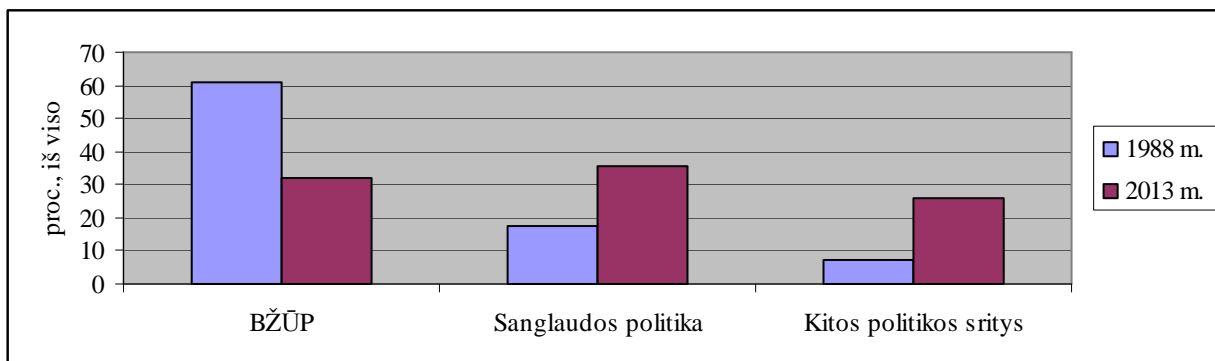
⁵² Ibenskas R. ir Brožaitis H. Lietuva Europos Sąjungos biudžeto peržiūros procese: tarp Europinių ir nacionalinių interesų. Politologija. 2008, Nr. 3 (51), p. 45-88.

⁵³ ES biudžetas 2008: didžiausia išlaidų dalis - investicijoms į ekonomikos pažangą. [žiūrėta 2010-05-12]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/lietuva/news_hp/news/20071213_biudzetas_lt.htm

⁵⁴ Commission of the European Communities. Reforming the budget, changing Europe. A public consultation paper in view of the 2008/2009 budget review. 2007, Brussels. [žiūrėta 2010-05-12]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/budget/reform/library/issue_paper/consultation.pdf

augimui ir darbo vietoms. Kitų politikos sričių (daugiausiai susijusių su konkurencingumu, išorės veiksmais ir kaimo plėtra) finansavimas iš pradžių buvo labai ribotas.

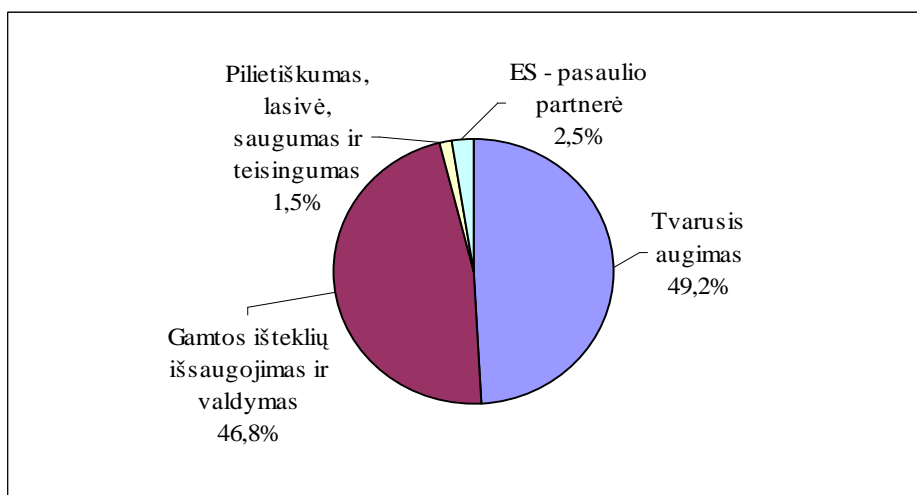
Pirmojoje finansinėje programoje šiems sritims skirta tik 7,3 % biudžeto. Tačiau naujai akcentavus ekonomikos augimą ir konkurencingumą, šiems politikos sritims tenkanti dalis 2013 m. padidės iki 26 %, iš kurių konkurencingumui bus skirta 10,2 %, išorės veiksams – 6,3 %, o kaimo plėtrai – 7,3 %.

2.7. pav. ES biudžeto išlaidų struktūra 1988-2013 m.

Šaltinis: Europos bendrijų komisija 2007

ES biudžeto išlaidos 2007 m. sudarė 393,5 mlrd. Lt, arba 25,5 mlrd. Lt (7 proc.) daugiau negu 2006 m. (10 priedas, 2 lentelė). Išmokos naujosioms ES valstybėms narėms 2007 m. sudarė 15,6 proc. (61 mlrd. Lt), o Lietuvai – daugiau 0,7 proc. (beveik 3 mlrd. Lt) visų išmokų ES valstybėms narėms. Didžiausią jų dalį sudarė išmokos pagal tvaraus augimo prioritetą – 49,2 proc. (2.8 pav.). Pagrindinė šių išlaidų dalis buvo skirta 2004–2006 m. struktūrinės paramos lėšomis finansuojamiems projektams ir 2007–2013 m. struktūrinės paramos avansams.

2.8. pav. 2008 m. ES biudžeto išmokų Lietuvai paskirstymas pagal sritis, proc.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Eur-Lex⁵⁵

⁵⁵ Eur-Lex. Budget on-line. [žiūrėta 2010-03-22]. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/budget/www/index-en.htm>

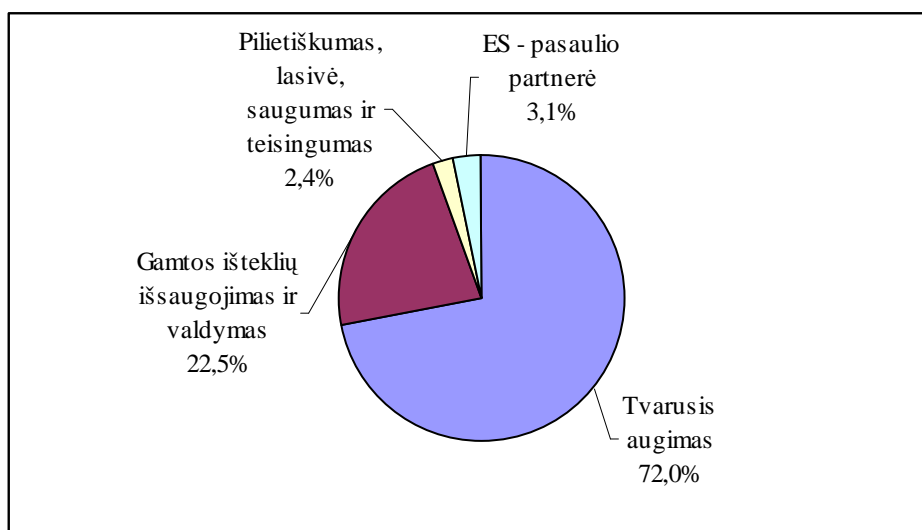
2008 m. ES biudžeto išlaidos išaugo iki 399,1 mlrd.Lt, o palyginti su 2007 m. buvo didesnės 5,6 mlrd.Lt (1,4 proc.). Mokėjimai ES-12 valstybėms narėms 2008 m. sudarė 18,9 proc. (75,6 mlrd. Lt), o Lietuvai – 0,9 proc. (3,8 mlrd.Lt) visų ES biudžeto išlaidų valstybėms narėms. Lietuva 2008 m. iš ES biudžeto gavo 1,5 mlrd.Lt (40,5 proc.) daugiau negu 2007 m. (10 priedas, 2 lentelė).

Patvirtintame išankstiniame 2009 m. biudžete buvo numatyta, kad, ES fondų parama Lietuvai 2009 m. galėtų siekti 1 mlrd. 583 mln. EUR (5mlrd. 463 mln. Lt). Faktiniais duomenimis 2009 m. Lietuva iš ES biudžeto įsisavino daugiau nei 5,8 mlrd. Lt lėšų.

"Svarbiausias 2009-ųjų uždavinys – atremti sunkmečio išbandymus ir tuo pat metu - pakloti stabilius pamatus ekonominiam gyvenimui po krizės", – sakė D. Grybauskaitė. Ji pabrėžė, kad Lietuvai numatyta ES finansinė parama turi būti panaudota ypač apdairiai ir išmintingai derinant neatidėliotinus poreikius su ilgalaikę šalies plėtros perspektyva.⁵⁶

2009 m. ES biudžeto mokėjimai sudarė 400,9 mlrd. Lt: faktiniai mokėjimai Lietuvai 5,9 mlrd. Lt. (apie 2 mlrd. Lt arba 55,8 proc. daugiau nei 2008 m.).

Apibūdinus ES biudžeto išlaidų paskirstymą pagal sritis 2004-2009 m. (10 priedas), matoma tradicinės bendrosios žemės ūkio politikos ES finansavimo mažėjimo tendencija, tačiau persvaros sanglaudos politikai dar nėra. Nagrinėjant Lietuvos rodiklius šiuo aspektu, matomas ryškus atotrūkis sanglaudos politikos naudai. Beveik trys ketvirtadaliai (72 proc./2,8 mlrd.Lt) visų išmokų Lietuvai 2008 m. buvo skiriama pagal tvaraus augimo prioritetą. (2.9 pav).

2.9 pav. 2008 m. ES biudžeto išmokų Lietuvai paskirstymas pagal sritis, proc.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2008 general EU budget⁵⁷; annual budget report 2008⁵⁸

⁵⁶ Patvirtintas 2009 m. ES biudžetas. Žiūrėta 2010-06-03. Prieiga per internetą: http://www.marketnews.lt/naujiena/es_patvirtino_2009_m_biudzeta;itemid=6129

⁵⁷ 2008 general EU budget. Total revenue. Budget on line. [Žiūrėta 2009-11-28]. Prieiga per internetą: http://eur-lex.europa.eu/budget/data/D2008_VOL1/EN/index.html;

⁵⁸ Annual report on the implementation of the budget concerning the financial year 2008. Court of Auditors, the 24 September 2009. 2008 general EU budget. Total revenue. Budget on line. <http://eca.europa.eu/portal/pls/portal/docs/1/3258349.PDF>

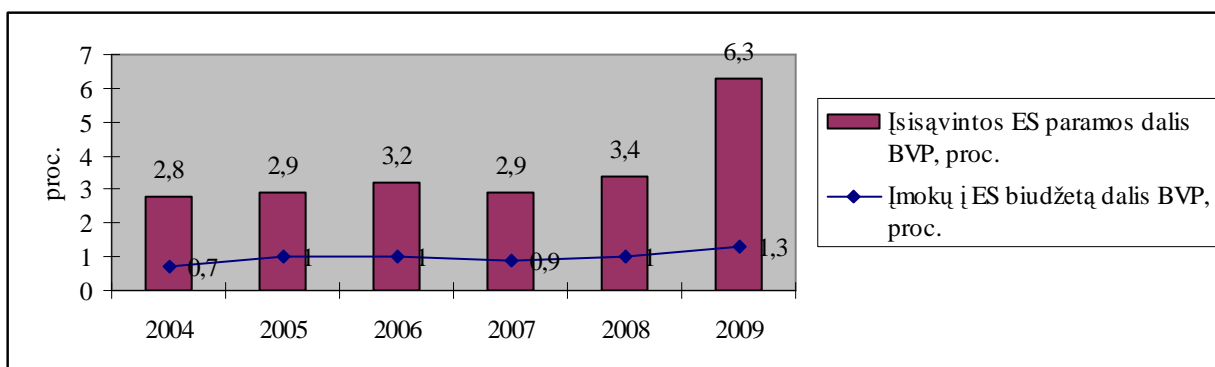

Tvaraus augimo prioritetas, kaip minėta šiame skyriuje, turi du pagrindinius tikslus: konkurencingumo ir sanglaudos skatinimas. Lietuvai 2008 m. didžioji dalis lėšų, skiriamų pagal tvaraus augimo prioritetą, teikiama sanglaudos skatinimui – beveik 78 proc. (2,2 mlrd.Lt).⁵⁹

Apžvelgus Lietuvos valstybės gaunamus lėšų srautus iš ES biudžeto bei Lietuvos įmokų į jį dydžius 2004-2009 m. tikslinga nustatyti Lietuvos poziciją šiame kontekste, t.y. ar Lietuva yra šalis gavėja.

2.2.2. Lietuvos grynosios pozicijos raida 2004-2009 m.

Kyla klausimas kokia yra Lietuvos grynoji pozicija? Jau pirmieji „balansai“ tarp ES ir Lietuvos biudžetų, anot to meto Europos Komisijos narės D.Grybauskaitės (2006)⁶⁰, buvo teigiami: nauda Lietuvai 2004-2005 m. sudarė apie 3 proc. jos BVP. 2.10 pav. matyti, kad kiekvienais metais didėjo arba nebuvo mažesnė už 2005 m. rodiklį.

2.10 pav. ES paramos Lietuvai bei jos įmokų į ES biudžetą dalis nuo BVP, proc.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis LR statistikos departamento, LR Finansų ministerijos, www.esparama.lt duomenimis

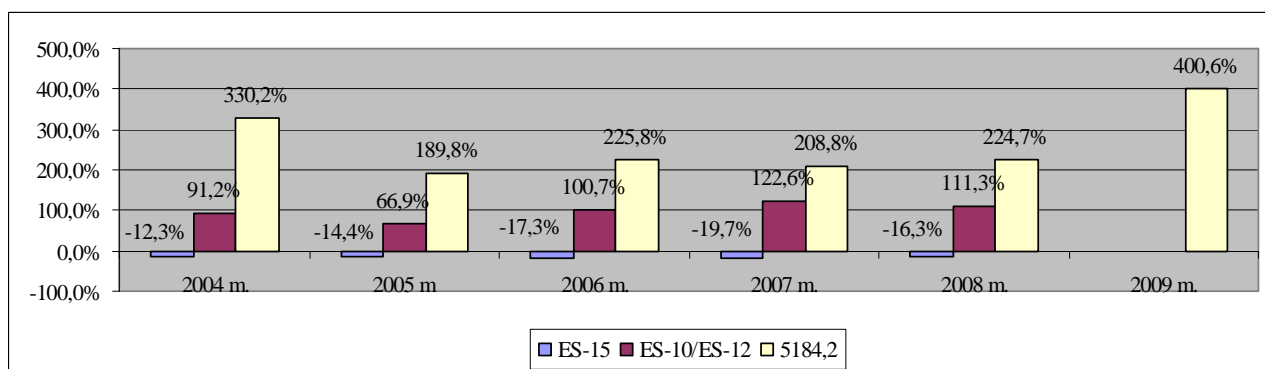
2004-2009 m. faktinės ES biudžeto mokėjimų Lietuvai bei Lietuvos įmokų į ES biudžetą sumos parodo grynąją šalies poziciją. Grynąja pozicija vadinamas skirtumas tarp valstybių narių įmokų į ES biudžetą ir ES biudžeto išmokų valstybėms narėms.⁶¹ Toks skaičiavimas neatspindi visos ES valstybių narių gaunamos naudos iš narystės ES (pavyzdžiui, neatsižvelgiama į vidaus rinkos ir ekonominės integracijos, laisvo judėjimo ES teritorijoje teikiamą naudą ir kt.), bet tokiu būdu galima palyginti ES valstybių narių gaunamos ES finansinės paramos ir jų įmokų į ES biudžetą dydžius, t.y. įvertinti biudžetinių lėšų tarp Lietuvos ir ES srautus.

⁵⁹ Annual report on the implementation of the budget concerning the financial year 2008. Court of Auditors, the 24 September 2009. 2008 general EU budget. Total revenue. Budget on line. [Žiūrėta 2009-11-30]. Prieiga per internetą: <http://eca.europa.eu/portal/pls/portal/docs/1/3258349.PDF>

⁶⁰ Grybauskaitė D. 2006. ES fondai: patirtis ir perspektyva. Daugiau galimybių Lietuvai. Strasbūras, 2006 m. rugsėjo 27 d. [Žiūrėta 2008-11-11]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/archives/commission_2004-2009/grybauskaite/index_en.htm

⁶¹ ES finansinės paramos valdymo 2004-2008 metais ataskaita. 2009. [žiūrėta 2010-03-10]. Prieiga per internetą: www.vkontrolė.lt/auditas_ataskaita.php?3271

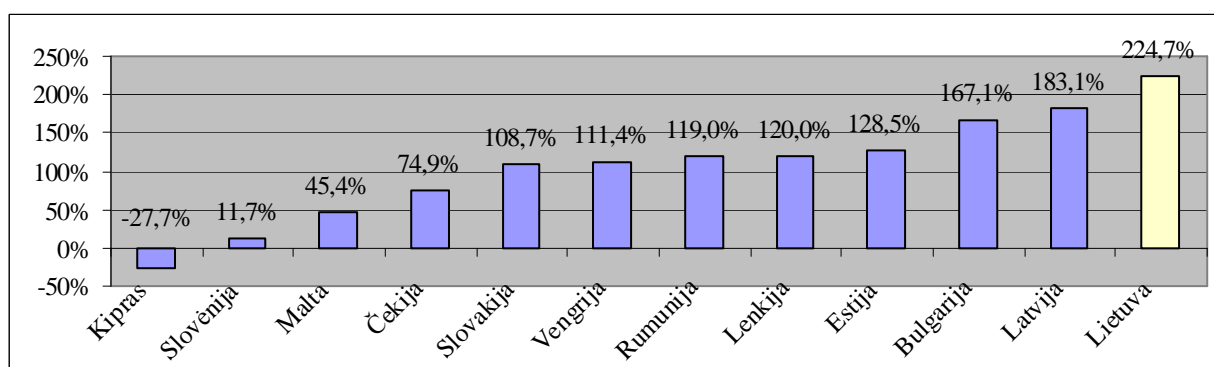
Visu nagrinėjamu laikotarpiu, 2004-2009 m., senosios valstybės narės (ES-15) bendrai įmokėjo į ES biudžetą daugiau negu joms buvo išmokėta iš jo, o naujosios valstybės narės (ES-10/ES-12) – atvirkščiai, gavo iš ES biudžeto daugiau negu įmokėjo (2.11 pav.). Išmokos iš ES biudžeto Lietuvai 2004 m. 3 kartus viršijo jos įmokas į ES biudžetą, 2005 m., 2006 m. ir 2007 m. – apie 2 kartus, 2008 m. išmokų Lietuva gavo beveik 2,6 mlrd.Lt daugiau nei įmokėjo į ES biudžetą, t.y. 2,3 karto, o 2009 m. – grynoji Lietuvos pozicija, pagal LR Finansų ministerijos duomenis, yra apie 4,7 mlrd. Lt (Lietuva gavo išmokų iš ES biudžeto 4 kartus daugiau nei į jį įmokėjo).

2.11 pav. ES valstybių narių grynoji pozicija 2004-2009 m.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis European Commission, 2009⁶²

Iš visų naujųjų ES valstybių narių 2004-2009 m., išmokos Lietuvai, skaičiuojant procentais, daugiausia viršijo jos įmokas. Pavyzdžiui, 2008 m. išmokos Lietuvai buvo 224,7 proc. didesnės nei Lietuvos įmokos į ES biudžetą. Nuo jos atsiliko Latvija (183,1 proc.), o Kipras vienintelė valstybė iš ES-12, kurios grynoji pozicija buvo neigiama (-24,7 proc.). Galima manyti, kad viena iš Lietuvos, kaip pirmaujančios valstybės šiuo požiūriu, priežasčių yra lėšos skiriamos Ignalinos atominės elektrinės (toliau – IAE) uždarymui. (2.12 pav.)⁶³

2.12 pav. ES-12 valstybių narių grynoji pozicija 2008 m.

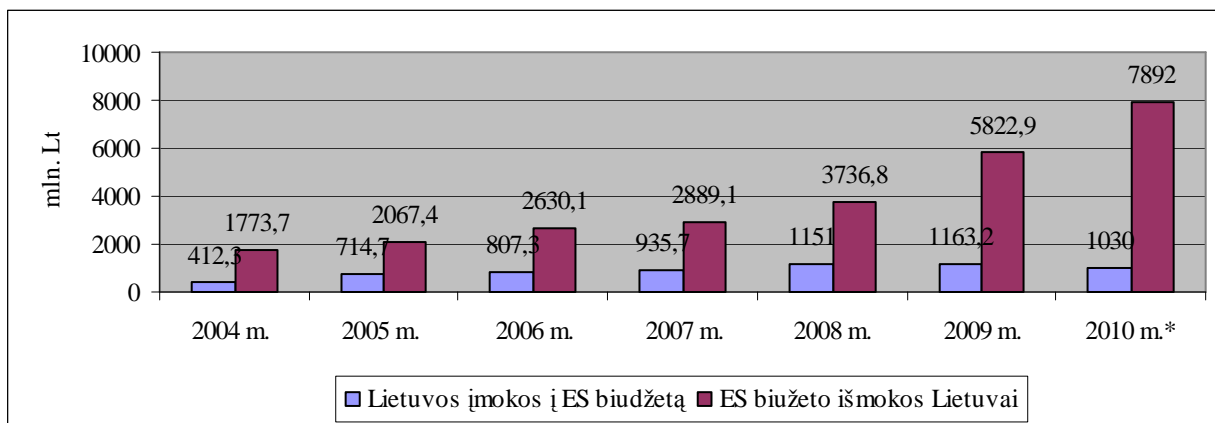
Šaltinis: European Commission, 2009.⁶⁴

⁶² EU budget 2008. Financial report. [žiūrėta 2010-03-10]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/budget/library/publications/fin_reports/fin_report_08_en.pdf

⁶³ 2.11 diagramoje remiamasi Europos Komisijos (2009) sumuotais duomenimis, kuriuose įtrauktos Ignalinos atominėi elektrinei uždaryti skirtos lėšos

⁶⁴ EU budget 2008. Financial report. [žiūrėta 2010-03-10]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/budget/library/publications/fin_reports/fin_report_08_en.pdf

Pagal Finansų ministerijos pateiktus planus ir prognozes, iki 2011 m. ES biudžeto išmokos Lietuvai ir Lietuvos įmokos į ES biudžetą didės. Prognozuojama, kad 2010 m. šis skirtumas dar padidės (iki 7,7 karto), 2011 m. šiek tiek sumažės, tačiau mokėjimai Lietuvai vis tiek didele dalimi (5,3 karto) viršys Lietuvos įmokas į ES biudžetą. Lietuvos įmokų į ES biudžetą ir išmokų iš jo apimtis pavaizduota 2.13 diagramoje.

2.13 pav. ES biudžeto išmokos Lietuvai ir Lietuvos įmokos į ES biudžetą 2004-2010 m.

* planas, prognozė

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Europos Audito Rūmų ir LR Finansų ministerijos duomenis

Per Lietuvos valstybės biudžetą perskirstoma ne visa Lietuvai iš ES biudžeto skiriama finansinė parama. Dalis ES finansinės paramos pervedama iš ES biudžeto tiesiogiai tam tikrų priemonių vykdytojams ar administratoriams. Europos komisarės D.Grybauskaitės apytikriais duomenimis (2006)⁶⁵, per šalies įgaliotąsias institucijas gaunama apie 80 proc. ES lėšų (Sanglaudos fondas, struktūriniai fondai: regioninis plėtros, socialinis, žemės ūkio orientavimo, žuvininkystės orientavimo), o 20 proc. ES paramos gaunama tiesiogiai dalyvaujant ES programose. Pagal Europos Komisijos pateiktus duomenis⁶⁶, dalis lėšų skiriama EB programoms (mokslinių tyrimų, švietimo, kultūros, socialinės politikos, jaunimo veiksmų ir kt.), kurios yra administruojamos centriniu – Europos Komisijos – lygiu (plačiau apie ES biudžeto valdymo būdus žr. 12 priede). Kita lėšų dalis skiriama Europos rekonstrukcijos ir plėtros bankui, administruojančiam dalį Ignalinos atominės elektrinės eksploatavimui nutraukti skirtų ES lėšų.

Apibendrinant viso nagrinėjamo laikotarpio (2004-2009 m.) lėšų srautus tarp ES ir Lietuvos biudžetų, galima daryti išvadas, kad Lietuvos įmokos į ES biudžetą kasmet didėja, tačiau sudaro nedidelę dalį visų ES biudžeto pajamų (per šešerius metus išaugo iki 0,3 proc.). Lietuvos įmokų pasiskirstymas pagal ES biudžeto pajamų rūšis atitinka bendrą ES valstybių narių įmokų

⁶⁵ Grybauskaitė D. 2006. ES fondai: patirtis ir perspektyva. Daugiau galimybių Lietuvai. Strasbūras, 2006 m. rugsėjo 27 d. [Žiūrėta 2008-11-11]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/archives/commission_2004-2009/grybauskaite/index_en.htm

⁶⁶ Europos komisijos raštas Lietuvos Respublikos valstybės kontrolei „Nacionalinių ir regioninių audito institucijų vaidmuo kontroliuojant ES paramą“, 2008-05-08.

pasiskirstymą: didžiausią visų Lietuvos įmokų dalį (vidutiniškai 60 proc.) sudarė bendrosiomis nacionalinėmis pajamomis grįsti nuosavi ištekliai. Išmokos Lietuvai padidėjo iki 1,5 proc. visų ES biudžeto išmokų ES valstybėms narėms 2009 m. Nuo 2004 m. iki 2009 m. Lietuva gavo 3,6 karto daugiau ES paramos nei pati įmokėjo į ES biudžetą per šį laikotarpį. Pagal finansų ministerijos prognozes iki 2011 m. ES biudžeto išmokos Lietuvai 4-5 kartus viršys Lietuvos įmokas į ES biudžetą, t.y. Lietuvos grynoji pozicija ir artimiausiu metu išliks teigiama.

Kitame poskyryje pateikiama ES finansinės paramos Lietuvai 2004-2009 m. įsisavinimo apimties ir struktūros analizė.

2.3. ES finansinės paramos Lietuvai 2004-2009 m. įsisavinimo apimties ir struktūros analizė

Per 2004-2009 m., LR Finansų ministerijos⁶⁷ bei ataskaitų apie ES paramos įsisavinimą 2009 m. gruodžio 31 d. duomenimis, į mūsų šalies biudžetą iš viso gauta apie 18,9 mlrd. Lt ES paramos, o į ES biudžetą įmokėta beveik 5,2 mlrd. Lt, t.y. per šešerius metus Lietuva iš ES gavo apie 13,7 mlrd. Lt arba 14,8 proc. faktinių nacionalinio biudžeto pajamų per nagrinėjamą laikotarpį.

2.2 lentelė

ES paramos dalis Lietuvos nacionaliniame biudžete

Nacionalinio biudžeto rodikliai		2004	2005	2006	2007	2008	2009
Nacionalinis biudžetas	Metinis planas, mln. Lt	13573,6	15662,9	19301,2	22168	29407,3	24612,9
	Metiniai faktiniai duomenys, mln. Lt	13804,5	16480,2	19362,4	23738,5	27082,6	24231,2
	Metinio biudžeto vykdymas, proc.	101,7	105,2	100,3	107,1	92,1	98,4
ES parama	Metinis planas, mln. Lt	1590,3	2677,3	3326,2	3086	5112,8	6417,4
	Metiniai faktiniai duomenys, mln. Lt	1389,8	2020,7	2162,3	3481,7	3482	5928,1
	Metinio plano vykdymas, proc.	87,4	75,5	65	112,8	68,1	92,4
ES paramos dalis biudžete, proc.	Metinis planas, proc.	11,7	17,1	17,2	13,9	17,4	26,1
	Faktiniai duomenys, proc.	10,1	12,2	11,2	14,7	12,9	24,5

Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta autorės remiantis LR Finansų ministerijos duomenimis

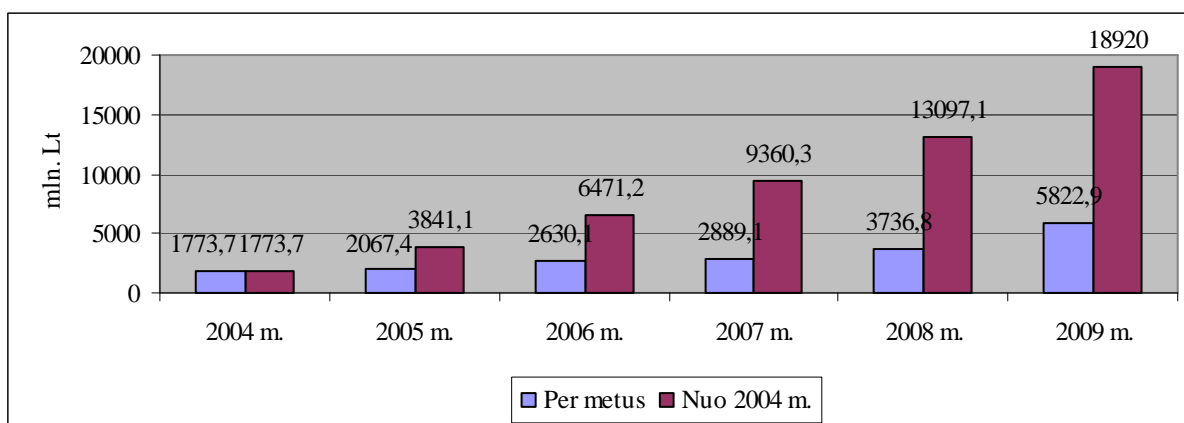
Didžiausia ES finansinės paramos dalis nacionaliniame biudžete skaičiuojama 2009 m., kuri sudaro 24,5 proc. ir yra 11,6 procentinio punkto didesnė, nei 2008 m. (2.2 lentelė). Tai lėmė ženkliai padidėjusi gauta ES finansinės paramos suma. Be to, ekonomikos nuosmukio sąlygomis į nacionalinį biudžetą 2009 metais surinkta beveik 3 mlrd. Lt mažiau nei 2008 m. 2007 m. ES

⁶⁷ ES lėšos Lietuvos biudžete. [Žiūrėta 2010-06-01]. Prieiga per internetą: http://www.finmin.lt/c/portal/layout?p_1_id=PUB.1.64

finansinės paramos gauta apie 0,4 mlrd. Lt daugiau nei planuota tais metais. Šiais metais nacionalinio biudžeto metinis planas įvykdytas 107,1 proc., ES paramos dalis jame sudarė 14,7 proc. Šio rodiklio 2008 m. sumažėjimas 1,8 proc. punkto iki 12,9 proc. priklauso nuo išaugusių nacionalinio biudžeto pajamų tais metais, o gauta ES finansinė parama išlieka beveik tos pačios apimties. ES lėšų dalis ES biudžete galėjo neišaugti dėl besibaigiančio paramos panaudojimo pagal BPD laikotarpio, o 2007-2013 m. finansinės perspektyvos procesai užtruko dėl infrastruktūrinės bazės uždelsto suderinimo. Palyginus 2009 m. nacionalinį biudžetą su 2004 m., pažymėtina, kad biudžetas išaugo 75,5 proc., o ES paramos padidėjimo tempai lyginant su baziniais metais – 326,5 proc. Darytina išvada, kad ES paramos augimo tempai ženkliai didesni nei paties biudžeto augimas. Nuo 2004 m. iki 2009 m. ES paramos dalis biudžete padidėjo 14,4 procentinio punkto.

Toliau analizuojama gaunamų lėšų įsisavinimo eiga. Analizei naudojami ES finansinės paramos duomenys absoliučia reikšme skiriasi nuo prieš tai nagrinėtų, nes, kaip minėta ankstesniame skyriuje, per nacionalinį biudžetą perskirstoma ne visa gaunama ES finansinė parama, be to, pasitaiko atvejų, kai gauta parama turi būti sugrąžinta atgal į ES biudžetą, dėl netinkamumo deklaruoti išlaidas.

Susumavus visų laikotarpių panaudotas lėšas per 2004-2009 m. galima stebėti ES paramos įsisavinimo dinamiką, kitimo tempus, intensyvumą. Prieš atliekant išsamią ES paramos įsisavinimo dinamikos ir ją lemiančių veiksnių analizę, naudinga apžvelgti parametrų padėties ir sklaidos charakteristikas tuo laikotarpiu (duomenys išdėstyti 13 priede esančioje lentelėje). Bendros ES finansinės paramos įsisavinimo 2004-2009 m. vidurkis yra 3153,6 mln. Lt. Standartinis nuokrypis yra 1476 mln. Lt, o nuokrypis nuo vidurkio, remiantis variacijos koeficientu 47 proc. Apskaičiuoti duomenys rodo, kad variacija labai didelė, reiškia, paramos įsisavinimo kitimo tempai bus dideli.

2.14 pav. ES finansinės paramos* įsisavinimo dinamika 2004-2009 m., mln. Lt
 Šaltinis: sudaryta autorės remiantis www.esparama.lt, Nacionalinės Mokėjimų Agentūros duomenimis
 * - be lėšų, skirtų IAE uždarymui

2.14 pav. matyti, kad apimties požiūriu ES paramos įsisavinimas 2004-2009 m. laikotarpiu kiekvienais metais augo. Daugiausiai lėšų įsisavinta 2009 m. – 5822,9 mln. Lt, o mažiausiai 2004 m. – 1773,7 mln. Lt. Nors ES parama Lietuvoje jau buvo gaunama nuo 1991 m., jos tikslų įgyvendinimo mechanizmas dar buvo ganėtinai lėtas ir „stringantis“. ES paramos gavimas pagal BPD buvo vienas iš pirmųjų didesnių projektų šioje srityje, todėl panaudojimo planas turėjo daug netikslumų. Šios priežastys 2004 m. lėmė mažiausią tinkamų deklaruoti EK lėšų kiekį. Taip pat nuo 2007 m. pradėta įsisavinti ES paramą pagal 2007-2013 m. veiksmų programas, kurių kasmetis finansinis planas beveik 4 kartus didesnis negu pagal 2004-2006 m. BPD.

Skaičiuojant visą Lietuvos gaunamą ES paramą 2004-2009 m. neištrauktos lėšos Ignalinos atominės elektrinės uždarymui, nes šias lėšas išskirtinai Europoje gauna tik Lietuva ir Slovakija, be to šie nemaži lėšų kiekiai gali iškreipti bendrą gaunamos paramos vaizdą.

Remiantis skaičiavimų duomenimis (nurodytais 14 priedo lentelėje) 2009 m. palyginus su 2004 m. įsisavinamų lėšų padaugėjo 4049,2 mln. Lt., t.y. 2,3 karto. 2009 m. sustingus šalies ekonomikai, ypatingai didelis dėmesys buvo skiriamas ES lėšų įsisavinimui. Anot ministro pirmininko Andriaus Kubiliaus⁶⁸, lėtėjant ekonomikai, kai į biudžetą surenkama mažiau pajamų, ES fondų lėšos yra reikšminga paspartis šalies verslui ir visam ūkiui. ES fondai – tai tas finansavimo šaltinis, kuris šiuo metu turi būti maksimaliai panaudojamas. Remdamasi tokiomis prielaidomis, 2009 m. vasario 6 d. penkioliktoji Lietuvos Respublikos Vyriausybė, atsižvelgdama į pasaulinės finansų krizės padarinius Lietuvos ūkiui bei siekdama suteikti šalies ekonomikai plėtros stimulą, pasiūlė papildomų ekonomikai skatinti skirtų priemonių planą.⁶⁹ Viena iš penkių ekonomikos skatinimo plano dalių yra spartesnis ES struktūrinės paramos panaudojimas. Tikslas – panaikinti ES lėšų panaudojimo kliūtis, kad būtų išlaikyta gyvybinga ekonomika, verslas ir darbo vietos. Šio tikslo siekimą patvirtina 2009 metų palyginimas su 2008 m. grandininiu būdu: 2009 m. įsisavintų lėšų padaugėjo 2086,1 mln. Lt arba 228,3 %.

Nemaži paramos įsisavinimo tempai buvo 2006 m. - 562,7 mln. Lt bei 2008 m. – 847,8 mln. Lt lyginant su prieš tai buvusiais metais. 2006 m. jau buvo įsibėgėjęs lėšų panaudojimas pagal BPD, o 2008 m. prisijungė 2007-2013 m. finansinės perspektyvos lėšos. ES finansinės paramos įsisavinimas 2004-2009 m. laikotarpiu vidutiniškai kasmet padidėdavo po 809.8 mln. Lt (26,8 proc.).

Nors laikotarpio pradžioje (2004 m.) ES paramos įgyvendinimas vyko vangiai, nustačius vidutinius laikotarpio rodiklius, matoma, kad jie gana pozityvūs. Metams bėgant tobulėjo lėšų skirstymo ir gavimo mechanizmas, ataskaitų rengimas, buvo mokomasi iš daromų klaidų,

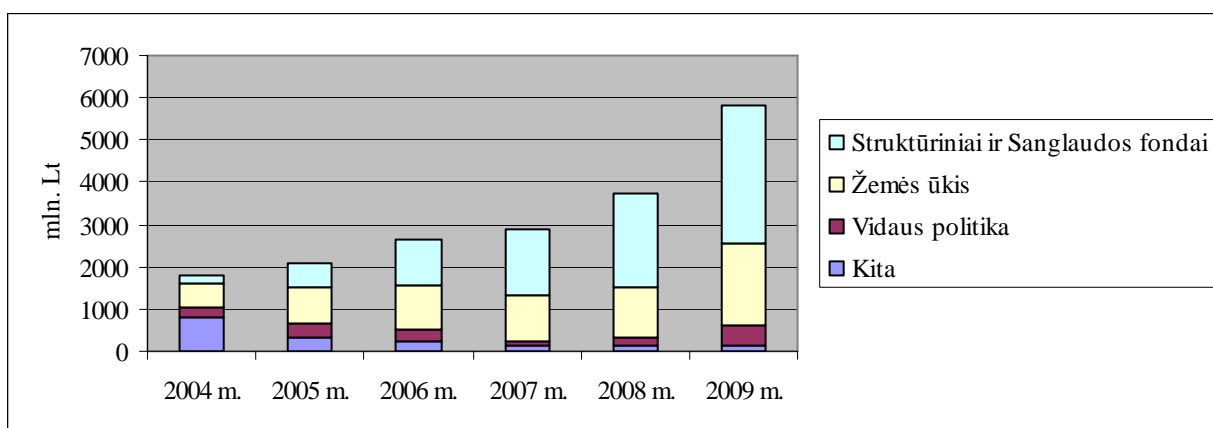
⁶⁸ Lietuva pirmauja Europos Sąjungoje pagal struktūrinių fondų lėšų įsisavinimą. [žiūrėta: 2009-10-09]. Prieiga per internetą: <http://www.skatinimoplanas.lt/lt/articles/view/112>

⁶⁹ ES paramos panaudojimas. [žiūrėta 2009-10-09]. Prieiga per internetą: <http://www.skatinimoplanas.lt/lt/projects/about/3>

stengiamasi jas fiksuoti, norint išvengti netikslumų ir trukdžių įsisavinti ES paramą ateinančiais laikotarpiais.

ES paramos struktūra pagal sritis matoma 2.15 pav. Remiantis Lietuvos gaunamos ES paramos klasifikacija, aptarta 1.2 poskyryje, ES lėšos suskirstomos pagal paramą žemės ūkiui, struktūrinę ir sanglaudos fondo paramą, paramą vidaus politikai bei kitą paramą, į kurią įeina administravimas, kompensavimas bei priešstojiminės programos. (14 priedas). 2007 m. atlikti tam tikri struktūriniai pertvarkymai, t.y. įsteigtas bendras Europos kaimo plėtros fondas, apimantis EŽŪOGF Garantijų ir Orientavimo skyrius bei ŽOFI. Iki 2013 m. liks tik 2 struktūriniai fondai (ERPF ir ESF) ir vienas Sanglaudos fondas, todėl 2.15 pav. pateikiamas ES skiriamų lėšų paskirstymas 2007-2009 m. nėra visiškai tikslus.

2004 m. didžiąją ES paramos dalį sudarė priešstojiminių programų parama, kuri dar buvo tęsiama iki 2006 m.

2.15 pav. ES finansinės paramos struktūra 2004-2009 m., mln. Lt

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Eurostat, NMA duomenimis

ES finansinės paramos panaudojimui 2004-2009 m. buvo numatytos įsisavinimo perspektyvos. 2.2 lentelėje nurodyti laikotarpiai, ES lėšų sumos, kurios turi būti įsisavintos per šiuos laikotarpius. Kiekvienam laikotarpiui EK numatė pabaigos terminą. Jis skaičiuojamas pagal taisyklę N+2, t.y. kiekvienam laikotarpiui pasibaigus lėšų įsisavinimas gali vykti dar 2 metus (išskyrus Sanglaudos fondą). Trečiaisiais metais neįsisavintos lėšos turi būti gražinamos į ES biudžetą. ES finansinės paramos nauda priklauso nuo to, ar sėkmingai įsisavinama visa iš ES biudžeto skirta suma.

2004-2006 m. laikotarpio paramos įsisavinimas pagal BPD turėjo būti baigtas 2008 m. gruodžio 31 d., tačiau pateikus prašymą Europos Komisija pratęsė šį terminą iki 2009 m. birželio 30 d. Pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis Lietuvos valstybei skirtos lėšos laikotarpio pabaigoje įsisavintos 101,1 proc. Šiuo metu (2010 m. rugsėjo mėn.) dar yra įgyvendinamas 1 projektas finansuojamas pagal BPD, įsisavinta apie 3,2 mlrd. Lt ES lėšų, o tai yra 103,5 proc. nuo visos skirtos ES finansinės paramos pagal BPD (tinkamus finansuoti 2004-2006 m. pagal BPD projektus Europos Komisija nusprendė baigti finansuoti iš 2007-2013 m. finansinės perspektyvos lėšų).

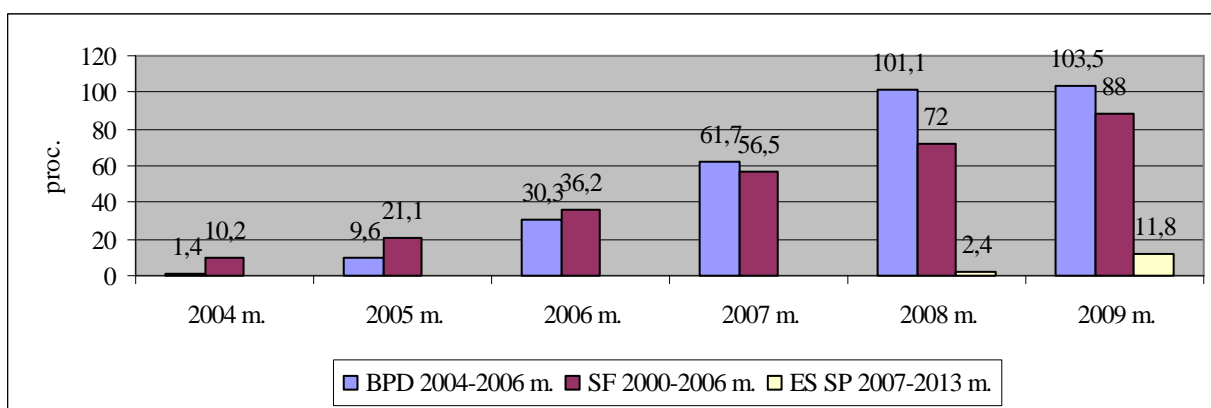

**ES finansinės paramos lėšos* skiriamos Lietuvai 2004-2009 m.
pagal finansines perspektyvas**

ES paramos panaudojimo laikotarpis	Skiriama suma, mlrd. Lt.	Laikotarpio įgyvendinimo pabaiga (pagal n+2 taisyklę)
2004-2006 m. BPD	3,09	2008 m. gruodžio 31 d. (pratęstas iki 2009 m. birželio 30 d.)
Kaimo plėtros 2004-2006 m. planas bei tiesioginės išmokos	2,2	2008 m. gruodžio 31 d. (pratęstas iki 2009 m. kovo 31 d.)
2000-2006 m. Sanglaudos Fondas	2,85	2010 m. gruodžio 31 d.
2007-2013 m. veiksmų programos	23,39	2015 m. gruodžio 31 d.
Kaimo plėtros 2007-2013 m. programa bei tiesioginės išmokos	15,22	2015 m. gruodžio 31 d.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis LR finansų ministerijos, LR Žemės ūkio ministerijos, NMA duomenimis
* 2004 m. kainomis

Sanglaudos fondo lėšos 2009 m. gruodžio 31 d. įsisavintos 88 proc. Šio fondo lėšas Lietuva turi įsisavinti iki 2010 m. gruodžio 31 d. Iš 53 finansuojamų projektų baigti 25. 28 projektai vis dar įgyvendinami. Pagal 2007-2013 m. laikotarpio perspektyvą 2009 m. gruodžio 31 d. duomenimis Lietuva yra panaudojusi 11,8 proc. nuo beveik 23,4 mlrd. Lt skirtos paramos (2.16 pav.). 2010 m. rugpjūčio 31 d. duomenimis šis rodiklis pasiekė 201 proc. Europos Komisijos duomenimis⁷⁰, 2009 m. Lietuva tapo pirmaujančia tarp ES-12 šalių pagal ES struktūrinės paramos įsisavinimą (vertinant 2007-2013 m. finansinę perspektyvą).

2.16 pav. ES Struktūrinių ir Sanglaudos fondų įsisavinimo eiga, proc.

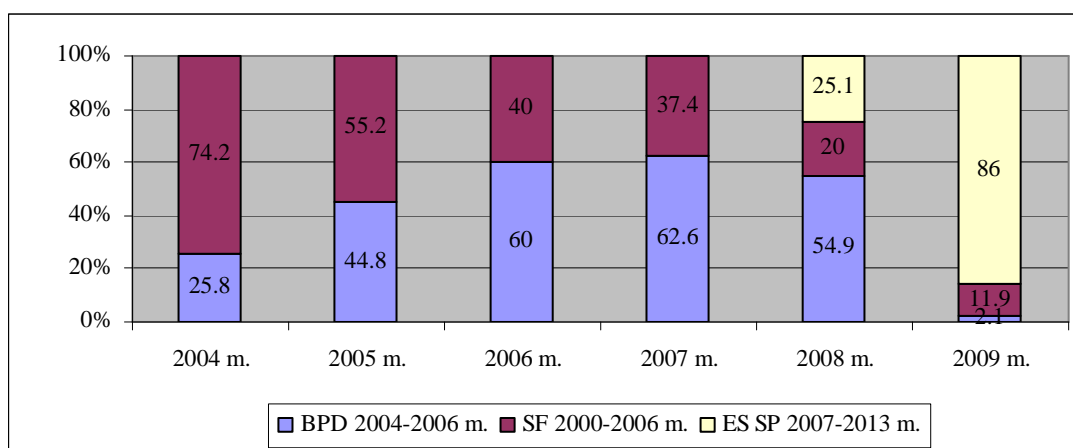
Šaltinis: sudaryta autorės remiantis www.esparama.lt

ES paramos įsisavinimo eiga ir struktūra pagal numatytus ES finansinės paramos panaudojimo laikotarpius: 2004-2006 m. pagal BPD, 2000-2006 m. Sanglaudos fondą bei 2007-2013 m. Europos Sąjungos struktūrinę paramą matoma 2.17 pav. Pirmaisiais analizuojamo laikotarpio metais (2004

⁷⁰ EK biudžeto generalinio direktorato duomenys. [žiūrėta 2010-06-07]. Prieiga per internetą: http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Ataskaitos/ES_saliu_mokejimai_20091231_LT.xls

m.). daugiausiai lėšų buvo įsisavinta iš Sanglaudos fondo 74,2 proc. visos 2004 m. paramos. Tai daugiausia lėmė pereinamojo laikotarpio paramos lėšas, nes nuo įstojimo į ES datos pastarųjų programų prioritetai įgyvendinami pagal Sanglaudos fondo strategijas. Pagal BPD buvo įsisavinta 44 mln. Lt, t.y. 25,8 proc. visos paramos 2004 metais. 2005 m. Sanglaudos fondo lėšų kiekis, pasiekęs Lietuvos gavėjus, buvo didesnis nei lėšų, įsisavintų pagal BPD (atitinkamai 55,2 ir 44,8 proc.). ES paramos įsisavinimas pagal BPD išibėgėjo 2006 m. ir sudarė didesniąją dalį visos įsisavintos paramos tais metais, t.y. 60 proc. Ta pati tendencija išliko ir 2007 metais: Sanglaudos fondo lėšų įsisavinimas sumažėjo dar 2,6 proc. ir atitinkamai tiek pat padidėjo BPD įgyvendinimas. 2008 m. 558,6 mln. Lt, skirtų pagal 2007-2013 m. laikotarpį, buvo pripažinti tinkamais deklaruoti EK. Tai sudarė 25,1 proc. visos 2008 m. įsisavintos ES finansinės paramos. Tais metais Sanglaudos fondo dalis sudarė 20 proc., o įsisavinimas pagal BPD – 54,9 proc. 2009 m. – paskutiniai ES lėšų, skirtų pagal BPD, įsisavinimo metai, todėl, autorės nuomone, per šiuos metus projektų įgyvendintojai stengėsi deklaruoti kuo daugiau tinkamų išlaidų ir pasinaudoti suteikta parama.

2.17 pav. ES paramos įsisavinimo struktūra pagal finansinius laikotarpius

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis naujausiais www.esparama.lt duomenimis⁷¹

Nuo veiksmų programų įgyvendinimo pradžios (2007 m.) iki 2009 m. pabaigos projektų vykdytojams išmokėta daugiau kaip 3,7 mlrd. Lt. Per 2009 m. buvo įsisavinta keturis kartus daugiau ES struktūrinių fondų lėšų nei per dvejus metus nuo veiksmų programų įgyvendinimo pradžios iki 2008 m. pabaigos. 2009 m. išmokėta daugiau kaip 3 mlrd. Lt, kas beveik prilygsta viso praeito programavimo laikotarpio (2004-2006 m.) per 5 metus panaudotai ES struktūrinių fondų lėšų sumai. 2009 m. baigiamos įsisavinti ES lėšos, paskirtos Lietuvai pagal BPD, bei Sanglaudos fondo 2000-2006 m. finansinės perspektyvos lėšos.

⁷¹ Naujausi duomenys. [žiūrėta 2010-09-15]. Prieiga per internetą: http://www.esparama.lt/lt/bpd/igyvendinami_projektai

Apibendrinant antrąjį darbo skyrių galima pastebėti, kad analizuojant Lietuvos socialinės-ekonominės situacijos pokyčius nagrinėjamu laikotarpiu išvelgiamas nemažas ES teikiamų lėšų Lietuvai indėlis, kuris pasireiškia sparčiai augančio šalies ūkio vidaus paklausos stiprinimu per didėjančius investicijų srautus, o tuo pačiu ir infliacijos tempų didinimu (aišku, spartus infliacijos augimas daugiausia buvo sąlygotas didėjančių tarptautinės energijos išteklių ir maisto prekių kainų bei sparčiai augančio vartojimo, paskatinto kreditinių išteklių.). Prasidėjus šalies ir globalaus pasaulinio ūkio nuosmukiui, ES lėšos tampa viena iš pagrindinių valstybės ekonomikos skatinimo plano dalių. Kita vertus, sėkmingam ES struktūrinės paramos įsisavinimui reikalinga stabili makroekonominė situacija, priimtinas valstybės biudžeto deficitas bei mažėjanti valstybės skola, nes integracija į ES ir jos gaunama parama Lietuvai suteikia ne tik galimybes, bet ir įsipareigojimus. Teigiamai atsispindintis Lietuvos ekonomikoje faktas, kad Lietuvos gaunamos finansinės paramos apimtys yra žymiai didesnės nei mūsų valstybės įmokos į ES biudžetą nagrinėjamu laikotarpiu. Analizuojant ES finansinės paramos apimtį ir struktūros dinamiką, nustatyta, kad kiekvienais metais didėjanti ES finansinė parama Lietuvai didžiąja dalimi skiriama šalies ūkio konkurencingumui didinti bei ekonominei sanglaudai skatinti.

Paskutinė darbo dalis skirta ES finansinės paramos rezultatyvumui bei poveikiui vertinti.

3. ES FINANSINĖS PARAMOS 2004-2009 M. POVEIKIO LIETUVOS EKONOMIKAI VERTINIMAS

Europos komisija (2009)⁷² siūlo du ES lėšų poveikio vertinimo būdus: makroekonominis modelius ir ekonometrinius skaičiavimus. Europos komisijos 2009 m. studijoje pabrėžiama, kad makroekonominiai modeliai (tokie kaip Hermin, Quest ar GIMF) pateikia tik bendras prognozes, todėl dažniausiai naudojami *ex-ante* vertinimams. Kita vertus, ekonometriniais modeliais bandoma matuoti *ex-post* ES paramos poveikį. Šie modeliai dažnai grindžiami įvairių tipų regresijos lygtimis. Priklausomai nuo teorinio pagrindo ekonometriniais modeliais bandomi nustatyti empiriniai ryšiai tarp gamybos lygio, gamybos augimo, našumo ar našumo augimo.

ES finansinės paramos poveikis Lietuvos ekonominei raidai 2004-2009 m. šiame darbe vertinamas papildant naujais duomenimis A.Jakaitienės ir V.Klyvienės (2007)⁷³ tyrimą, kuriame taikytas ketvirtinis struktūrinis makroekonometrinis modelis (pagal Igor Vetlov (2004)⁷⁴). Informacija apie paramą susisteminama atsižvelgiant į modelio struktūrą: ES lėšos skirstomos į einamuosius ir kapitalo pervedimus, o jų gavėjai - į einamųjų ir kapitalo pervedimų gavėjus.

Prieš pradėdant vertinimą vertėtų aptarti ES finansinės paramos apskaitos principų, taikomų Europos nacionalinių ir regioninių sąskaitų sistemos (toliau – nacionalinių sąskaitų sistema) ir Lietuvos Respublikos mokėjimo balanso (toliau - mokėjimų balansas), skirtumus. Anot A.Jakaitienės ir V.Klyvienės, dėl jų kyla duomenų suderinamumo problemų, o tai gali turėti įtakos tyrimo rezultatams.

3.1 ES finansinės paramos apskaita

Pagal nacionalinių sąskaitų sistemą ES finansinės paramos gavėjai skirstomi į valdžios ir ne valdžios sektoriaus subjektus. Sudarant lėšų pervedimo sandorį paprastai dalyvauja dvi šalys – mokėtojas ir gavėjas. Tačiau teikiant paramą gali dalyvauti ir trys ar daugiau šalių. Dažniausiai lėšos gavėjams pervedamos iš valdžios sektoriaus sąskaitų, o galutinis lėšų gavėjas yra privačiojo sektoriaus subjektas.

Nacionalinių sąskaitų sistema numato kelis finansinės paramos apskaitos būdus. Pagal sandorius šalies gaunamos lėšos į apskaitą įtraukiamos kaip subsidijos, einamieji pervedimai ir kapitalo pervedimai arba dotacijos investicijoms. Laiko atžvilgiu skiriami trys lėšų apskaitos būdai:

⁷² Five years of enlarged EU. Economic achievements and challenges. European Economy 1/2009. [žiūrėta 2009-11-03]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication14078_en.pdf

⁷³ Jakaitienė A., Klyvienė V. (2007). Europos Sąjungos finansinės paramos poveikis Lietuvos ekonominei raidai. Pinigų studijos 2007/2. Ekonomikos teorija ir praktika. P. 24-45.

⁷⁴ Vetlov, I. 2004. The Lithuanian block of the ECSB multi-country model. [žiūrėta 2010-01-06]. Prieiga per internetą: <http://www.bof.fi/NR/rdonlyres/4E7D2729-0159-4143-8CC4-40193811FEFA/0/dp1304.pdf>

kai įvykdomas sandoris; kai įvyksta įvykis; pagal ES galiojančius reglamentus. Pavyzdžiui, subsidijos į apskaitą įtraukiamos ne tada, kai pervedamos lėšos, bet kai įvyksta sandoris arba teisė į subsidiją suteikiantis įvykis (gamyba, pardavimas, importas ir kt.). Einamieji ir kapitalo pervedimai į apskaitą įtraukiami tada, kai jie turi būti atlikti pagal ES galiojančius reglamentus.

ES finansinei paramai gali būti taikomas ir vadinamasis grynujų pinigų apskaitos metodas – apskaita pagal mokėjimų balansą. Taikant šį metodą, remiamasi informacija apie valdžios sektoriaus sąskaitas ir kitus šaltinius, kuriuose fiksuojami de facto atlikti mokėjimai. Neretai ES finansinė parama, apskaičiuojama pagal mokėjimų balanso metodą, būna mažesnė nei tokia parama, apskaičiuojama pagal nacionalinių sąskaitų sistemą. Tai lemia įvairaus pobūdžio veiksniai, pavyzdžiui, dėl valdžios sektoriaus avansinių išmokų, kurios kompensuojamos kitų metų pradžioje. Dažniausiai duomenų atotrūkis nebūna didesnis nei 0,1 procento BVP.

ES statistikos tarnyba *Eurostat* dar 1996 m. pasiūlė bendrus finansinės paramos apskaitos principus pagal mokėjimų balansą⁷⁵. Einamiesiems pervedimams priskiriama:

- parama plėtrai skatinti, kai nėra nurodyta projekto pavadinimo ir neaiškus lėšų panaudojimo tikslas;
- parama žmogiškajam kapitalui didinti.

ES struktūrinių fondų lėšas skirstant į einamuosius ir kapitalo pervedimus, jų apskaitai pagal mokėjimų balansą taikoma ne konkreti metodika, o ekspertinis vertinimas, pagrįstas empiriniais tyrimais, Europos statistikos tarnybos *Eurostat* atliktais ES šalyse senbuvėse.

3.1 lentelė

ES finansinės paramos pasiskirstymas tarp einamųjų ir kapitalo pervedimų pagal mokėjimo balansą, proc.

ES finansinė parama	Einamieji pervedimai	Kapitalo pervedimai
Europos regioninės plėtros fondas	0	100
Sanglaudos fondas	0	100
Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo Orientavimo skyrius	0	100
Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo Garantijų skyrius	100	0
Žuvininkystės orientavimo finansinės priemonės	27	73
Europos socialinis fondas	100	0
Parama vidaus politikos tikslams įgyvendinti	0	100
Kita	90	10

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Lietuvos banko duomenimis⁷⁶.

⁷⁵ Current and capital transfers from the EU: a proposed treatment, 13 September 1996. [žiūrėta 2010-05-25]. Prieiga per internetą:

http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:FNqaMFQoE3AJ:europa.eu/estatref/info/sdds/en/bop/bop_euinstant_sm.htm+Eurostat:+Treatment+of+community+institutions+transfers+1996&cd=1&hl=lt&ct=clnk&gl=lt

⁷⁶ Išorės sektoriaus statistika – metodologinės pastabos. Lietuvos bankas. 2010. [žiūrėta 2010-05-25]. Prieiga per internetą:

<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:UIUAr0by2owJ:www.lb.lt/lt/statistika/met5sk.html+ES+paramos+einamieji+pervedimai+nam%C5%B3+%C5%ABkiams&cd=4&hl=lt&ct=clnk&gl=lt&client=firefox-a>

Skirtumas tarp einamųjų ir kapitalo pervedimų praktiškai priklauso nuo to, kaip šalis gavėja panaudoja pervedimą. Lietuvos bankas⁷⁷, atsižvelgdamas į Mokėjimų balanso vadovo ir Eurostato rekomendacijas bei Lietuvos Respublikos finansų ministerijos pateikiamus mėnesio duomenis, iš ES struktūrinių paramos fondų gaunamas lėšas priskiria einamiesiems arba kapitalo pervedimams tam tikra tvarka (žr. 3.1 lentelę).

Remiantis A.Jakaitiene ir V.Klyviene (2007), informacija apie ES finansinę paramą, pateikiama nacionalinių sąskaitų sistemos, yra daug tikslesnė nei mokėjimų balanso duomenys, tačiau pastarieji leidžia geriau įvertinti naujausias tendencijas. Todėl šiame darbe ES finansinę paramą įvertinant pagal modelio struktūrą, remiamasi mokėjimų balanso taikomais apskaitos principais.

Kitame poskyryje aptariamas ES finansinės paramos poveikio Lietuvos ekonomikai tyrimas bei interpretuojami jo rezultatai, palyginimui pasitelkiamos kitų, jau šiame darbe minėtų, ES finansinės paramos poveikio vertinimo studijų išvados.

3.2. ES paramos poveikio Lietuvos ekonomikai tyrimo rezultatai

Šiame darbe ES paramos poveikio Lietuvos ekonomikai vertinimui naudojamas struktūrinis makroekonometrinis modelis yra pagrįstas neoklasikinės ir keinsistinės teorijų sinteze: ilgalaikius ekonominius ryšius ir kartu modelio savybes lemia visuminės pasiūlos, o trumpalaikius – visuminės paklausos veiksniai. Bendra naudojamo modelio struktūra ir lygtys pateikiamos metodologinėje dalyje (1.3 poskyryje).

Ilgojo laikotarpio paklausos veiksniai ir BVP defliatorius apskaičiuojamas iš gamybos funkcijos. BVP, skaičiuojamo išlaidų metodu, sudedamosios dalys, aprašančios visuminę paklausą, modeliuojamos kaip vidiniai kintamieji, išskyrus valdžios sektoriaus vartojimo išlaidas – jos laikomos išoriniu kintamuoju..

ES finansinės paramos poveikio Lietuvos ekonomikai kanalai. Kaip minėta, ES finansinės paramos apimtis šiame tyrime susisteminama ir suskirstoma į einamuosius ir kapitalo pervedimus. Numatomi tokie pagrindiniai paramos Lietuvos ekonomikai kanalai:

- privačiojo sektoriaus vartojimo išlaidos (einamieji pervedimai namų ūkiams);
- valdžios sektoriaus vartojimo išlaidos (einamieji pervedimai valdžios sektoriui);
- kitos valdžios sektoriaus išlaidos (įmokos į ES biudžetą, be bendrojo finansavimo lėšų⁷⁸);
- investicijos (kapitalo pervedimai).

⁷⁷ Išorės sektoriaus statistika – metodologinės pastabos. Lietuvos bankas. 2010. [žiūrėta 2010-05-25]. Prieiga per internetą:

<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:UIUAr0by2owJ:www.lb.lt/lt/statistika/met5sk.html+ES+paramos+einamieji+pervedimai+nam%C5%B3+%C5%ABkiams&cd=4&hl=lt&ct=clnk&gl=lt&client=firefox-a>

⁷⁸ Vertinime atsirobojama nuo bendrojo finansavimo lėšų, į modelį įtraukiama tik deklaruotina pripažinta ES lėšų dalis

Vertinant ES finansinės paramos poveikį, atsižvelgiama į galimus tokios paramos šokus (be bendrojo finansavimo lėšų) išoriniams kintamiesiems arba didinamos trumpo laikotarpio lygčių vidinių kintamųjų paklaidos. Daroma prielaida, kad visi tiriami šokai yra nepriklausomi.

Siekiant atskleisti einamųjų pervedimų poveikį privačiojo sektoriaus vartojimo išlaidoms, atitinkamais pinigų srautais (žr. 3.2 lentelėje) padidinami kintamieji, žymintys einamuosius pervedimus namų ūkiams. (Absoliučias reikšmes žr. 15 priede).

3.2 lentelė

ES finansinės paramos apimtis ir jos poveikis* (palyginti su BVP), proc.

	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.
ES finansinė parama	2,8	2,9	3,2	2,9	3,4	6,3
Einamieji pervedimai privačiajam sektoriui	0,9	1,2	1,2	1,1	1,1	2,1
Einamieji pervedimai valdžios sektoriui	0,5	0,4	0,4	0,3	0,4	0,3
Kapitalo pervedimai (investicijos)	1,4	1,3	1,6	1,5	1,9	3,9
Valdžios sektoriaus įmokos į ES biudžetą	0,7	1	1	0,9	1	1,3
Grynoji pozicija (nauda)	2,1	1,9	2,2	2	2,4	5

* skaičiavimai atliekami galiojusiomis kainomis

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis atliktais skaičiavimais

Iš 3.2 lentelės matyti, kad didžiausią poveikį ES finansinė parama turėtų daryti vidaus paklausai, kuri priklausys nuo spartaus investicijų didėjimo. Tačiau ES finansinės paramos poveikis siejamas ir su pasiūla, juk, didėjant investicijoms, turėtų kilti našumas, o tai padidintų šalies įmonių konkurencingumą ir atitinkamai – eksportą. Šiame modelyje pasiūlos efektai vertinami tik iš dalies (investicijos didina kapitalo kiekį, dėl to didėja našumas ir darbo jėgos paklausa). Darbo našumas atskirai nemodeliuojamas, nekeičiamas ir technologinės pažangos parametras.

Pasiūlos efektai labiau pasireiškia ilguoju laikotarpiu, tuo tarpu šiame darbe taikomas modelis yra skirtas vidutinio laikotarpio ūkio raidai vertinti. Ši tendencija pabrėžiama ir kitose atliktose poveikio vertinimo studijose. Pilietinės visuomenės instituto užsakymu parengtoje studijoje (2006)⁷⁹ taip pat pabrėžiama, kad didesnis ES finansinės paramos poveikis Lietuvai dėl padidėjusios pasiūlos būtų įmanomas tik nuo 2013 m. Vertinime „ES struktūrinių fondų poveikis bendrajam vidaus produktui“ (2009), akcentuojama, kad didžiausias poveikis BVP prognozuojamas apie 2012 m.

Modeliuojant privačiojo sektoriaus vartojimo išlaidas, taikomi namų ūkių nominaliųjų pajamų ir finansinio turto rodikliai, vertinami kainų pokyčiai (privačiojo sektoriaus vartojimo defliatorius).

Kitų einamųjų pervedimų (pvz., tiesioginės paramos namų ūkiams, darbo užmokesčio ir kt.) paskirtis nėra tiksliai žinoma, todėl jie irgi laikomi privačiojo sektoriaus iš užsienio gaunamais einamaisiais pervedimais, didinančiais namų ūkių disponuojamąsias pajamas. Beje, grynieji einamieji pervedimai laikomi einamosios sąskaitos balansą gerinančiu veiksmu, nes Lietuvos gaunama ES finansinė parama yra didesnė nei įmokos į ES biudžetą.

⁷⁹ Tyrimas nespausdintas, jo rezultatai paskelbti straipsnyje: Vilkas, E. 2007. Matematiškai apskaičiuotas poveikis. Veidas, 2007. Nr.9.

Valdžios sektoriaus išlaidos nėra modeliuojamos, jų kitimas įvertintas ekspertiniu būdu, atsižvelgus į Lietuvos Respublikos finansų ministerijos prognozes, pateikiamas 2005 m. Lietuvos konvergencijos programoje⁸⁰. Daroma prielaida, kad valdžios sektoriaus išlaidos, susijusios su ES finansinės paramos administravimu (pvz., išlaidos darbo užmokesčiui), yra įtrauktos į valdžios sektoriaus vartojimo išlaidas. Sudarant modelį, tiriamas tik tiesiogiai su ES finansinės paramos panaudojimu susijusio šoko poveikis.

Valdžios sektorius dalį netiesioginių mokesčių ir nacionalinių pajamų yra įsipareigojęs pervesti į ES biudžetą, o tai didina valdžios sektoriaus išlaidas (kiti mokėtini einamieji pervedimai) ir atitinkamai – biudžeto deficitą. Be to, ES struktūrinių fondų parama yra skirta papildyti šalių narių vartojimo išlaidas. Tuo tikslu kiekviena ES šalis narė turi nustatyti vidutinį kasmetį tokių išlaidų, vadinamų bendrojo finansavimo lėšomis, lygį (remdamasi paskutinių trejų metų duomenimis) ir įsipareigoti šį lygį išlaikyti visą paramos gavimo laikotarpį. Atliekant šį tyrimą, bendrojo finansavimo lėšų poveikis nevertinamas.

Kapitalo srautai iš struktūrinių ir sanglaudos fondų turi tiesioginį poveikį tiek privačiojo, tiek valdžios sektorių investicijoms, tačiau modeliuojamas tik bendras poveikis visoms šalies investicijoms. Modeliuojant investicijų rodiklis tiesiogiai didinamas atsižvelgiant į kapitalo pervedimų dydį. Investicijos smulkiau neskaidomos nei pagal sektorius, nei pagal paskirtį, todėl ES kapitalo srautų poveikio negalima įvertinti tiksliai. Nors valdžios ir ne valdžios sektoriaus investicijų panaudojimo efektyvumas turėtų būti vertinamas skirtingai. Be to, kai investicijos yra vidinis kintamasis, ES kapitalo srautų šokas didina trumpo laikotarpio investicijų lygties paklaidą.

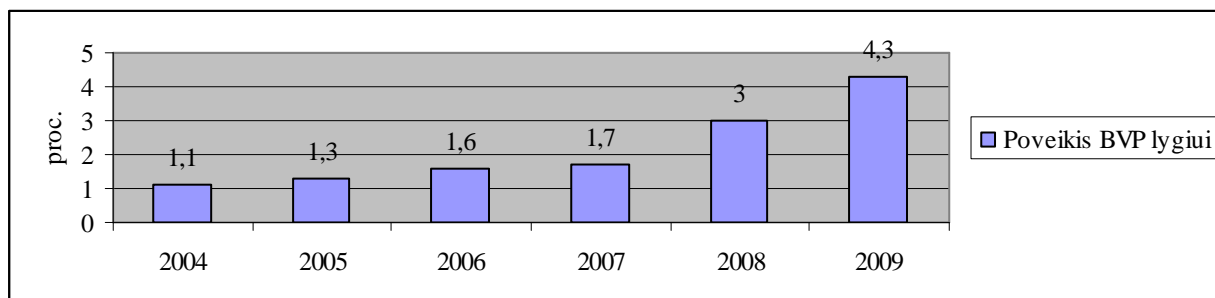
Be to, modeliuojant ES finansinės paramos įtaką investicijoms, kaip ir Jakaitienės-Klyvienės (2007) tyrime, nevertinami galimi pakeičiamumo ir papildymo efektai. Pakeičiamumo efektas rodo, kiek ES skiriamos lėšos gali pakeisti alternatyvius lėšų pritraukimo šaltinius, pavyzdžiui, paskolas. Vis dėl to ši parama yra skirta ne pakeisti ūkio subjektų išlaidas, o jas papildyti. Ji sukuria paskatas skolintis, t.y. pasireiškia ir papildymo efektas, kuris sumažina, o gal visai atsveria pakeičiamumo efektą. Anot minėtų autorių, abiejų efektų įtaką investicijoms įvertinti gana sudėtinga. Šį klausimą galima būtų spręsti įtraukiant į modelį kredito sektorių, tačiau tokiu atveju neišvengiamai iškiltų paskolų ir investicijų endogeniškumo problema. Geresnės investavimo galimybės skatina imti paskolas, o sumažėję kredito apribojimai sudaro galimybes vykdyti investicinius projektus.

Tyrimo rezultatų vertinimas ir interpretavimas. Dėl ES finansinės paramos 2004-2009 m. šalies BVP išaugo 4,3 proc. (žr. 3.1 pav.). Lietuvai gaunant ES finansinę paramą BVP vidutiniškai per metus padidėdavo apie 1,8 procentinio punkto. (Modeliavimo rezultatai pateikiami 16 priede). Kaip minėta 2.1 poskyryje, BVP – vienas svarbiausių rodiklių, parodančių šalies ekonomikos

---

⁸⁰ Lietuvos konvergencijos 2005 m. programa. LR Finansų ministerija. [žiūrėta 2010-02-12]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=267429&p_query=&p_tr2=

išsivystymo lygį. BVP augimo tikslas yra numatytas visuose šalies strateginiuose dokumentuose. Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros strategijoje prognozuojama, kad BVP turėtų augti du ar net pusantro karto iki 2015 m., o jo kasmetis prieaugis sudarytų 5–6 proc. BPD priede numatyta, kad paramos tikslas yra šį rodiklį padidinti 1,5 procentinius punktus.

3.1 pav. ES finansinės paramos 2004-2009 m. poveikis BVP, proc.

Šaltinis: sudaryta autorės

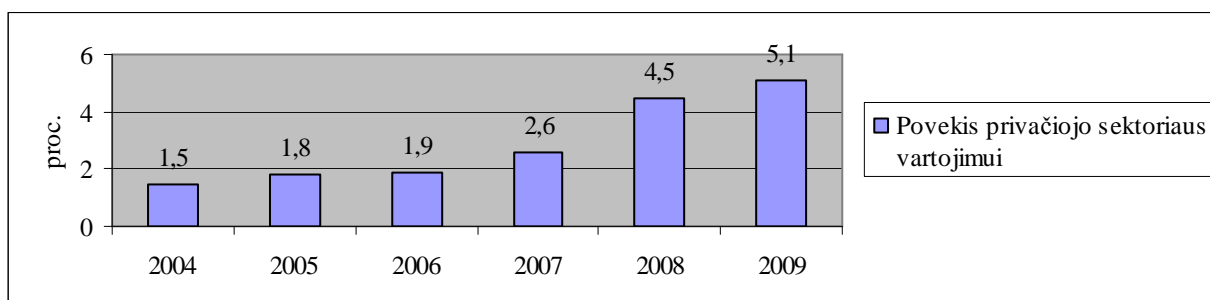
Išankstiniais FM vertinimais, sėkmingai panaudojus SF, 2004–2006 m. BVP turėjo padidėti po 1,2–1,8 proc. arba 690–1139 mln. LT. Šios prognozės perkeltos į Nacionalinę Lisabonos Strategiją, kurioje teigiama, kad „dėl sėkmingo SF paramos panaudojimo šalies BVP padidėtų nuo 1,2 proc. 2004 m. iki 1,8 proc. 2006 m.“ 2009 m. FM užsakyму vykdomo ES SF paramos poveikio BVP vertinimo tarpiniai rezultatai rodo, kad dėl BPD paramos 2006 m. BVP didėjo 1,2 proc., 2007 m. – 1,6 proc., o didžiausias poveikis stebimas 2008 m., kai sudarė apie 2,2 proc. Kadangi BPD programos įgyvendinimas šiek tiek vėlavo, todėl ir aukštesnis paramos poveikis BVP augimui stebimas vėlesniais metais.

Šiame tyrime vertinamos investicijos ne tik pagal BPD, bet visa ES finansinė parama įsisavinta per 2004-2009 m. 2007-2013 m. Veiksmų programų įgyvendinimas prasidėjo 2008 m., kai tuo metu vis dar buvo įgyvendinami projektai pagal BPD. Investicinės programos, kurių intervencijos „persidengia“ laiko požiūriu, kartu daro poveikį ekonomikai. Kaip matome 3.1 pav. 2008 m. poveikis BVP buvo 3 procentiniai punktai, o 2009 m. – 4,3. Tyrimo metodologijoje apibrėžta, kad modeliuojant tiriami ES lėšų sukeliami šokai analizuojamiems kintamiesiems, laikoma, kad kitos sąlygos nekinta. Todėl interpretuojant gautus rezultatus būtina paminėti, kad Lietuvos ūkis 2009 m. patyrė milžinišką nuosmukį. Kita vertus, tai buvo stimulus ieškoti ekonomikos gaivinimo impulsų (analitinėje dalyje minėtas Vyriausybės patvirtintas Ekonomikos skatinimo planas), ir vienas iš tokių tapo gaunamos lėšos iš ES biudžeto, kurių įsisavinimas 2009 metais buvo didžiausias lyginant su tiriamo laikotarpio metais. Faktinis ES paramos poveikis BVP lygiui praktiškai sutampa su Jasaitienės-Klyvienės (2007) atlikto tyrimo prognozėmis 2004-2008 m., kuriose teigiama, kad dėl ES finansinės paramos 2004-2008 m. šalies BVP padidėtų apie 3 procentinius punktus. Šiame tyrime poveikis ilgesniam laikotarpiui neprognozuojamas, tačiau remiantis 2009 m. ES paramos poveikio bendrajam vidaus produktui vertinimu, paminėtina, kad didžiausias poveikis BVP lygiui

bus daromas 2012 m., kuomet dėl struktūrinių investicijų lygis išauga iki 9 proc. ir sumažėja iki 5,7 proc. paskutiniaisiais 2007-2013 m. finansinės perspektyvos įgyvendinimo metais.

Modeliavimo rezultatai rodo, kad nemažas ES investicijų poveikis pasireiškia ir privačiojo sektoriaus vartojimui.

3.2 pav. ES finansinės paramos 2004-2009 m. poveikis privačiojo sektoriaus vartojimui, proc.
Šaltinis: sudaryta autorės

Lietuvai gaunant ES finansinę paramą privačiojo vartojimo išlaidos 2004-2009 m. padidėjo apie 5 procentinius punktus. Šis poveikis daugiausia sąlygotas netiesioginio pajamų padidėjimo.

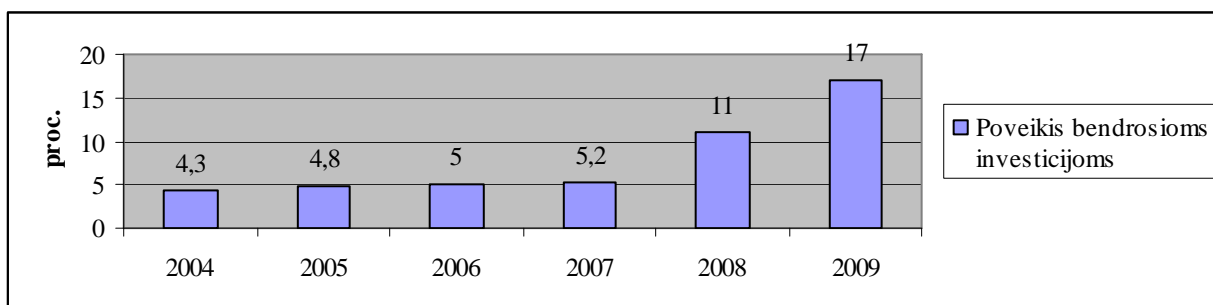
Privačiojo vartojimo išlaidos BVP 2004-2008 m. svyravo 64-65 proc. (iš kurių valdžios vartojimo išlaidos - 18-19 proc.). BPD buvo prognozuotas⁸¹ galutinio vartojimo išlaidų santykio su BVP mažėjimas, prognozę grindžiant prielaida, kad išaugs privačių santaupų ir investicijų įtaka, tačiau ši prielaida nepasitvirtino, nes: a) galutinio vartojimo išlaidos (namų ūkių ir valstybės) augo sparčiais tempais, tačiau greitai didėjo ir BVP, todėl galutinio vartojimo išlaidų lyginamoji dalis BVP 2008 m. beveik nepasikeitė ir atitiko 2004 m. situaciją; b) bendrojo kapitalo formavimo išlaidos augo sparčiau nei galutinio vartojimo išlaidos (lyginamoji dalis išaugo 4,3 proc. punkto iki 27 proc.), tačiau jo įtaką eliminavo išaugęs užsienio prekybos deficitas (nuo 4,4 proc. iki 11,3 proc.).

2009 m. pirminiai rezultatai leidžia teigti, kad nepaisant vidaus paklausos sumažėjimo, artimiausiu laikotarpiu galutinio vartojimo svarba nemažės (2009 m. I-III ketv. jų dalis išaugo iki 91 proc.). Tai daugiau susiję su lyginamosios bazės sumažėjimu (t.y. BVP apimties) nei paties vartojimo apimčių didėjimu. Ekonomikos recesija ir pablogėjusios finansavimo sąlygos neigiamai veikia ir veiks visų tipų išlaidas, ypač investicijų apimtį.

Teigiamas ES lėšų poveikis bendrosioms investicijoms neginčytinas. Be to ES investicijos pritraukia bendrojo finansavimo bei privataus sektoriaus investicijas. Tačiau, kaip minėta šiame poskyryje, tyrime investicijos modeliuojamos neskiriant valdžios ir ne valdžios sektoriaus investicijų. Vertinant tyrimų rezultatus, paaiškėjo, kad ES kapitalo srautų poveikis

⁸¹ Lietuvos 2004-2005 metų bendrasis programavimo dokumentas. 2004. [Žiūrėta 2009-10-16]. Prieiga per internetą: http://www.esparama.lt/ES_Paramam/bpd_2004_2006m_medis/apie_bpd/files/BPD_2009-04-15.doc.

bendrosioms investicijoms 2004-2009 m. laikotarpiu siekė 17 proc. (žr. 3.3 pav.). Tai leidžia manyti, kad ES finansinė parama didžiausią poveikį Lietuvos ekonomikai darė per investicijas.

3.3 pav. ES finansinės paramos 2004-2009 m. poveikis bendrosioms investicijoms, proc.

Šaltinis: sudaryta autorės

Pagal LR Statistikos departamento duomenis investicijos į kapitalo formavimą 2004-2008 m. padidėjo daugiau nei du kartus iki 8,7 mlrd. Lt. Bendrųjų vidaus investicijų santykis su BVP 2004-2008 m. laikotarpiu išaugo nuo 22,7 proc. iki 27,0 proc. (2007 m. šis santykis sudarė net 30,9 proc.).

BPD numatytos investicijų santykio su BVP augimo prielaidos pasitvirtino: vidaus paklausa buvo vienas svarbiausių ekonomikos augimą skatinančių veiksnių, tai skatino vartojimą ir investicijas, palankios skolinimosi sąlygos bei ES parama gerino investicijų augimą.

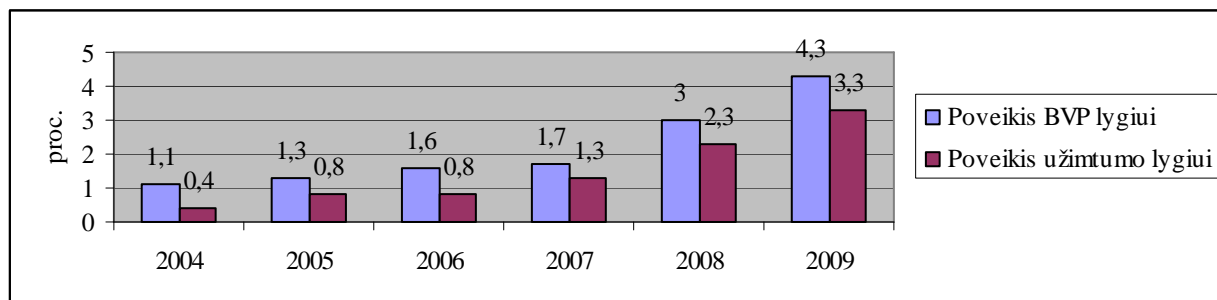
Tačiau 2008-2009 m. prasidėjus recesijai, mažėjant vartojimui ir susiduriant su finansinių išteklių sunkumais (griežtesni kredito reikalavimai, aukštos palūkanų normos ir pan.), bendrųjų vidaus investicijų santykis su BVP mažėjo (2009 m. nusmuko iki 10,6 proc.). Pasibaigus recesijai bendrųjų vidaus investicijų santykis su BVP augs, bet dėl kitų priežasčių – eksporto rinkų atsigavimo ir lėtesnio nei šios investicijos BVP augimo.

2004-2007 m. didėjanti vidaus paklausa pagyvino ir darbo rinką. Tai patvirtina ir Bendrojo programavimo dokumento 2010 m. ataskaita⁸²: 2004-2008 m. gyventojų užimtumo lygis dėl sparčios ekonomikos plėtros ir didėjusios emigracijos iki 2008 m. kasmet nuosekliai augo ir buvo pasiekęs 64,9 proc., tačiau 2008 m., prasidėjus recesijai, smuktelėjo iki 64,3 proc.

Nedarbo lygis šalyje nagrinėjamu laikotarpiu sumažėjo nuo 11,4 proc. iki 5,8 proc. Tačiau 2009 m. vėl padidėjo iki 13,8 proc. Lietuvos banko vidutinio laikotarpio ataskaitose, prognozuojama, kad nedarbo lygis šalyje 2010 m. augs ir pasieks 19,8 proc. Nežiūrint to, ES paramos lėšų indėlis į užimtumo didinimą augo iki nagrinėjamo laikotarpio pabaigos – 2009 m. jis siekė 3,3 proc. 3.4 pav. matyti, kad poveikio mastas BVP lygiui ir užimtumo lygiui skiriasi. Darytina išvada, kad ekonomika modernėja, jos konkurencingumas didėja (BVP išauga labiau nei

⁸² Galutinė Lietuvos 2004-2006 metų bendrojo programavimo dokumento ataskaita. 2010 m. rugpjūtis. LR Finansų ministerija. Žiūrėta 2010-09-07. Prieiga per internetą: www.esparama.lt/.../bpd_2004_2006m...ataskaitos/...ataskaitos/.../Galutine_BPD_igyvendinimo_ataskaita_09.02.pdf

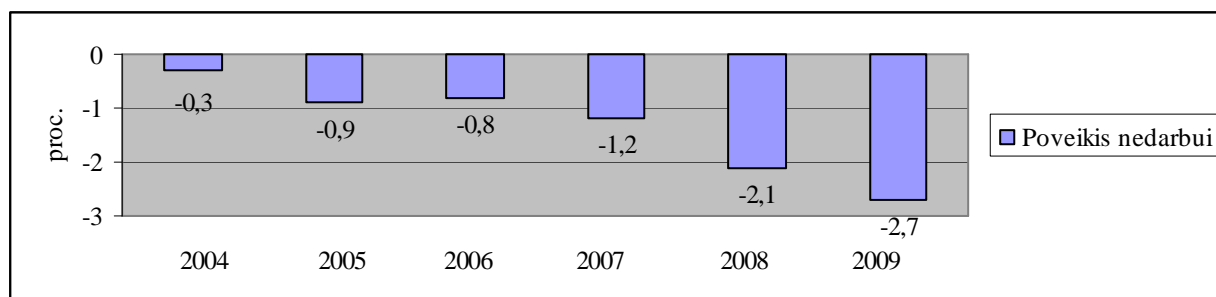
užimtumas).

3.4 pav. ES finansinės paramos 2004-2009 m. poveikis BVP ir užimtumo lygiui, proc.

Šaltinis: sudaryta autorės

BPD vertinimo ataskaitoje (2010)⁸³ apibendrinami ES finansinės paramos pagal BPD poveikio nedarbo lygiui aspektai: statybų, kelių tiesimo, kitų infrastruktūrinių projektų įgyvendinimas suteikė galimybes įdarbinti papildomai darbuotojų; perkvalifikuoti darbuotojai lengviau įsidarbina pramonės, paslaugų sektoriuose. Todėl BPD poveikis nedarbui ir užimtumui vertintinas kaip labai stiprus (2004 m. BPD grynasis poveikis nedarbui sudarė -0,1 proc. ir -1,5 proc. 2008 m. arba 0,1 proc. užimtumui 2004 m. ir 1,9 proc. – 2008 m.). Nors nuo 2009 m. nedarbas sparčiai augo, BPD poveikis išliko ir, jau prasidėjus ekonomikos nuosmukiui, sudarė -0,2 proc. nedarbui bei 0,5 proc. užimtumui.

3.5 pav. ES finansinės paramos 2004-2009 m. poveikis nedarbo lygiui (absoliučiu lygiu).

Šaltinis: sudaryta autorės

Šiame darbe atlikto poveikio vertinimo nedarbo lygiui rezultatai pavaizduoti 3.5 pav. Struktūrinė bei kita ES finansinė parama 2004-2009 m. nedarbą mažina vidutiniškai 1,2 procentinio punkto per metus. Nagrinėjamu laikotarpiu dėl ES finansinės paramos labiausiai nedarbas mažėjo 2009 m. – apie 2,7 proc. (žr. 3.5 pav.).

⁸³ Galutinė Lietuvos 2004-2006 metų bendrojo programavimo dokumento ataskaita. 2010 m. rugpjūtis. LR Finansų ministerija. Žiūrėta 2010-09-07. Prieiga per internetą: www.esparama.lt/...2004_2006m.../Galutine_BPD_igyvendinimo_ataskaita_09.02.pdf

Remiantis poveikio vertinimų, prognozavusių ES finansinės paramos įtaką ilguoju laikotarpiu, medžiaga⁸⁴ pažymėtina, kad ilguoju laikotarpiu dėl ES finansinės paramos Lietuvai nedarbas mažėja apytiksliai 1 procentiniu punktu. Taip pat pažymėtina, kad mažesnio nedarbo ilgalaikis teigiamas poveikis pasireiškia ir kitiems aspektams – padidėjęs patrauklumas tiesioginėms užsienio investicijoms, sustiprėję vietinių įmonių žmoniškieji resursai ir kt.

Nedarbo lygio mažėjimą taip pat rodo kylantis darbo užmokestis 2004-2008 m., o tai turi įtakos kainoms. Kainų kilimas stebimas nuo pat nagrinėjamo laikotarpio pradžios. Poveikis Lietuvos ekonomikai nebuvo skirstomas pagal sektorius, tačiau, apžvelgtų studijų bei kitų antrinių literatūros šaltinių duomenimis, darytina išvada, kad ES finansinės investicijos didžiausią poveikį produkcijos kainų lygiui daro statybų sektoriuje. Tai daugiausia sąlygojo žymios Europos Bendrijos investicijų apimtys į fizinę infrastruktūrą. Kitų sektorių kuriamos produkcijos kainų lygiui poveikis mažesnis.

Realus infliacijos lygis 2004-2008 m. viršijo BPD pateiktas prognozes. BPD numatytas nedidelis infliacijos lygio pakilimas rėmėsi prielaidomis, kad bus pateiktas efektyvesnis Lietuvos ekonomikos potencialo panaudojimas, didės darbo našumas ir užmokestis. Nors BPD buvo numatytos logiškai pagrįstos infliacijos tendencijos, realiai šie reiškiniai prasidėjo vėliau nei buvo prognozuota⁸⁵. Augant paklausai, ypač vidaus vartojimo, sąnaudų didėjimas daugeliu atvejų buvo perkeliamas į galutinę produkto kainą (neieškant sąnaudų mažinimo ir efektyvumo didinimo galimybių), tai palaipsniui didino infliaciją. Tokios tendencijos, atspindėjusios ekonomikos netvarumą, tapo viena pagrindinių priežasčių, neleidusių 2007 m. Lietuvai įsivesti euro.

Kita vertus, 2009 m. rezultatai rodo, kad ūkio recesija ir smunkantis vartojimas mažina infliacijos lygį – remiantis statistikos departamento duomenimis 2009 m. vidutinė infliacija šalyje sumažėjo iki 4,8 proc.

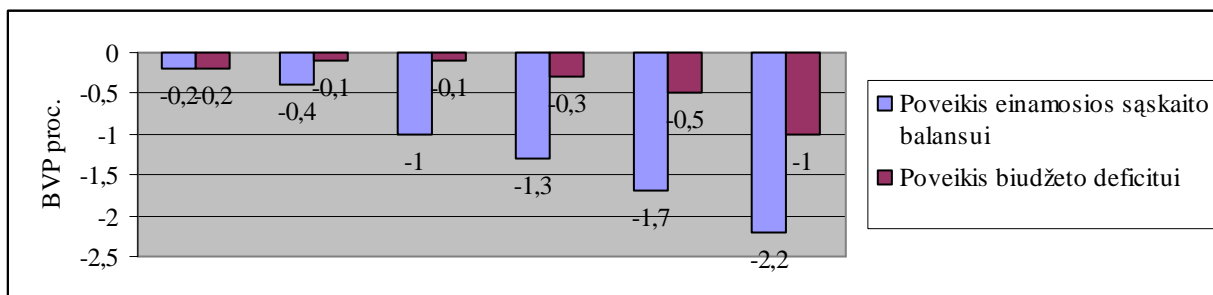
Negatyvus ES paramos poveikis stebimas ir einamosios sąskaitos balansui. (3.6 pav.) Prekybos balanso deficitas ir biudžeto deficitas matuojamas kaip procentas nuo BVP. Lietuvos kaip mažos atviros ekonomikos einamosios sąskaitos balanso deficitą ES finansinės investicijos 2004-2009 m. vidutiniškai didina 1,1 proc.

Manoma, kad poveikis išliks neigiamas iki pat dabartinių programų įgyvendinimo pabaigos. Bendrajame programavimo dokumente prognozės rėmėsi prielaida, kad pasaulinių naftos kainų pokyčiai, euro ir dolerio kurso svyravimai šiek tiek pristabdys eksporto plėtrą, o didėjant vidaus paklausai augs importo apimtis, tai turės įtakos einamosios sąskaitos balansui. Manoma, kad buvo pernelyg optimistiškai prognozuotas santaupų didėjimas arba išlaidų galutiniam vartojimui dalies mažėjimas BVP ir vidaus paklausos didėjimo mastai.

---

⁸⁴ ES struktūrinių fondų poveikio bendrajam vidaus produktui vertinimas. Galutinė ataskaita. 2009. [Žiūrėta 2009-04-18]. Prieiga per internetą: www.esparama.lt/2007-2013/lt/.../vertinimas

⁸⁵ Galutinė Lietuvos 2004-2006 metų bendrojo programavimo dokumento ataskaita. 2010 m. rugpjūtis. LR Finansų ministerija. Žiūrėta 2010-09-07. Prieiga per internetą: www.esparama.lt/...2004_2006m.../Galutine_BPD_igyvendinimo_ataskaita_09.02.pdf

3.6 pav. ES finansinės paramos 2004-2009 m. poveikis einamosios sąskaitos balansui bei biudžeto deficitui, proc. nuo BVP

Šaltinis: sudaryta autorės

2008 m. prekių ir paslaugų deficitas sumažėjo dėl smukusios vidaus paklausos ir šiek tiek paspartėjusios eksporto plėtros. 2009 m. rezultatai (užsienio prekybos deficitas tesiekė 1,6 proc. BVP) rodo, kad ekonomikos nuosmukio metu ši tendencija turėtų išlikti. Šalies atsigavimas siejamas su eksporto plėtra, ir tik tuomet galės atsigauti vidaus paklausa.

ES lėšų poveikis biudžeto deficitui, kaip matyti 3.6 diagramoje, nebuvo žymus. Galima manyti, kad dėl ES finansavimo padidėjusios valstybės pajamos sukūrė prielaidas užtikrinti pakankamą nacionalinį kofinansavimą ir nepadarė žymaus neigiamo poveikio valstybės finansams. Analizuojant biudžeto deficito kaitą, pažymėtina, kad 2004 m. biudžeto deficitas sudarė 1,5 proc. BVP ir iki 2007 m. nuosekliai mažėjo (2006 m. – 0,4 proc. BVP), tačiau 2007-2008 m. smarkiai išaugus valdžios išlaidų lygiui biudžeto deficitas padidėjo iki 3,2 proc. BVP. Pagal BPD prognozes buvo numatyta atsargi biudžeto politika, užtikrinanti stabilumą, todėl nebuvo numatyta didelių biudžeto svyravimų. Iki 2007 m. buvo stebimos kryptingos pastangos subalansuoti biudžetą. Viena iš deficito santykinio mažėjimo priežasčių buvo sėkmingas nacionalinio biudžeto pajamų plano vykdymas. 2007-2008 m. politiniai sprendimai ir prasidėjęs ekonomikos nuosmukis nulėmė ženklų fiskalinio deficito padidėjimą.

Apibendrinant atlikto tyrimo rezultatus, darytina išvada, kad labiausiai ES parama šalies ūkį veikė per investicijas. Tai ypatingai svarbu recesijos apimtais 2008-2009 m., kuomet šalies ūkis susitraukė apie 15 proc. Labiausiai mažėjo išlaidos investicijoms ir namų ūkių vartojimui, o dėl smukusių importo apimčių grynojo eksporto poveikis bendrajam BVP augimui buvo teigiamas. Remiantis paskutinėmis makroekonominėmis šalies bankų apžvalgomis, 2009 m. ekonomikos mažėjimo tempai lėtėjo, tačiau dar nėra objektyvių prielaidų tikėtis esminio būklės pagerėjimo. Stabilizacijos ženklai pastebimi pramonėje, kuri labiausiai susieta su eksporto rinkomis, ir 2009 m. pabaigoje ėmė rodyti atsigavimo požymius (2009 m. III-įjį ketv. ES-27 fiksuotas teigiamas realus BVP pokytis lyginant su ankstesniu ketvirčiu). Būtent nuo situacijos šalyse, kurios yra svarbiausios prekybos partnerės, priklausys Lietuvos ekonomikos atsigavimas.

Siekiant įvertinti, kaip dėl ES finansinės paramos pasikeis Lietuvos realiojo eksporto prekių paklausa, reikėtų modeliuoti, kaip tokios gaunamos lėšos paveiks Lietuvos prekybos partnerių importo ir eksporto kainas. Iš esmės tai jau buvo daroma minėtoje UAB „Ekonomikos konsultacijos ir tyrimai“ (Europos komitetas 2002, P.53-54) parengtoje studijoje, kur integracijos poveikis Lietuvos eksportui (dėl prekybos sąlygų pasikeitimo) buvo įvertintas ekspertiniu būdu, remiantis kitų šalių patirtimi. Atliekant šį tyrimą, apsispręsta išorės prielaidų nekeisti, juo labiau, kad kitų tyrimų rezultatai (žr. PVI 2006) irgi rodo, kad, kad šalies eksporto padidėjimo dėl ES finansinės paramos vidutiniu laikotarpiu nereikėtų tikėtis, nes konkurencingumas gali padidėti gerokai pavėluotai, tik ilgu laikotarpiu.

IŠVADOS

- Narystė Europos Sąjungoje bei jos teikiama finansinė parama sudaro Lietuvai sąlygas įgyvendinti socialinės rinkos modelį, kelti ekonominės gerovės rodiklius, taip pat skatinti gyvenimo kokybės lygio augimą bei suteikia saugumo garantijas. ES paramos fondai suteikia Lietuvai galimybę modernizuoti šalies infrastruktūrą. Tobulėjant administraciniam aparatui, atsiranda galimybių užtikrinti stabilią socialinę, kultūrinę, ekonominę plėtrą. Tokios ES finansinės paramos sudarytos galimybės Lietuvai atitinka bendrus tikslus, kurie turi būti įgyvendinti, nepaisant šalį užklupusio gilaus ekonomikos nuosmukio.
- ES finansinės paramos tikslai formuluojami sudarant nacionalines Lietuvai skiriamų lėšų panaudojimo strategijas. 2008-2009 m. baigtas ES finansinės paramos įsisavinimas pagal BPD, šiuo metu įgyvendinamos programos pagal 2007-2013 m. veiksmų programas bei planuojam 2014-2020 m. finansinės perspektyvos strategija. Šalia minėtų finansinių perspektyvų veikia Kaimo plėtros fondai bei Bendroji žemės ūkio politika.
- Europos Sąjungos lygiu bei Lietuvoje atliktų tyrimų, vertinančių ES finansinės paramos poveikį ekonomikai, rezultatai patvirtina neigiamą poveikį šalies ūkio raidai. Vienos iš svarbiausių studijų paminėtos Europos Komisijos 2001., 2006 m., 2009 m. studijos. Tyrimai, vertinantys stojimo į ES pasekmes Lietuvai: EKT 2002 m. ex-ante vertinimas, EKT 2007 m. paskelbtas BPD ex-post vertinimas, Lietuvos Respublikos finansų ministerijos užsakymu 2009 m. atliktas poveikio bendrajam vidaus produktui vertinimas, taikant HERLIT modelį ir kitos reikšmingos studijos.
- Sėkmingam ES struktūrinės paramos įsisavinimui reikalinga stabili makroekonominė situacija, priimtinas valstybės biudžeto deficitas bei mažėjanti valstybės skola, nes integracija į ES ir jos gaunama parama Lietuvai suteikia ne tik galimybes, bet ir įsipareigojimus. Kita vertus, prasidėjus šalies globalaus pasaulinio ūkio nuosmukiui, ES lėšos tampa viena iš pagrindinių valstybės ekonomikos skatinimo plano dalių.
- Iki 2008 m. šalies ir pasaulinės ekonomikos raidos ciklas buvo palankus siekti ES finansinės paramos panaudojimo strateginių tikslų. Pažymėtini šie svarbų teigiamą poveikį darę veiksniai: šalies ekonomikos BVP augimas; užimtumo didėjimas, palanki kreditavimo politika; paklausos augimas Lietuvos eksporto rinkose. Tarp pagrindinių neigiamų pokyčių, apsunkinusių ES finansinės paramos tikslų įgyvendinimą, galima paminėti emigraciją ir infliacijos išaugimą (2008 metais).
- Lietuvos įsipareigojimai ES biudžetui kasmet didėja, tačiau sudaro nedidelę dalį visų ES biudžeto pajamų (per šešerius metus išaugo iki 0,3 proc.) Lietuvos įmokų į ES biudžetą ir išmokų mūsų šaliai analizė parodė, kad Lietuva yra ES finansinės paramos šalis gavėja. Nuo

2004 m. iki 2009 m. Lietuva gavo 3,6 karto daugiau lėšų nei pati įmokėjo į ES biudžetą per šį laikotarpį.

- Per 2004-2009 m. LR Finansų ministerijos 2009 m. gruodžio 31 d. duomenimis, į mūsų šalies biudžetą iš viso gauta apie 18,9 mlrd. Lt ES paramos, o į ES biudžetą įmokėta beveik 5,2 mlrd. Lt, t.y. per šešerius metus Lietuva iš ES gavo apie 13,7 mlrd. Lt arba 14,8 proc. nacionalinio biudžeto nagrinėjamu laikotarpiu.
- ES finansinės paramos įsisavinimo apimties ir struktūros dinamikos analizės rezultatai patvirtina, kad lėšų įsisavinimo apimtys ir tempai nagrinėjamu laikotarpiu kiekvienais metais augo. Nustatyta, kad kiekvienais metais didėjanti ES finansinė parama Lietuvai didžiąja dalimi skiriama šalies ūkio konkurencingumui didinti bei ekonominei sanglaudai skatinti.
- ES finansinės paramos poveikio Lietuvos ekonomikai vertinimas yra makroekonominės analizės dalis. Tačiau atlikti tokį vertinimą trukdo patikimos ir susistemintos informacijos apie ES skiriamų lėšų panaudojimą trūkumas. Tokia problema buvo paminėta ir Lietuvos 2004-2006 m. bendrojo programavimo dokumento įgyvendinimo 2005 m. ataskaitoje. Nors, autorės nuomone, analizuojant 2007-2009 metų paramos panaudojimo ataskaitų dokumentus, situacija pradeda gerėti.
- Remiantis antrinių literatūros šaltinių, statistinių duomenų analize, ES finansinės paramos Lietuvos ekonominei raidai 2004-2009 m. vertinimo, taikant struktūrinį makroekonometrinių modelių (Vetlov, 2004, Jasaitienė, Klyvienė, 2007), rezultatais, galima patvirtinti bendrą hipotezės mintį, kad ES finansinės paramos poveikis Lietuvos ekonomikai yra neigiamas ir nagrinėjamu laikotarpiu jis didžiausias 2009 m. Daugiausiai tai sąlygoja žymiai padidėjusi įsisavinamų lėšų 2008-2009 m. apimtis. ES investicijų neigiamas poveikis prekybos balansui bei biudžeto deficitui patvirtina antrąją hipotezės teiginį. ES srautai nagrinėjamu laikotarpiu labiausiai didina prekybos balanso deficitą 2009 m.

LITERATŪRA

1. 2008 general EU budget. Total revenue. Budget on line. [Žiūrėta 2009-11-28]. Prieiga per internetą: http://eur-lex.europa.eu/budget/data/D2008_VOL1/EN/index.html;
2. A European employment strategy based on four pillars. [žiūrėta: 2008-11-30]. Prieiga per internetą: http://europa.eu.int/comm/employment_social/elm/summit/en/backgr/pilars.htm
3. AB SEB Vilniaus bankas. Lietuvos makroekonomikos apžvalga. Nr. 21. 2005. [Žiūrėta 2010-06-03]. Prieiga per internetą: http://www.seb.lt/pow/content/seb_lt/pdf/lt/lma21.pdf
4. Annual report on the implementation of the budget concerning the financial year 2008. Court of Auditors, the 24 September 2009. 2008 general EU budget. Total revenue. Budget on line. [Žiūrėta 2009-11-30]. Prieiga per internetą: <http://eca.europa.eu/portal/pls/portal/docs/1/3258349.PDF>
5. Apie Sanglaudos fondą. [žiūrėta: 2010-06-30]. Prieiga per internetą: http://www.esparama.lt/lt/sanglaudos_fondas/apie_sanglaudos_fonda
6. Bendorienė, A. (2005). Tarptautinis žodžių žodynas. Vilnius: Alma litera
7. Bradley J., Untiedt G., Mitze T. (2007). Analysis of the Impact of Cohesion Policy: A Note Explaining the HERMIN-based Simulations. [Žiūrėta 2010-05-12]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/evaluation/pdf/hermin07.pdf
8. Commission of the European Communities. Reforming the budget, changing Europe. A public consultation paper in view of the 2008/2009 budget review. 2007, Brussels. [žiūrėta 2010-05-12]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/budget/reform/library/issue_paper/consultation.pdf
9. Current and capital transfers from the EU: a proposed treatment, 13 September 1996. [žiūrėta 2010-05-25]. Prieiga per internetą: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:FNqaMFQoE3AJ:europa.eu/estatref/info/sdds/en/bop/bop_euinst_sm.htm+Eurostat:+Treatment+of+community+institutions+transfers+1996&cd=1&hl=lt&ct=clnk&gl=lt
10. Directorate-General for Economic and Financial Affairs (2001). The Economic Impact of Enlargement. [Žiūrėta 2010-04-16]. Prieiga per internetą: <http://www.unece.org/trade/workshop/april2003/5%20Economic%20Impact%20of%20Enlargement.pdf>
11. Directorate-General for Economic and Financial Affairs (2006). Enlargement, two years after: an economic evaluation. [Žiūrėta 2010-04-16]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication_summary7550_en.htm

12. Directorate-General for Economic and Financial Affairs (2009). Five years of an enlarged Eu. Economic achievements and challenges. [Žiūrėta 2010-04-16]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/enlargement/5years/media_library/communication_en.htm
13. DnB Nord Bankas. Lietuvos ekonomikos apžvalga. 2006 m. lapkričio mėn. [Žiūrėta 2010-06-03]. Prieiga per internetą: <http://www.dnbnord.lt/lt/apzvalgos/lietuvos-ekonomikos-perspektyvos/?archive=192>
14. EK biudžeto generalinio direktorato duomenys. [žiūrėta 2010-06-07]. Prieiga per internetą: http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Ataskaitos/ES_saliu_mokejimai_20091231_LT.xls
15. EKT (2002). Lietuvos integracijos į ES finansinių, ekonominių ir socialinių pasekmių susistemimas ir analizė. Galutinė ataskaita. [Žiūrėta 2009-10-18]. Prieiga per internetą: http://www.euro.lt/documents/poveikio_tyrimai/2003/Finansines,_ekonomines_ir_socialines_pasekmes_ataskaita_lt.pdf
16. ES biudžetas 2008: didžiausia išlaidų dalis - investicijoms į ekonomikos pažangą. [žiūrėta 2010-05-12]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/lietuva/news_hp/news/20071213_biudzetas_lt.htm
17. ES finansinės paramos valdymo 2004-2008 metais ataskaita. 2009. [žiūrėta 2010-03-10]. Prieiga per internetą: www.vkontrolė.lt/auditas_ataskaita.php?3271
18. ES lėšos Lietuvos biudžete. [Žiūrėta 2010-06-01]. Prieiga per internetą: http://www.finmin.lt/c/portal/layout?p_1_id=PUB.1.64
19. ES paramos panaudojimas. [žiūrėta 2009-10-09]. Prieiga per internetą: <http://www.skatinimoplanas.lt/lt/projects/about/3>
20. ES struktūrinių fondų paramos pagal BPD įgyvendinimo suderinamumo vertinimas. 2009. [Žiūrėta 2008-09-11-30]. Prieiga per internetą: <http://www.esparama.lt/2007-2013/lt/administravimas/ataskaitos/vertinimas>
21. EU budget 2008. Financial report. [žiūrėta 2010-03-10]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/budget/library/publications/fin_reports/fin_report_08_en.pdf
22. Eur-Lex. Budget on-line. [žiūrėta 2010-03-22]. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/budget/www/index-en.htm>
23. Europos bendrijų komisija 2007: Pertvarkykime biudžetą ir pakeiskime Europą. Viešoms konsultacijoms dėl 2008-2009 m. biudžeto peržiūros skirtas dokumentas. SEC (2007) 1188, Briuselis. [Žiūrėta 2009-10-01-12]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/budget/reform/library/issue_paper/consultation_paper_lt.pdf

24. Europos bendrijų metinės ataskaitos. 2008 finansiniai metai.. [Žiūrėta 2010-08-15]. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:273:0001:0121:LT:PDF>
25. Europos komisijos raštas Lietuvos Respublikos valstybės kontrolei „Nacionalinių ir regioninių audito institucijų vaidmuo kontroliuojant ES paramą“, 2008-05-08.
26. Europos Sąjungos struktūrinių fondų įtaka Lietuvos ekonomikai. LLRI, 2005. [Žiūrėta 2010-02-10]. Prieiga per internetą: www.lrinka.lt/uploads/files/dir15/12_0.php.
27. Europos Sąjungos sutartis. [Žiūrėta 2009-11-26]. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/dat/11992M/word/11992M.doc>
28. Eurostat. Real GDP growth rate. 2010. [Žiūrėta 2010-04-19]. Prieiga per internetą: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/>.
29. Five years of enlarged EU. Economic achievements and challenges. European Economy 1/2009. [žiūrėta 2009-11-03]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication14078_en.pdf
30. Galutinė Lietuvos 2004-2006 metų bendrojo programavimo dokumento ataskaita. 2010 m. rugpjūtis. LR Finansų ministerija. [Žiūrėta 2010-09-07]. Prieiga per internetą: www.esparama.lt/.../bpd_2004_2006m...ataskaitos/...ataskaitos/.../Galutine_BPD_igyvendinimo_ataskaita_09.02.pdf
31. Grybauskaitė D. 2006. ES fondai: patirtis ir perspektyva. Daugiau galimybių Lietuvai. Strasbūras, 2006 m. rugsėjo 27 d. [Žiūrėta 2008-11-11]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/archives/commission_2004-2009/grybauskaite/index_en.htm
32. Horizontaliųjų prioritetų įgyvendinimo gairės. [žiūrėta: 2010-06-30]. Prieiga per internetą: <http://www.esparama.lt/2007-2013/lt/horizontalusprioritetai>.
33. Ibenskas R. ir Brožaitis H. Lietuva Europos Sąjungos biudžeto peržiūros procese: tarp Europinių ir nacionalinių interesų. Politologija. 2008, Nr. 3 (51), p. 45-88.
34. Išorės sektoriaus statistika – metodologinės pastabos. Lietuvos bankas. 2010. [žiūrėta 2010-05-25]. Prieiga per internetą: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:UIUAr0by2owJ:www.lb.lt/lt/statistika/met5sk.html+ES+paramos+einamieji+pervedimai+nam%C5%B3+%C5%ABkiams&cd=4&hl=lt&ct=clnk&gl=lt&client=firefox-a>
35. Jakaitienė A., Klyvienė V. (2007). Europos Sąjungos finansinės paramos poveikis Lietuvos ekonominei raidai. Pinigų studijos 2007/2. Ekonomikos teorija ir praktika. P. 24-45.
36. Junevičius, A. (1999). Europos Sąjunga: istoriniai, politiniai, teisiniai aspektai. Kaunas: Technologija;

37. Ką, kaip ir kodėl vertiname? 2007. LR Finansų ministerija. [žiūrėta: 2010-05-12]. Prieiga per internetą: http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Leidinys_KA_KAIP_IR_KODEL_VERTINAME.pdf
38. Kas yra ES struktūrinė parama? 2008. [žiūrėta: 2010-06-30]. Prieiga per internetą: <http://www.esparama.lt/2007-2013/lt/parama>
39. Key indicators for Candidate Countries to Effectively Manage the Structural Funds. (2002). [žiūrėta 2009-12-10]. Prieiga per internetą: http://www.evaluate.cz/dokumenty/hodnot_zpr_eu/souhrnna_studie.pdf
40. Lejour Arjan M., Solanic V., Paul J. G. Tang (2006). EU Accession and Income Growth: An Empirical Approach. [žiūrėta 2010-05-02]. Prieiga per internetą: <http://www.cepii.fr/anglaisgraph/communications/pdf/2005/16170305/Tang.pdf>
41. Lietuva pirmąją Europos Sąjungoje pagal struktūrinių fondų lėšų įsisavinimą. [žiūrėta: 2009-10-09]. Prieiga per internetą: <http://www.skatinimoplanas.lt/lt/articles/view/112>
42. Lietuvos 2004-2005 metų bendrasis programavimo dokumentas. 2004. [žiūrėta 2009-10-16]. Prieiga per internetą: http://www.esparama.lt/ES_Paramam/bpd_2004_2006m_medis/apie_bpd/files/BPD_2009-04-15.doc
43. Lietuvos ekonomika Europoje ir globalioje erdvėje. 2007. Vilnius.
44. Lietuvos integracijos į ES poveikio Lietuvos ekonomikai 2002-2006 m. (ex-post) vertinimas. 2007. [žiūrėta 2009-11-09]. Prieiga per internetą: ec.europa.eu/.../pdf/.../galutine_ataskaita_ex_post_tyrimas_lt.pdf
45. Lietuvos konvergencijos 2005 m. programa. LR Finansų ministerija. [žiūrėta 2010-02-12]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=267429&p_query=&p_tr2=
46. Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Nacionalinė Lisabonos strategijos įgyvendinimo programa. 2005. [žiūrėta 2009-10-17]. Prieiga per internetą: <http://www.ukmin.lt/lt/strategija/doc/n.lis.pr.-2005-11-22,nr.1270.doc>.
47. *Makroekonomika*. (2001). Kaunas: Technologija
48. Montvilaitė, K. (2009). Lietuvos bendras vidaus produktas ekonominės konvergencijos su visateisėmis ekonominės ir valiutinės sąjungos šalimis narėmis kontekste//Ekonomika ir vadyba:aktualijos ir perspektyvos. 2009. 1(14). P. 170.
49. Nacionalinė bendroji strategija. Lietuvos 2007-2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategija konvergencijos tikslui įgyvendinti. 2007.

50. Nacionalinė bendroji strategija. Lietuvos 2007-2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategija konvergencijos tikslui įgyvendinti. 2007.
51. Naujausi duomenys. [žiūrėta 2010-09-15]. Prieiga per internetą: http://www.esparama.lt/lt/bpd/igyvendinami_projektai
52. Neverauskas B., Stankevičius V., Viliūnas V., Černiūtė I. 2003. Projektų valdymas. Kaunas: Technologija.
53. Patvirtintas 2009 m. ES biudžetas. Žiūrėta 2010-06-03. Prieiga per internetą: http://www.marketnews.lt/naujiena/es_patvirtino_2009_m_biudzeta;itemid=6129
54. Rakauskienė, O.G. 2006. Valstybės ekonominė politika. Monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
55. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Pagrindiniai ekonominės ir socialinės raidos rodikliai 2005-2010 m. [Žiūrėta 2010-04-18]. Prieiga per internetą: http://www.stat.gov.lt/uploads/docs/Pagrindiniai_rodikliai_1003_Lt.xls
56. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. M3030901: Darbo jėga, užimtumas ir nedarbas. Požymiai: amžius, gyvenamoji vieta, lytis, metai (1998 – 2009). [Žiūrėta 2010-04-19]. Prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>
57. Tarybos reglamentas (EB) nustatantis bendrąsias nuostatas dėl struktūrinių fondų, 1999 m. birželio 21 d., Nr. 1260/1999// Oficialusis leidinys L 161, 26/06/1999 p. 0001 – 0042
58. The European Union Budget at a glance. European Commission, 2007. [žiūrėta 2010-02-15]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/budget/budget_glance/index_en.htm
59. Vetlov, I. 2003. Baltijos šalių ekonomikos augimo apskaita. Pinigų studijos 2003. Ekonomikos teorija ir praktika. P. 15-16
60. Vetlov, I. 2004. The Lithuanian block of the ECSB multi-country model. [žiūrėta 2010-01-06]. Prieiga per internetą: <http://www.bof.fi/NR/rdonlyres/4E7D2729-0159-4143-8CC4-40193811FEFA/0/dp1304.pdf>
61. Vilkas, E. 2007. Matematiškai apskaičiuotas poveikis. Veidas, 2007. Nr.9.
62. Vitkus, G. (2008). Europos Sąjungos enciklopedinis žinynas. Vilnius: Eugrimas. P. 147.
63. Žemės ūkio ministerija. 2008. Žemės ūkio ministerijos veikla. 2004-2008 metai. Vilnius. P. 54. [žiūrėta: 2010-06-30]. Prieiga per internetą: http://www.zum.lt/documents/ZUM_veikla_2004-2008%20.pdf
64. Žeruolis, D. Derybos dėl persikirstymo: finansinės ir biudžeto nuostatos // K. Maniokas, R. Vilpišauskas ir D. Žeruolis (red). Lietuvos kelias į Europos Sąjungą: Europos susivienijimas ir Lietuvos derybos dėl narystės Europos Sąjungoje. Vilnius: Eugrimas, 2004. P. 189–219

PAGRINDINIŲ SAŲOKŲ ANALIZĖ

Šios sąvokos magistro darbe pateikiamos remiantis šaltiniais: Bendorienė, A. (2005). *Tarptautinis žodžių žodynas*. Vilnius: Alma littera; Junevičius, A. (1999). *Europos Sąjunga: istoriniai, politiniai, teisiniai aspektai*. Kaunas: Technologija; *Makroekonomika*. (2001). Kaunas: Technologija; Rudzkienė, V. (2005). *Socialinė statistika*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Vitkus, G. (2008). *Europos Sąjungos enciklopedinis žinynas*. Vilnius: Eugrimas; Wonnacott, P., Wonnacott R. (1994). *Makroekonomika*. Kaunas: Litterae universitatis.

A

Aspektas – atžvilgis, kuriuo nagrinėjamas daiktas, reiškiny, sąvoka.

B

Baziniai metai – nurodyti metai, kuriems suteikiama 100 vertė, kai nustatomas kainų indeksas. Naudojami ekonominiuose palyginimuose.

Bendras nacionalinis produktas (BNP) – visų galutinių prekių ir paslaugų, pagamintu šalies piliečių per tam tikrą laikotarpį (paprastai per metus) rinkos kainų suma; tai konkrečios šalies piliečių gautos pajamos.

Bendra nacionalinė skola – visu metiniu deficitu suma nuo šalies gyvavimo pradžios.

Bendras kainų lygis – tai vidutinis kainų lygis, nustatomas, pasitelkus kainų indeksą.

Bendras vidaus produktas (BVP) – tai bendrosios pajamos, sukurtos šalies teritorijoje, taip pat užsienio gamybos veiksnių gautos pajamos konkrečioje šalyje, minus šios šalies piliečių gautos pajamos užsienyje.

BVP defliatorius – rodiklis, parodantis vidutinišką visų šalies prekių ir paslaugų kainų kitimą.

Bendroji rinka – laisvas prekių, asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimas, kuris sudaro ES pagrindą (tas pagrindas vadinamas „keturių laisvių“ taisykle).

Biudžeto deficitas – tai tokia situacija, kai biudžeto išlaidos viršija biudžeto pajamas.

Biudžeto perteklius – tai situacija, kai biudžeto pajamos viršija biudžeto išlaidas.

D

Defliacija – prekių ir paslaugų bendrojo kainų lygio mažėjimas, kai piniginio vieneto perkamoji galia kyla.

Determinacijos koeficientas – statistinis dydis, parodantis, kokia priklausomojo kintamojo dinamikos dalis yra paaiškinama tiesine nepriklausomojo kintamojo įtaka.

E

ESD – einamosios sąskaitos deficitas.

ESB – einamosios sąskaitos balansas.

Ekonominis augimas – realiojo produkto didėjimas per tam tikrą laiką.

Ekonominis nuosmukis – (recesinis tarpsnis) yra bendros gamybos apimties, pajamų, užimtumo ir prekybos lygio smukimas, paprastai besitęsiantis nuo 6 mėnesių iki vienerių metų ir apimantis daugelį nacionalinio ūkio sferų.

Europos ekonominė bendrija (EEB) - 1957 m. įkurta viena iš trijų Europos Bendrijų, siekusi ekonominiu požiūriu integruoti Europą. Iš pradžių ją sudarė šešios valstybės narės: Belgija, Italija, Liuksemburgas, Nyderlandai, Prancūzija ir Vokietija. 1993 m., įsigaliojus Maastrichto sutarčiai, EEB buvo pavadinta Europos Bendrija (EB) ir tapo dabartinės ES pagrindu.

Ekonominė integracija – ekonominio gyvenimo internacionalizacijos forma, valstybių ekonominis bendradarbiavimas pagal suderintą tarpvalstybinę ekonominę politiką

Europos Sąjunga (ES) – Belgija, Italija, Liuksemburgas, Olandija, Prancūzija, VFR (1957 m.); Airija, Danija, D. Britanija (1973 m.); Graikija (1981 m.); Ispanija, Portugalija (1986 m.); Rytų Vokietija (1990 m.); Austrija, Suomija, Švedija (1995 m.); Lietuva, Latvija, Estija, Slovakija, Slovėnija, Lenkija, Čekija, Vengrija, Kipras, Malta (2004 m.); Bulgarija, Rumunija (2007 m.)

F

Fiskalinė politika – tai biudžeto pajamų ir išlaidų formavimo principai ir praktika, kuri įgyvendinama keičiant vyriausybės išlaidų ir mokesčių lygį

Fiktyvūs kintamieji arba pseudokintamieji – kintamieji, kuriems priskiriamos reikšmės 0 arba 1.

H

Hipotezė – neįrodytas ir patikrinimo reikalaujantis atskirų procesų ar įvykių bei jų galimos sekos aiškinimas.

I

Ilgasis laikotarpis – tai laikotarpis, kai reikia kainas, darbo sutartis, mokesčius ir lūkesčius derinti prie naujų aplinkybių.

Infliacija – prekių ir paslaugų bendrojo kainų lygio didėjimas, pasireiškiantis piniginio vieneto perkamosios galios smukimu.

Integracija – dalių, elementų jungimas į visumą.

ISPA – pasirengimo narystei Europos Sąjungoje programa

K

Kainų indeksas – kainų pokyčių esamuoju laikotarpiu rodiklis, apskaičiuojamas kaip esamųjų metu kainų ir bazinių metų kainų santykis.

Kontekstas – surištas; prasmės atžvilgiu išbaigta teksto ištrauka, leidžianti tiksliai suprasti į ją įeinančio žodžio, posakio ar sakinio reikšmę; kokio nors fakto, įvykio, reiškinių aplinkybės, sąlygos, aplinka.

Kriterijus – vertinimo pagrindas, matas.

M

Makroekonomika – ekonomikos disciplina, nagrinėjanti ekonominę sistemą kaip visumą ir pirmiausia bendrąjį užimtumą, nedarbą, nacionalinį produktą ir infliaciją.

Mastrichto sutartis (ES sutartis) – ši sutartis buvo pasirašyta 1992 m. ir dar labiau sustiprino Bendrijos konstitucinius pagrindus ir dalyvaujančias šalis susiejo tvirčiau nei įprastos suverenių valstybių sutartys. Jos tikslai: skatinti tolygią ir nuolatinę ekonominę – socialinę pažangą; įgyvendinti bendrą užsienio ir saugumo politiką; bendradarbiauti teisingumo ir vidaus reikalų srityse; įsivesti bendrus pinigus ir įsteigti Europos centrinį banką (ECB).

N

Nacionalinis biudžetas – ekonominių piniginių santykių visuma, kurių dėka sudaromi ir naudojami pinigų fondai, skirti valstybės funkcijų ir uždavinių įgyvendinimui finansuoti.

Nacionalinio biudžeto pajamos – finansinių išteklių mobilizacija į įvairias valstybės valdymo struktūras.

Nacionalinių sąskaitų sistema – tai sistema, apibūdinanti pagrindinius ekonominio gyvenimo reiškinius: gamybą, pajamas, vartojimą, kaupimą ir turtą.

Nedarbo lygis – bedarbių ir darbo jėgos santykis.

Nominalusis BVP (NBVP) – visų galutinių prekių ir paslaugų, pagamintų per tam tikrą laiką (paprastai per metus), suma, apskaičiuota faktiškais kainomis.

P

Palūkanų norma – skolinamojo kapitalo kaina.

Parametras – dydis, apibūdinantis proceso, reiškinio, sistemos savybes.

Perkamosios galios standartas (PGS, angl. PPS) – tai bendros ES šalims narėms pasirinktos dirbtinės valiutos vienetas, su kuriuo apskaičiuojami šalių nacionalinių valiutų perkamosios galios paritetai. Vienas PGS visose šalyse atstovauja tam pačiam prekių ir paslaugų rinkiniui, tačiau kiekvienoje šalyje, atsižvelgiant į kainų lygi, reikia skirtingo nacionalinės valiutos kiekio tam, kad būtų galima nupirkti šį prekių ir paslaugų rinkinį. Kitais žodžiais tariant, tai bendra valiuta, kuri panaikina kainų lygių skirtumus ir leidžia atlikti realius BVP palyginimus tarp šalių.

PHARE - ekonominės pagalbos programa, kuri finansuoja ekonomines ir socialines reformas Centrinėje ir Rytų Europoje, padeda šio regiono šalims kurti rinkos ekonomiką, paremtą laisva privataus sektoriaus iniciatyva.

Pridėtinė vertė – prekių ir paslaugų vertės padidėjimas kiekvienoje gamybos stadijoje.

R

Realusis BVP (RBVP) – visų galutinių prekių ir paslaugų, pagamintų per tam tikrą laiką (paprastai per metus), suma, apskaičiuota bazinių metų kainomis.

S

Standartinis nuokrypis – duomenų sklaidos charakteristika, rodanti vidutinę duomenų sklaidą apie vidurkį.

SVKI – suderintas vartotojų kainų indeksas.

T

Tvarumas – pastovumas, stabilumas, tvirtumas, nepalenkiamas.

V

Valiutos kursas – vienos šalies pinigų kaina, išreikšta kitos šalies pinigais.

Valstybės biudžetas – tai valstybės pajamų ir išlaidų planas tam tikram laikui, dažniausiai metams, patvirtintas įstatymu.

Vartojimo prekių kainų indeksas (VPKI) – vidutinis vartotojų nupirktų prekių ir paslaugų kainų lygis, apskaičiuojamas lyginant fiksuoto skaičiaus pirmojo būtinumo vartojimo prekių ir paslaugų vartotojo krepšelio vertinę išraišką atskirais laikotarpiais.

Verslo (ekonominis) ciklas – ekonominio augimo bei nuosmukio periodų kaitos procesas. Ciklą sudaro 4 fazės: nuosmukis, lužis (depresija), ekonominis pakilimas, viršunė.

PRIEDAI

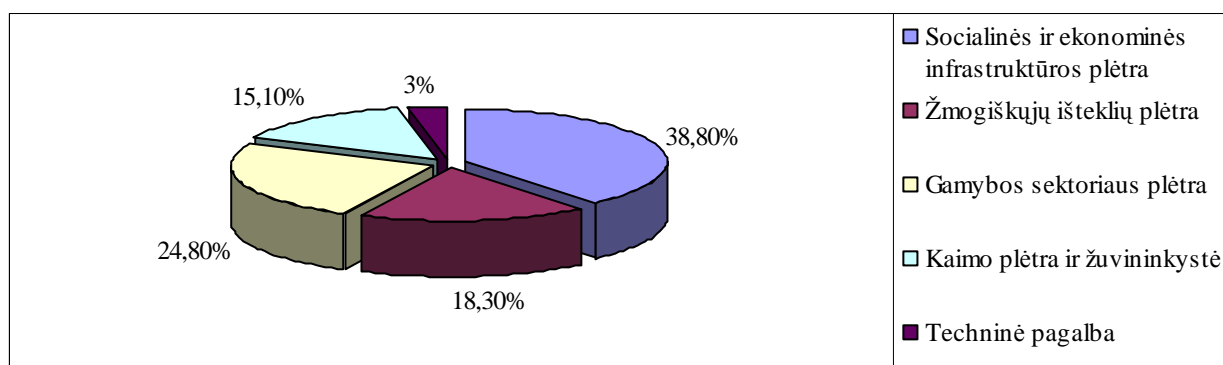
BPD finansavimo strategijos (prioritetai) ir jų priemonės

BPD priemonės pavadinimas		BPD 2004-2006 m. įsipareigojimai (mln.Lt) ³			
		Iš viso:	iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų	iš nacionalinių lėšų	iš privačių lėšų
	Viso BPD:	4167,19	3090,85	1068,52	7,82
I	Socialinės ir ekonominės infrastruktūros plėtra	1585,213	1198,324	386,888	
1.1	Transporto infrastruktūros prieinamumo ir paslaugų kokybės gerinimas	655,368	491,526	163,842	
1.2	Energijos teikimo stabilumo, prieinamumo ir didesnio energetikos efektyvumo užtikrinimas	283,932	207,270	76,662	
1.3	Aplinkos kokybės gerinimas ir žalios aplinkai prevencija	113,317	84,988	28,329	
1.4	Sveikatos priežiūros įstaigų restruktūrizavimas ir modernizavimas	148,050	118,440	29,610	
1.5	Darbo rinkos bei socialinių paslaugų infrastruktūros plėtra	130,746	100,674	30,072	
1.6	Švietimo, profesinio mokymo, mokslo ir studijų institucijų infrastruktūros plėtra	253,800	195,426	58,374	
II	Žmogiškųjų išteklių plėtra	749,443	565,618	183,825	
2.1	Užimtumo gebėjimų ugdymas	127,933	95,949	31,983	
2.2	Darbo jėgos kompetencijos ir gebėjimo prisitaikyti prie pokyčių ugdymas	219,646	164,735	54,912	
2.3	Socialinės atskirties prevencija ir socialinė integracija	70,702	56,562	14,140	
2.4	Mokymosi visą gyvenimą sąlygų plėtojimas	211,164	156,273	52,091	
2.5	Žmogiškųjų išteklių kokybės gerinimas mokslinių tyrimų ir inovacijų srityje	120,665	92,099	30,700	
III	Gamybos sektoriaus plėtra	1038,126	768,004	270,123	
3.1	Tiesioginė parama verslui	364,664	267,261	97,403	
3.2	Verslo aplinkos gerinimas	133,141	99,856	33,285	
3.3	Informacinių technologijų paslaugų ir infrastruktūros plėtra	217,707	158,926	58,781	

1 priedas (tęsinys)

3.4	Viešojo turizmo infrastruktūra ir paslaugos	322,615	241,961	80,654	
IV	Kaimo plėtra ir žuvininkystė	670,8	466,2	196,775	7,8
4.1	Investicijos į žemės ūkio valdas	319,728	215,762	103,966	
4.2	Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas	55,654	41,740	13,913	
4.3	Žemės ūkio produktų perdirbimo ir rinkodaros gerinimas	89,799	66,468	23,331	
4.4	Kaimo vietovių pritaikymo ir plėtros skatinimas	108,178	78,064	30,114	
4.5	Miškų ūkis	20,020	14,636	5,384	
4.6	Leader + pobūdžio priemonė	8,162	6,122	2,041	
4.7	Mokymas	2,069	1,552	0,517	
4.8	Veikla, susijusi su žvejybos laivynu	39,851	29,795	9,932	0,124
4.9	Vandens išteklių apsauga ir plėtra, žuvininkystė, žvejybos uosto įrengimai, žuvų perdirbimas, rinkodara ir žvejyba vidaus vandenyse	25,849	10,947	7,210	7,692
4.10	Kita veikla (susijusi su žuvininkyste)	1,462	1,095	0,367	
V	Techninė pagalba	123,634	92,726	30,909	
5.1	Paramos programos parengimui, valdymui, priežiūrai ir kontrolei (ERPF)	66,532	49,899	16,633	
5.2	Programos viešinimas ir vertinimas (ESF)	57,102	42,827	14,276	

Šaltinis: Lietuvos 2004-2006 m. bendrasis programavimo dokumentas. [Žiūrėta 2009-10-25]. Prieiga per internetą: http://www.esparama.lt/lt/bpd/BPD_ataskaitos/menesines_ataskaitos

ES parama pagal 2004-2006 m. BPD, proc.

Šaltinis: www.esparama.lt

Lietuvos 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategija ir veiksmų programos

ES struktūrinių fondų parama Lietuvai 2007–2013 m. bus teikiama pagal Lietuvos 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategiją ir atskiras veiksmų programas, skirtas strategijai įgyvendinti.

Žmoniškųjų išteklių plėtros veiksmų programa (patvirtinta 2009 m. gegužės 18 d.) skirta visų darbingo amžiaus Lietuvos gyventojų mobilizavimui, nes investicijos į Lietuvos žmonių žinias, gebėjimus, aktyvumą, verslumą patikimai garantuoja ilgalaikį ūkio augimą. Šiai veiksmų programai skirta 13,8 proc. ES struktūrinės paramos lėšų.

Ekonomikos augimo veiksmų programai (patvirtinta 2009 m. lapkričio 5 d.) numatoma skirti didžiausią paramos lėšų dalį – 45,72 proc. Labai svarbu, jog net 10 proc. lėšų numatoma skirti ūkio konkurencingumui ir ekonomikos augimui skirtiems moksliniams tyrimams ir technologinei plėtrai.

Sandaugos skatinimo veiksmų programa (patvirtinta 2009 m. lapkričio 5 d.) turi įgyvendinti viziją apie darnesnę visuomenę. Taigi gyvenimo aplinkos ir kokybės gerinimui, mažinant atskirų regionų skirtumus, skiriama 39,08 proc. visos 2007-2013 m. ES struktūrinės paramos.

Techninės paramos veiksmų programa (patvirtinta Europos Komisijos 2007 m. gruodžio 18 d.) – specialioji, papildoma veiksmų programa, skirta administruoti teminėms veiksmų programoms. Šiai veiksmų programai skirta 1,4 proc. ES struktūrinės paramos lėšų.

2007-2013 m. ES struktūrinės paramos paskirstymas tarp investicinių sričių:

Veiksmų programa/prioritetas	%	Mln. Lt	ES fondas
Iš viso:	100	23 394,42	ESF/ERPF/SF
1. Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programa	13,8	3 228,43	ESF
1.1. Kokybiškas užimtumas ir socialinė aprėptis	5,5	1 286,69	ESF
1.2. Mokymasis visą gyvenimą	3,76	879,24	ESF
1.3. Tyrėjų gebėjimų stiprinimas	1,74	407,45	ESF
1.4. Administracinių gebėjimų stiprinimas ir viešojo administravimo efektyvumo didinimas	2,5	584,86	ESF
1.5. Techninė parama	0,3	70,19	ESF
2. Ekonomikos augimo veiksmų programa	45,72	10 699,72	ERPF/SF
2.1. Ūkio konkurencingumui ir ekonomikos augimui skirti moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra	7,88	1 844,44	ERPF

2 priedas (tęsinys)

2.2. Verslo produktyvumo didinimas ir aplinkos verslui gerinimas	8,93	2 090,77	ERPF
2.3. Informacinė visuomenė visiems	3,54	828,97	ERPF
2.4. Esminė ekonominė infrastruktūra	8,66	2 025,96	ERPF
2.5. Transeuropinių transporto tinklų plėtra	16,05	3754,81	SF
2.6. Techninė parama	0,66	154,77	SF
3. Sanglaudos skatinimo veiksmų programa	39,08	9 144,16	ERPF/SF
3.1. Vietinė plėtra ir urbanistinė plėtra, kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas bei pritaikymas turizmo plėtrai	12,48	2 920,30	ERPF
3.2. Viešųjų paslaugų (sveikatos, švietimo, socialinių) kokybė ir prieinamumas	9,29	2 173,92	ERPF
3.3. Aplinka ir darnus vystymasis	16,65	3 895,17	SF
3.4. Techninė parama	0,66	154,77	SF
4. Techninės paramos veiksmų programa	1,4	322,11	ESF

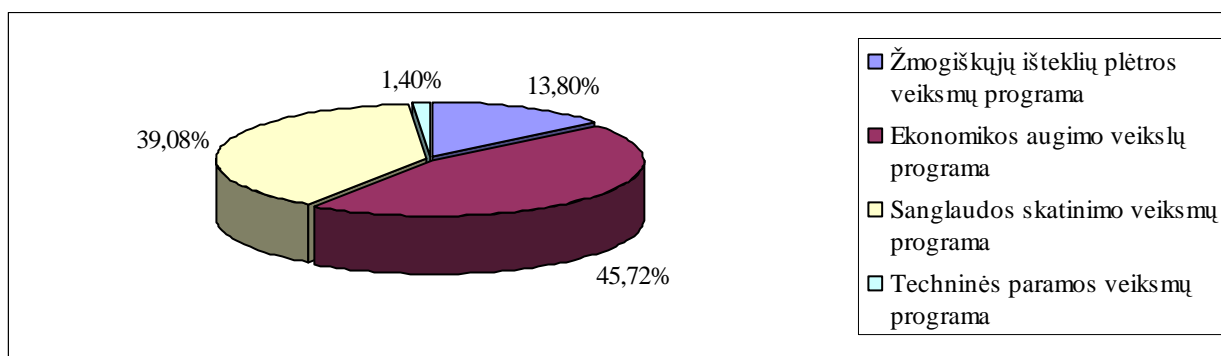
Santrumpos:

ESF – Europos socialinis fondas

SF – Sanglaudos fondas

ERPF – Europos regioninės plėtros fondas

Šaltinis: LR finansų ministerija. [žiūrėta: 2010-06-30]. Prieiga per internetą: <http://www.esparama.lt/2007-2013/lt/strategija>

ES parama pagal 2007-2013 m. veiksmų programas, proc.

Šaltinis: www.esparama.lt

Sanglaudos fondo 2000-2006 m. finansinė perspektyva

2000-2006 m. Sanglaudos fondo biudžetą sudaro 18 mlrd. eurų 1999 m. kainomis, jis yra skiriamas transporto ir aplinkos apsaugos infrastruktūrai plėtoti. Lietuvai iš Sanglaudos fondo 2000-2006 m. skirta beveik 825,88 mln. eurų.

Lėšų dydis šaliai nustatomas remiantis šiais kriterijais:

- šalies gyventojų skaičiumi;
- šalies plotu;
- BNP vienam gyventojui;
- Socialiniais - ekonominiais faktoriais, pvz. transporto infrastruktūros netolygumu.

Reikalavimai projektams:

- finansuojami ne mažesni kaip 10 mln. eurų vertės investiciniai projektai;
- gali būti padengiami ne daugiau kaip 80 - 85% projekto vertės;
- lėšos transporto ir aplinkos apsaugos sektoriams turi būti paskirstytos lygiomis dalimis.

Sanglaudos fondas finansuoja aplinkos ir transporto infrastruktūros projektus, projektų grupes ar techniškai ir finansiškai nepriklausomas projektų dalis, taip remia technines paramos priemones, kurios apima projektų techninį parengimą, projektų įvertinimą, priežiūrą bei stebėseną.

Pagrindinės Sanglaudos fondo administravimo Lietuvoje institucijos:

Finansų ministerija - Sanglaudos fondo Vadovaujanti ir Mokėjimo institucijos.

Aplinkos ir Susisiekimo ministerijos - Sanglaudos fondo Tarpinės institucijos.

Aplinkos projektų valdymo agentūra bei Transporto investicijų direkcija – Įgyvendinančiosios institucijos.

Sanglaudos fondo 2000-2006 m. finansinė perspektyva

Sektorius	Projektų vertė		
	Iš viso:	Lietuvos lėšų dalis	ES lėšų dalis*
1	2=3+4	3	4
IŠ VISO :	4.728	1.876	2.852
Transporto sektorius (viso)	2.210	784	1.426
Kelių rekonstrukcija	902	236	666
Geležinkelių rekonstrukcija	983	408	575
Kelių rekonstrukcija (savivaldybės)	300	134	166
Techninė parama	26	7	19
Aplinkos apsaugos sektorius (viso)	2.511	1.092	1.419
Vandentvarka	1.744	781	962
Atliekų tvarkymas	658	289	369
Techninė parama	109	22	88
Finansų ministerija (Techninė parama) ****	6	0	6

Šaltinis: Apie Sanglaudos fondą. [žiūrėta: 2010-06-30]. Prieiga per internetą:
http://www.esparama.lt/lt/sanglaudos_fondas/apie_sanglaudos_fonda

Statistiniai socialinių –ekonominių reiškinių tyrimo metodai

Socialinės-ekonominės statistikos uždavinių sprendimas grindžiamas aprašomosios ir matematinės statistikos metodais – grafiniu duomenų vaizdavimu, dinamikos eilutėmis, duomenų padėties ir sklaidos charakteristikomis, koreliacija, hipotezių tikrinimu, regresine analize⁸⁶, kurie aprašyti šiame skyrelyje ir praktiškai pritaikyti tiriamojoje dalyje analizuojant ES paramos apimtį bei struktūrą bei jos poveikį Lietuvos ekonomikos pažangai.

Kaip nurodo E.Stankus⁸⁷, daugelis socialinių ekonominių reiškinių ilgainiui kinta ir tai atsispindi dinamikos eilutėse, kurias tirti apskaičiuojami dinamikos eilučių analitiniai rodikliai, t.y. didėjimo ir padidėjimo tempai, remiantis šiomis formulėmis:

didėjimo tempas:

$$\text{baziniu būdu } T_d = \frac{y_n}{y_1} * 100$$

$$\text{ir grandininio būdu } T_d = \frac{y_n}{y_{n-1}} * 100$$

padidėjimo tempas:

$$\text{baziniu būdu } T_p = \frac{y_n - y_1}{y_1} * 100$$

$$\text{ir grandininio būdu } T_p = \frac{y_n - y_{n-1}}{y_{n-1}} * 100$$

absolutus padidėjimas/sumažėjimas apskaičiuojamas atitinkamai taip:

$$\text{baziniu būdu } \Delta y = y_n - y_1$$

$$\text{ir grandininio būdu } \Delta y = y_n - y_{n-1}$$

Duomenų padėties ir sklaidos charakteristikos šiame magistro darbe apskaičiuotos MS Excell programa, tačiau visus skaičiavimus galima pagrįsti taikant V.Bartosevičienės ir D.Stukaitės⁸⁸ rekomenduojamas formules, kur:

- *Vidutinis lygis* apskaičiuojamas naudojant paprasto aritmetinio vidurkio formulę:

$$x = \frac{\sum_{i=1}^n x_i}{n}$$

⁸⁶ Rudzkiene, V. (2005). Socialinė statistika. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. P. 7.

⁸⁷ Stankus, E. (2005). Ekonometrika: paskaitų ciklas. Vilnius: Vilniaus vadybos aukštoji mokykla. P. 119.

⁸⁸ Bartosevičienė, V., Stukaitė, D. (2006). Ekonominės statistikos praktikumas. Kaunas: Technologija. P. 14.

Anot V.Rudzkienės⁸⁹, vidurkis – tai populiariausias duomenų vidurio (centro) matas, apskaičiuojamas sudėjus visas reikšmes ir padalinus iš reikšmių skaičiaus.

- *Standartinis nuokrypis (vidutinis kvadratinis nuokrypis)*, dažniausiai taikomas sklaidos matas, parodantis, kiek vidutiniškai požymio reikšmė yra nutolusi nuo vidurkio, apskaičiuojamas taip:

$$s = \sqrt{s^2} = \sqrt{\frac{1 * \left(\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2 \right)}{n - 1}}$$

kur: x_i - yra i -tųjų metų reikšmė, o n – reikšmių skaičius.

Svarbu pastebėti, kad standartinis nuokrypis, priešingai nei dispersija, matuojamas tokiais pačiais vienetais kaip ir patys duomenys.

- *Variacijos koeficientas* apskaičiuojamas kaip procentinio vidutinio kvadratinio nuokrypio ir vidurio santykis:

$$V = \frac{s}{\bar{x}}$$

---

⁸⁹ Rudzkienė, V. (2005). Socialinė statistika. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. P. 56.

1 lentelė

Regresijos lygčių diagnostiniai rodikliai

Rodiklis	(1) lygtis	(2) lygtis	(3) lygtis	(4) lygtis	(5) lygtis	(6) lygtis
Vertinimo laikotarpis	1995m. I ketv. – 2005m. IV ketv.	1995m. I ketv. – 2005m. IV ketv.	1995m. I ketv. – 2005m. IV ketv.	1995m. I ketv. – 2005m. IV ketv.	1995m. I ketv. – 2005m. IV ketv.	1995m. I ketv. – 2005m. IV ketv.
Suderintasis apibrėžtumo koeficientas (R^2)	0,98	0,51	0,97	0,59	0,62	0,27
Durbin-Watson statistika	1,6	2,02	3,2	1,7	2,4	0,1
Regresijos lygties standartinė paklaida	0,03	0,02	0,0	0,02	0,05	0,14

Šaltinis: Jakaitienė A., Klyvienė V. (2007). Europos Sąjungos finansinės paramos poveikis Lietuvos ekonominei raidai. Pinigų studijos 2007/2. Ekonomikos teorija ir praktika. P. 39.

2 lentelė

Lygčių duomenys

Rodiklis	2004	2005	2006	2007	2008	2009
YER	61583,9	66315,4	71649,1	78186	81020,1	69042,6
PCR	40393,4	44367,6	50599,1	56212,3	58059	47666,4
ITR	13824,3	15517,8	18499,4	22662,4	21579,6	13379,3
XTR	33025,4	37850,5	43669,8	45493,6	50366,6	41955,4
PYR	495,6	579,7	680,8	859,3	986,8	880,12
PYN	544,5	636,9	748,9	924,9	1006,14	906,4
WUN	1149,3	1276,2	1495,7	1802,4	2151,7	2056
YED	101,4	107,4	114,3	125,5	137,2	134,3
PCD	74,9	104,8	105,7	112,9	124,7	130,3
MTD	101,4	97,8	105	110	120,1	105,2
TIX	0,35	0,34	0,34	0,34	0,34	0,33
CC1	3,5	2,95	3,9	3,9	8,2	11,9

3 lentelė

Modelio kintamųjų reikšmės

Ao	18,99 (pastovus)
CC1	Palūkanų norma
CSTAR	Ilgo laikotarpio privataus sektoriaus vartojimo išlaidos
D03Q1	Fiktyvus kintamasis, 2003 m. I ketv.=1, kitu atveju 0.
D99Q2	Fiktyvus kintamasis, 1 nuo 1999 m. II ketv., kitu atveju 0
FWN	Namų ūkių finansinis turtas
ITR	Investicijos

5 priedo tęsinys

3 lentelės tęsinys

YED	BVP defliatorius
YER	Realusis BVP
YFD	BVP defliatorius padaugintas iš (1-TIX)
YFDSTAR	Ilgo laikotarpio bVP defliatorius
KSR	Realusis kapitalas
KSTAR	Ilgo laikotarpio realusis kapitalas
LNN	Užimtųjų skaičius
MTD	Importo defliatorius
PCD	Privačiojo sektoriaus vartojimo defliatorius
PCR	Privačiojo sektoriaus realiojo vartojimo išlaidos
PYN	Namų ūkių nominalios disponuojamosios pajamos
PYR	Namų ūkių realiosios disponuojamosios pajamos
t	Laikas
TIX	Efektyvioji netiesioginių mokesčių norma
WUN	Darbo užmokestis
β	Visuminės gamybos elastingumo kapitalo atžvilgiu koeficientas, 0,55
γ	Technologinės pažangos lygis, koeficientas 0,016

Pagrindiniai makroekonominiai rodikliai Lietuvoje 2004-2009 m.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009*
Gyventojų skaičius, vidutinis metinis, mln. gyv.	3435,6	3414,3	3394,1	3375,6	3358,1	3339,4
Valdžios sektoriaus finansai:						
Valdžios sektoriaus pajamos, mln. Lt	19932	23662,2	27404,4	33366,4	37992,2	31530
<i>santykis su BVP, proc.</i>	31,8	32,8	33,1	33,8	34,2	34,1
Valdžios sektoriaus išlaidos, mln. Lt	20895,5	24024,2	17229,9	34367,4	41639,1	39740,1
<i>santykis su BVP, proc.</i>	33,3	33,3	33,6	34,8	37,4	43
Balansas, mln. Lt	-963,5	-362	-643,6	-1001	-3646,9	-8210,1
<i>santykis su BVP, proc.</i>	-1,5	-0,5	-0,4	-1	-3,2	-8,9
Išorės sektoriaus finansai:						
Einamosios sąskaitos balansas, mln. Lt	-4811,7	-5114,9	-8808,9	14325,3	-13259,2	3528,6
<i>santykis su BVP, proc.</i>	-7,6	-7,1	-10,6	-14,5	-11,9	3,8
Ekonominis aktyvumas						
BVP, to meto kainomis, mln. Lt	62697,9	72060,4	82792,8	98669,1	111189,8	92450,2
BVP, palyginamosios 2000 m. kainomis, mln. Lt	61583,9	66315,4	71649,1	78186	81020,1	69042,6
Privačiojo sektoriaus vartojimas, mln. Lt	40562,4	46312	53268,6	63508,4	72140,6	62706,8
<i>santykis su BVP, proc.</i>	64,7	64,3	64,3	64,4	64,9	68,1
Valdžios sektoriaus vartojimas, mln. Lt	12158,3	13502,7	15966,2	17638,2	21468,9	20011,4
<i>santykis su BVP, proc.</i>	19,4	18,7	19,3	17,9	19,3	21,7
Investicijos, mln. Lt	13824,3	15517,8	18499,4	22662,4	21579,6	13379,3
<i>santykis su BVP, proc.</i>	22	21,5	22,3	22,9	19,4	14,8
Eksportas, mln. Lt	32635,5	41457,9	48917,1	53371,8	66974,9	49527,7
<i>santykis su BVP, proc.</i>	52,1	57,5	59,1	54,1	60,2	53,8
Importas, mln. Lt	37073,7	46584,1	57343,3	66537,3	79692,6	50543,9
<i>santykis su BVP, proc.</i>	59,1	64,6	69,3	67,4	71,7	54,9
Realiosios privačiosios disponuojamosios pajamos, vienam namų ūkio nariui. per mėn., Lt	495,8	579,7	680,8	859,3	986,8	880,12
Kainos ir sąnaudos						
Infliacija (vidutinė metinė pagal SVKI), proc.	1,2	2,7	3,8	5,8	11,1	1,3
Darbo užmokestis, bruto, Lt	1149,3	1276,2	1495,7	1802,4	2151,7	2056
Darbo užmokestis, neto, Lt	835,5	916,7	1092,9	1351,9	1650,9	1602
Darbo užmokestis (Kompensacija dirbantiems), mln. Lt	6796,8	7433,5	8647,2	9786,2	11991,5	11774,1
BVP defliatorius	101,4	107,4	114,3	125,5	137,2	134,3
Privačiojo sektoriaus vartojimo defliatorius	74,9	104,8	105,7	112,9	124,7	130,3
Valdžios sektoriaus vartojimo defliatorius	74,9	99,6	119	132,7	147,8	130,8
Investicijų defliatorius	84,9	92,4	109,7	121,1	129,7	125,3
Eksporto defliatorius	101,4	109,6	112	117,3	133	114,1
Importo defliatorius	101,4	97,8	105	110	120,1	105,2
SVKI	118,2	100	103,8	105,8	111,4	115,8
Darbo rinka						
Nedarbo lygis,% darbo jėgos	11,4	8,3	5,6	4,3	5,8	13,6
Užimtųjų skaičius, žmonių	1436,3	1473,9	1499	1534,2	1520	1415,1

*pirminis įvertis

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis LR statistikos departamento duomenimis

ES biudžeto pajamų šaltiniai⁹⁰

ES biudžetas yra sudaromas remiantis dviem pagrindiniais pajamų šaltiniais: nuosavais ištekliais (tradiciniai, pridėtinės vertės mokesčiai (toliau – PVM) ir bendros nacionalinės pajamos (toliau – NP) ir kitomis pajamomis.

Tradiciniai nuosavi ištekliai – tai pajamos, gautos iš maitų už žemės ūkio produkciją ir kitų maitų iš prekybos ne su ES narėmis, cukraus rinkos organizavimo principuose numatytų įnašų ir mokesčių. Tikslus maito dydis kiekvienai šaliai nustatomas pagal prekybos sutartis su trečiosiomis šalimis.

PVM nuosavi ištekliai gaunami taikant vienodą tarifą visų valstybių suderintoms PVM apmokestinimo bazėms, nustatytoms pagal Bendrijos taisykles (ES šalių PVM apskaičiuojamas suderintai PVM apmokestinimo bazei taikant 1 procento tarifą). Valstybės narės suderinta PVM apmokestinimo bazė neturi viršyti 50 proc. BNP.

Bendrujų nacionalinių pajamų nuosavi ištekliai – tai valstybių įmokos nuo bendrųjų nacionalinių pajamų. Tarifas apskaičiuojamas, atsižvelgiant į visų kitų numatomų gauti ES biudžeto pajamų sumą. Šių išteklių dalis ES biudžeto pajamose turi tendenciją augti.

Kitos pajamos – tai ankstesnių finansinių metų perviršis ir kitos ES pajamos (ES valstybių narių ir privačių įmonių kreditavimas, Europos investicinio fondo veikla, anglies ir plieno mokesčiai, kreditų teikimas ne ES nariams). Visa ES biudžetui finansuoti reikalinga nuosavų išteklių suma apskaičiuojama iš išlaidų atėmus kitas pajamas.

Specialus Jungtinei Karalystei palankus mechanizmas biudžeto disbalansui koreguoti toliau – JK korekcija) pagrįstas Fonteblo principu – „bet kuri valstybė narė, kurios biudžeto našta viršija jos santykinį gerovės lygį, gali tinkamu laiku pasinaudoti korekcija“, taip pat yra nuosavų išteklių sistemos dalis. JK korekcijos finansavimo našta tenka kitoms valstybėms narėms. JK korekcija išimtinai taikoma bendrųjų nuosavų išteklių PVM ir NP sudedamosioms dalims proporcingai jų dydžiui.

---

⁹⁰ Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė (2009). Europos Sąjungos paramos valdymo 2004-2008 metais ataskaita. 2009. Vilnius. [Žiūrėta 2010-04-15]. Prieiga per internetą: www.vkontrolė.lt/auditas_ataskaita.php?3271

ES biudžeto rodiklių dinamikos lentelės

1 lentelė

ES biudžeto pajamų 2004-2009 m.dinamikos rodiklių nustatymas

Metai	ES biudžeto pajamos, mln. Lt	Absoliutaus lygio padidėjimas, mln. Lt		Didėjimo tempas, %		Padidėjimo tempas, %	
		bazinis	grandininis	bazinis	grandininis	bazinis	grandininis
2004	351517,8	-	-	100	-	-	-
2005	364905,7	13386,9	13386,9	103,8	103,8	3,8	3,8
2006	370756,5	19238,7	5850,8	105,5	101,6	5,5	1,6
2007	393086,8	41569	22330,3	111,8	106	11,8	6
2008	399735,1	48217,3	6648,3	113,7	101,7	13,7	1,7
2009	400856,6	49338,8	1121,5	114	100,3	14	0,3

Vidutinis absoliutus padidėjimas – 9867,6 mln. Lt, vidutinis didėjimo tempas – 102,6 % arba 1.026 karto, vidutinis padidėjimo tempas – 2,6 % arba 0,026 karto.

Šaltinis: apskaičiuota autorės, remiantis Bartosevičiene, 2006.⁹¹

2 lentelė

Lietuvos įmokų į ES biudžetą 2004-2009 m.dinamikos rodiklių nustatymas

Metai	Lietuvos įmokos į ES biudžetą, mln. Lt	Absoliutaus lygio padidėjimas, mln. Lt		Didėjimo tempas, %		Padidėjimo tempas, %	
		bazinis	grandininis	bazinis	grandininis	bazinis	grandininis
2004	412,3	-	-	100	-	-	-
2005	714,7	302,4	302,4	173,3	173,3	73,3	73,3
2006	807,3	395	92,6	195,8	112,9	95,8	12,9
2007	935,7	523,4	128,4	226,9	115,9	126,9	15,9
2008	1151	738,7	215,3	279,2	123,0	179,2	23,0
2009	1163,2	750,9	12,2	282,1	101,1	182,1	82,1

Vidutinis absoliutus padidėjimas – 150,9 mln. Lt, vidutinis didėjimo tempas – 123,1 % arba 1.23 karto, vidutinis padidėjimo tempas – 23,1 % arba 0,23 karto.

Šaltinis: apskaičiuota autorės, remiantis Bartosevičiene, 2006.⁹²

3 lentelė

ES10/12 įmokų į ES biudžetą 2004-2009 m.dinamikos rodiklių nustatymas

Metai	Lietuvos įmokos į ES biudžetą, mln. Lt	Absoliutaus lygio padidėjimas, mln. Lt		Didėjimo tempas, %		Padidėjimo tempas, %	
		bazinis	grandininis	bazinis	grandininis	bazinis	grandininis
2004	10956,8	-	-	100	-	-	-
2005	18717,3	7760,5	7760,5	170,8	170,8	70,8	70,8
2006	19569,8	8613	852,5	178,6	104,6	78,6	4,6
2007	27547,5	16590,7	7977,7	251,4	140,8	151,4	40,8
2008	32270,9	21314,1	4723,4	294,5	117,1	194,5	17,1
2009	33410	22453,2	1139,1	304,9	103,5	204,9	3,5

Vidutinis absoliutus padidėjimas – 4490,6 mln. Lt, vidutinis didėjimo tempas – 125 % arba 1,25 karto, vidutinis padidėjimo tempas – 25 % arba 0,25 karto.

Šaltinis: apskaičiuota autorės, remiantis Bartosevičiene, 2006.⁹³

⁹¹ Bartosevičienė V. 2006. Ekonominė statistika. Kaunas: Technologija. P. 55-59

⁹² Ten pat

⁹³ Ten pat

2004-2006 m. ES biudžeto išlaidų sritys

Bendroji žemės ūkio politika apima žemės ūkio rinkų reguliavimą ir paramą ūkininkams. Šios išlaidos 2006 m. sudarė beveik pusę ES biudžeto išlaidų – 46,7 proc. BŽŪP finansavimo šaltinis yra EŽŪOGF GS.

Sanglaudos politika skirta atotrūkiui tarp šalių ir regionų mažinti, ekonominiam ir socialiniam glaudumui skatinti. Prie ES prisijungus naujoms valstybėms narėms, kurių pragyvenimo lygis atsilieka nuo senųjų ES valstybių narių, išlaidų sanglaudos politikai dalis bendroje ES biudžeto išlaidų struktūroje išaugo. 2006 m. laikotarpiu išlaidos šiai politikai įgyvendinti sudarė 30,4 proc. visų ES biudžeto išlaidų. Sanglaudos politikos finansavimo šaltiniai yra ES struktūriniai ir Sanglaudos fondai.

Vidaus politika apima visų kitų EB politikų finansavimą. Didžioji vidaus politikos išlaidų dalis susijusi su moksliniais tyrimais ir technologijų plėtra. Kitos priemonės apima įvairias vidaus politikos sritis, pavyzdžiui, dotacijas, skirtas paramos pilietybei veiksams ar mobilumui švietimo ir mokymų sektoriuje. 2006 m. vidaus politikai skirta 8,5 proc. ES biudžeto lėšų.

Išorės veiksmai – tai parama ir pagalba trečiosioms šalims, nevyriausybinių organizacijų bendrasis finansavimas. Išorės veiksams 2006 m. buvo skirta 4,9 proc. ES biudžeto lėšų.

Pasirengimo stojimui strategija – tai pagalba šalims kandidatėms, siekiant jas parengti galimai narystei ES. Taikomi trys skirtingi pasirengimo stojimui instrumentai: Europos Sąjungos ekonominės pagalbos programa (toliau – PHARE) – bendro pobūdžio regioninės plėtros programa; Pasirengimo narystei struktūrinės politikos instrumentas (toliau – ISPA), susijęs su aplinka ir transportu; Specialioji žemės ūkio ir kaimo plėtros paramos programa (toliau – SAPARD), susijusi su žemės ūkiu ir kaimo plėtra. 2006 m. šioms programoms ir priemonėms buvo skirta 2,1 proc. ES biudžeto lėšų.

Administracinės išlaidos. Šios išlaidos apima ES institucijų (Europos Parlamento, Europos Audito Rūmų, Europos Komisijos ir kitų) patirtas administracines išlaidas. 2006 m. administracinės išlaidos sudarė 6,3 proc. ES biudžeto išlaidų.

Rezervas – biudžeto dalis, skirta nenumatytoms išlaidoms. 2006 m. išlaidos rezervui sudarė 0,1 proc. visų ES biudžeto išlaidų.⁹⁴

---

⁹⁴ Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė (2008). Europos Sąjungos finansinės paramos valdymo 2004-2007 metais ataskaita. [žiūrėta 2009-11-18]. Prieiga per internetą: http://www.vkontrole.lt/naujienos_pranesimas.php?626.

Išmokos iš ES biudžeto valstybėms narėms pagal išlaidų sritis 2004-2009 m.

1 lentelė

Išmokos iš ES biudžeto valstybėms narėms pagal išlaidų sritis 2004-2006 m., mln. Lt

	2004 m.			2005 m.			2006 m.		
	ES-25	ES-10	Lietuva	ES-25	ES-10	Lietuva	ES-25	ES-10	Lietuva
Bendroji žemės ūkio politika	150471,0	2235,7	580,3	167342,7	11944,3	836,1	171945,3	15537,6	1034,9
Sanglaudos politika	118079,9	5377,0	170,6	113124,8	6350,7	562,1	111868,3	13760,4	1067,9
Vidaus politika	25050,8	2034,0	230	27526,1	2519,5	336,7	31122,5	3301,9	279,7
Išorės veiksmai	15902,9	64,2	0,0	17309,2	40,1	0,7	17906,9	34,9	0,0
Pasirengimo stojimui strategija	10541,1	6372,8	659,9	10305,2	5840,1	307,6	7861,0	2929,4	222,7
Administracinės išlaidos	20221,0	-	-	21377,7	-	-	23132,7	-	-
Kompensavimas	4866,7	4866,7	132,9	4505,9	4505,9	24,2	3706,6	3706,6	24,9
Rezervai	628,1	-	-	483,7	-	-	440,6	-	-
Iš viso	345761,5	20951,9	1773,7	361975,3	31200,5	2067,4	367983,9	39270,8	2630,1

2 lentelė

Išmokos iš ES biudžeto valstybėms narėms pagal išlaidų sritis 2007-2009 m., mln. Lt

	2007 m.			2008 m.			2009 m.		
	ES-27*	ES-12*	Lietuva	ES-27	ES-12	Lietuva	ES-27	ES-12	Lietuva
Tvarusis augimas	150932,2	32363,4	1615,4	157902,4		2127,3	158827,1		3273,4
Gamtos išteklių išsaugojimas ir valdymas	188690,0	21545,8	1130,4	183748,0	n/a	1396,7	181500,2	n/a	1922
Pilietiškumas, laisvė, saugumas ir teisingumas	3624,7	797,6	54,6	5140,9	n/a	93,3	4476,2	n/a	475,7
ES – pasaulio partnerė	25177,1	5085,6	88,7	27094,5	n/a	119,5	28741,8	n/a	151,8
Administravimas	23498,4	-	-	25135,7	n/a	-	26589,0	n/a	-
Kompensavimas	1535,1	1535,1	-	713,3	n/a	-	722,0	n/a	-
Iš viso	393457,6	61327,6	2889,1	399735,1	n/a	3736,8	400856,6	n/a	5822,9

*2007 m. sausio 1 d. ES valstybėmis narėmis tapo Bulgarija ir Rumunija

Šaltinis: Europos Audito Rūmų ataskaitos, LR Finansų ministerija

2007-2013 m. ES biudžeto lėšų paskirstymo sritys

Tvarusis augimas – vienas iš pagrindinių ES prioritetų. Jį sudaro konkurencingumas ir sanglauda augimui ir užimtumui skatinti. ES ekonomika turi tapti konkurencingesne, o neturtingieji regionai turi pasivyti labiau klestinčius.

Gamtos išteklių išsaugojimas ir valdymas apima tiesioginę pagalbą ūkininkams, privalantiems laikytis griežtų aplinkos ir gyvūnų gerovės standartų, paramą kaimo vietovėms: konkurencingumo stiprinimą ir gyvenimo kokybės gerinimą, klimato kaitos reguliavimą pagal ES aplinkos apsaugos programą LIFE+ ir kitas sritis.

Pilietiškumas, laisvė, saugumas ir teisingumas apima solidarumą ir migracijos srautų valdymą, saugumą ir laisvių apsaugą, pagrindines teises ir teisingumą, kitas sritis. ES siekia geriau valdyti imigracijos į ES srautus, stiprinti bendradarbiavimą baudžiamosiose bylose ir teisėsaugos srityje, remti teisinės valstybės principais grindžiamos saugios visuomenės vertybes.

ES – pasaulinė partnerė. Tai pagalba šalims, besirengiančioms narystei ES, Europos kaimynystės ir partnerystės, bendradarbiavimo priemonės, humanitarinė pagalba, EB garantijos skolinimosi operacijoms ir kt. Šioje srityje ES teikia finansinę paramą ir už ES ribų. Vienoms šalims teikiama būtina neatidėliotina pagalba ištikus stichinėms nelaimėms, kitoms – ilgalaikė pagalba klestėjimui, stabilumui ir saugumui užtikrinti.

Administracinės išlaidos apima ES institucijų (Europos Parlamento, Europos Audito Rūmų, Europos Komisijos ir kitų) patirtas administracines išlaidas.

Kompensacijos skirtos naujosioms ES valstybėms narėms – Bulgarijai ir Rumunijai.⁹⁵

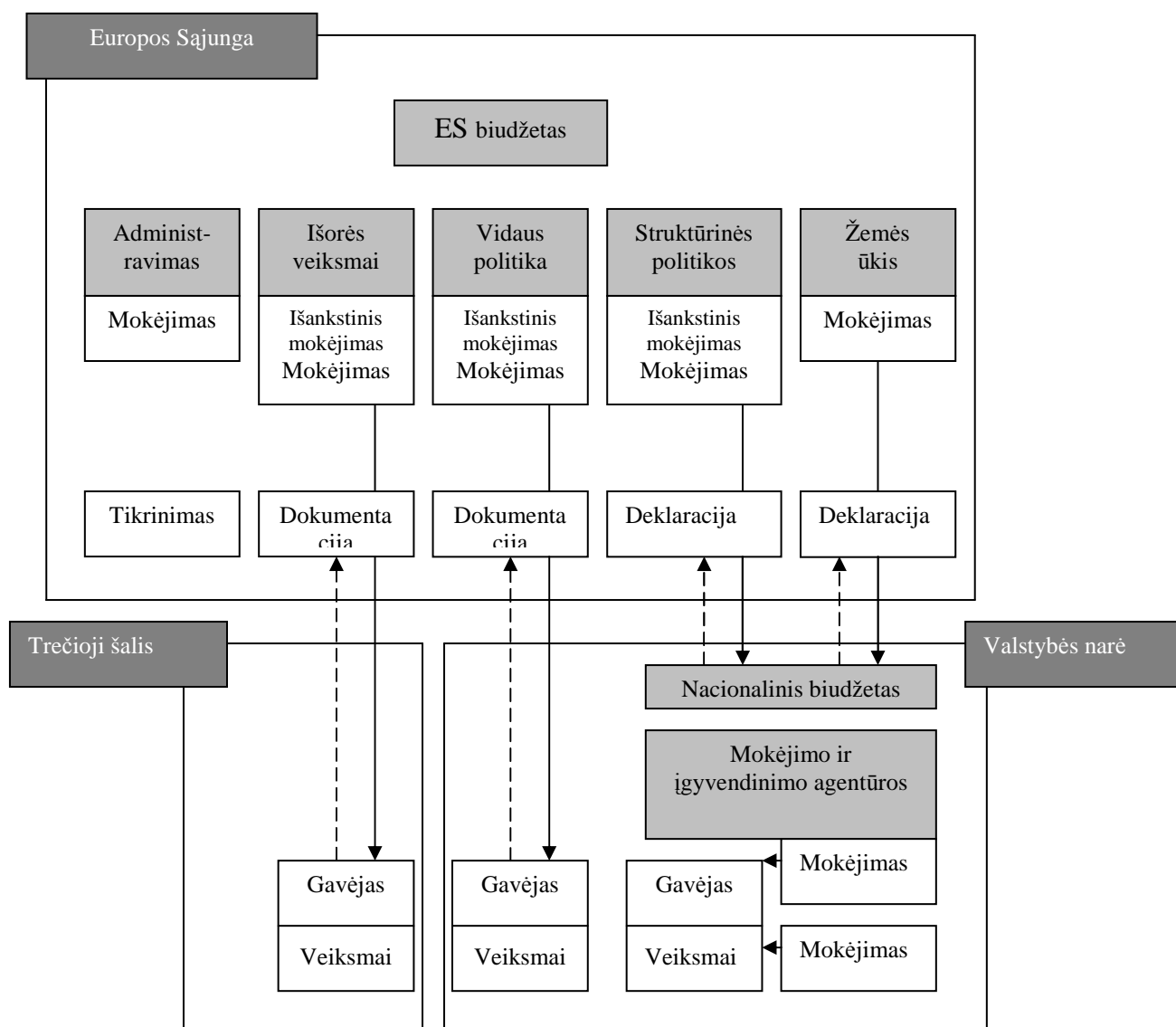
---

⁹⁵ Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė (2009). Europos Sąjungos finansinės paramos valdymo 2004-2008 metais ataskaita. 2009, Vilnius.

Pagrindiniai ES biudžeto valdymo būdai

Europos Komisija išskiria tris subjektus, kurie tvarko ES lėšas ir sprendžia, kam suteikti paramą ir su kuo pasirašyti sutartis (taip pat žr. schemą žemiau):

- ES valstybės narės „pasidalijamasis valdymas“: daugiau kaip 76 proc. ES biudžeto (pavyzdžiui, struktūrinių fondų lėšos, žemės ūkio subsidijos, žuvininkystės politikai skirtos lėšos ir kt.) administruoja nacionalinės ir regioninės valdžios institucijos (ši parama paprastai yra perskirstoma per ES valstybės narės biudžetą);
- Europos Komisija („centralizuotas valdymas“): apie 22 proc. programų (pavyzdžiui, mokslinių tyrimų, švietimo, sveikatos ir jaunimo veiksmų) administruojama centrinio lygmeniu (ši parama paprastai neperskirstoma per ES valstybės narės biudžetą);
- Trečiosios valstybės („decentralizuotas valdymas“) ir tarptautinės organizacijos („jungtinis valdymas“) administruoja 2 proc. programų, kurios susijusios su išorės veiksmais (ši parama paprastai neperskirstoma per ES valstybės narės biudžetą, nes ji skiriama ne ES narėms).

Įsisąvintų ES paramos lėšų apimties padėties ir sklaidos charakteristikos 2004-2009 m.

	Minimali reikšmė	Maksimali reikšmė	Vidutinis lygis	Standartinis nuokrypis	Variacijos koef., proc.
Struktūriniai ir Sanglaudos fondai, mln. Lt	170,6	3273,4	1474,0	1139,8	77
Parama žemės ūkiui, mln. Lt	580,3	1922	1110,4	453,5	41
Parama vidaus politikai, mln. Lt	120,5	475,7	268,3	116,5	43
Kita	126	792,8	300,6	221,4	74
Viso	1773,7	5822,9	3153,3	1476	47

Šaltinis: sudaryta autorės pagal LR Finansų ministerijos, www.esparama.lt duomenis

ES finansinės paramos Lietuvai apimties dinamikos rodikliai 2004-2009 m.

Metai	ES paramos Lietuvai apimtis, mln. Lt	Absoliutaus lygio padidėjimas, mln. Lt		Didėjimo tempas, %		Padidėjimo tempas, %	
		bazinis	grandininis	bazinis	grandininis	bazinis	grandininis
2004	1773,7	-	-	100	-	-	-
2005	2067,4	293,7	293,7	116,6	116,6	16,6	16,6
2006	2630,1	856,4	562,7	148,3	127,2	48,3	27,2
2007	2889,1	1115,4	259	162,9	109,8	62,9	9,8
2008	3736,8	1963,1	847,8	210,7	129,3	110,7	29,3
2009	5822,9	4049,2	2086,1	328,3	155,8	228,3	55,8

Vidutinis absoliutus padidėjimas – 809,8 mln. Lt

Vidutinis didėjimo tempas – 126,8 % arba 1.27 karto.

Vidutinis padidėjimo tempas – 26,8 % arba 0,27 karto.

Šaltinis: apskaičiuota autorės, remiantis Bartosevičiene, 2006.⁹⁶

⁹⁶ Bartosevičienė V. 2006. Ekonominė statistika. Kaunas: Technologija. P. 55-59

Duomenų įvertinimas pagal makroekonometrinių modelių

1 lentelė

ES finansinės paramos įsisavintos Lietuvoje 2004-2009 m.
įvertinimas pagal ekonometrinio modelio struktūrą

ES finansinė parama, mln. Lt	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Einamieji pervedimai privačiajam sektoriui	580,3	836,1	1034,9	1093,1	1196	1922
Einamieji pervedimai valdžios sektoriui	317,1	310,3	305,4	353,3	426,3	324,9
Kapitalo pervedimai (investicijos)	876,3	920,7	1289,8	1442,7	2113,9	3575,9
Viso	1773,7	2067	2630,1	2889,1	3736,2	5822,8

Šaltinis: autorės skaičiavimai remiantis LR statistikos departamento, LR Finansų ministerijos duomenimis

2 lentelė

Ekonometrinio modelio duomenys

Rodiklis	2004	2005	2006	2007	2008	2009
YER	61583,9	66315,4	71649,1	78186	81020,1	69042,6
PCR	40393,4	44367,6	50599,1	56212,3	58059	47666,4
ITR	13824,3	15517,8	18499,4	22662,4	21579,6	13379,3
XTR	33025,4	37850,5	43669,8	45493,6	50366,6	41955,4
PYR	495,6	579,7	680,8	859,3	986,8	880,12
PYN	544,5	636,9	748,9	924,9	1006,14	906,4
WUN	1149,3	1276,2	1495,7	1802,4	2151,7	2056
YED	101,4	107,4	114,3	125,5	137,2	134,3
PCD	74,9	104,8	105,7	112,9	124,7	130,3
MTD	101,4	97,8	105	110	120,1	105,2
TIX	0,35	0,34	0,34	0,34	0,34	0,33
CC1	3,5	2,95	3,9	3,9	8,2	11,9

Modeliavimo lygčių reikšmės

Skaičiavimai atlikti programiniu paketu Microsoft Excel.

Metai	2004	2005	2006	2007	2008	2009
T	1	2	3	4	5	6
	Koeficientas					
YER	4,98636	5,036973	5,708041	5,186215	5,195427	5,04682
CSTAR	0,118251	0,04323	0,114649	0,175453	0,179706	0,12026
PCR	0,078123	5,156549	2,453148	3,964253	3,219627	3,596659
ETA	2,76975	2,724309	2,727968	2,708373	2,707835	2,655204
YFDSTAR	2,326684	2,359935	2,394477	2,422825	2,466681	2,490855
YFD	2,25168	2,28594	2,31367	2,35154	2,40854	2,45679
ITR	12,01256	12,07103	12,10959	12,15566	12,18713	12,13898
KSTAR	4,597355	4,64997	4,714583	4,788955	4,839037	4,76067

Šaltinis: sudaryta autorės

ES paramos poveikis Lietuvos ekonominiams rodikliams (nuokrypis nuo bazinio scenarijaus, proc.*)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Vidurkis
BVP	1,1	1,3	1,6	1,7	3	4,3	2,2
Privačiojo sektoriaus vartojimas	1,5	1,8	1,9	2,6	4,5	5,1	2,9
Investicijos	4,3	4,8	5	5,2	11	17	7,9
Užimtumas	0,4	0,8	0,8	1,3	2,3	3,3	1,5
Nedarbo lygis	-0,3	-0,9	-0,8	-1,2	-2,1	-2,7	-1,3
Biudžeto deficitas	-0,2	-0,1	-0,1	-0,3	-0,5	-1	-0,4
Einamosios sąskaitos balansas	-0,2	-0,4	-1	-1,3	-1,7	-2,2	-1,1

* nedarbo lygio nuokrypis – absoliutus lygio skirtumas

Šaltinis: sudaryta autorės